

Riksdagens protokoll 1996/97:60

Onsdagen den 5 februari

Protokoll
1996/97:60

Kl. 9.00 – 17.09

1 § Aktuell debatt: Uppgårelsen om en förtida avveckling av kärnkraften

Anf. 1 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Vi moderater har begärt denna debatt med anledning av uppgårelsen om en förtida avveckling av kärnkraften. Men dagens debatt gäller mycket mer än Barsebäck. Den handlar om hur Sveriges regering med berätt mod förstör för en god ekonomisk utveckling. Den handlar om hur vanliga människor tvingas betala med sina jobb, med högre skatter och energipriser för att socialdemokraterna vill nå maktpolitiska mål. Det handlar om ett miljöpolitiskt vanvett, där beroendet av fossila bränslen ökar på ett sätt som ingen utöver oljebolagen kan önska.

Jag känner för de många människor i Kävlinge vars jobb nu är hotade. Detta är deras Arboga. Men nu stannar det inte vid några hundra personer. Den här gången handlar det om hur regeringen med öppna ögon slagit in på en kurs som ställer tiotusentals människor utan jobb. Alla vet att en förtida avveckling av några av världens säkraste kärnkraftverk är vettlös från ekonomisk och miljömässig synpunkt. Regeringen vet, Anders Sundström vet – men ändå handlar man som man gör.

Hur kan en regering med växande massarbetslöshet välja att avveckla viktiga produktiva resurser? Hur kan en regering i ett land med 25 års ekonomisk eftersläpning bakom sig och många stora strukturella reformer framför sig börja koppla bort hälften av all elproduktion?

Den förtida kärnkraftsavvecklingen har inte stöd i opinionen, i fackföreningsrörelsen eller i det svenska näringslivet. Vi har manat till besinning, och så har LO och Metall, Industriförbundet och SAF. Från olika utgångspunkter har vi alla kommit till samma slutsats: Sverige har inte råd med en vettlös energipolitik.

Men hittills har regeringen slagit dövörat till. Döva och förblindade av maktpolitiska mål har ni valt att inte lyssna till dem som förordar en energipolitik grundad i hänsyn till jobben, välfärden och miljön. Hur, Anders Sundström, kan ni ta på ert ansvar att mot folkets vilja fördärva för företag och människor i vårt land?

(Applåder)

Aktuell debatt:

*Uppgårelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Anf. 2 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Detta uttalades av en av dem som förde Sverige till avgrundens rand. Låt mig beträffande talet om ansvar säga: Den här regeringen har tillsammans med Centern fört Sverige bort från just den mycket farliga situation som bl.a. Lars Tobisson lämnade efter sig. Vi är nu på väg att ta ansvar också i den här frågan.

Sverige behöver mycket el. Sverige är ett land med ett klimat som gör att vi behöver mycket el för uppvärmning. Sverige är ett land där vi behöver mycket el för att producera våra varor och tjänster, i våra stålverk, i våra pappersbruk och i vår verkstadsindustri. Vi är övertygade om att vi måste ta ansvar för att se till att den elen finns tillgänglig också framöver. På samma sätt som i dag och i går skall den finnas också i framtiden.

Vårt land är mer beroende än något annat land i västvärlden av kärnkraften. Det är ett land som behöver mycket el, och vi har investerat mycket tungt i kärnkraften, mer än något annat land. Var och en inser att om vi långsiktigt skall klara energiförsörjningen måste vi skaffa oss alternativ. Samtliga som sitter i den här kammaren har sagt att man anser att kärnkraften skall avvecklas. Det betyder att varannan pappersmaskin, vartannat stålverk och varannan verkstadsmaskin måste få en ny försörjning av el, från något annat håll än från kärnkraften.

Det är klart att vi har ett oerhört ansvar för att hitta de alternativ som krävs till denna kärnkraft. Det är politikens uppgift att minska beroendet av kärnkraften.

Frågan är: Försvinner kärnkraften av sig själv och i så fall hur? Är det politikens ansvar att klara energiförsörjningen för den svenska industrin?

Man kan svara på det på litet olika sätt. Man kan till att börja med konstatera att den industri som producerar de här varorna har undan för undan sålt bort sina energitillgångar, naturligtvis därför att den har sett att ansvaret för att ta fram elen fram till pappersbruket vilar på någon annan. Det är politikens ansvar att lösa energiförsörjningen.

Så är det också med all annan infrastruktur. Det är inte industrin själv som tillhandahåller vägarna och järnvägarna. Det är inte industrin själv som tillhandahåller utbildningen, och det är inte industrin själv som ordnar försörjningen med el. Det är faktiskt vårt och ert ansvar att se till att vi i det långa loppet har tillgång till el. Därför krävs det politiska beslut.

Det krävs att vi långsiktigt kan klara elförsörjningen, och för det finns tre skäl.

Det krävs för det första för jobben. Om vi skall klara jobben på lång sikt, måste vi kunna visa för investerarna att vi faktiskt har el att tillgå. Den som i dag går och funderar på en stor investering i Sverige, på en ny huvudnivå i en gruva, på ett nytt smältverk, måste kunna blicka 10, 15, ja 20 år framåt i tiden. På dessa 10–20 år blir våra reaktorer gamla.

Dessa investerare måste kunna veta om vi politiker är beredda att ta ansvar för att klara elförsörjningen, och det är vi i de tre partier som nu kommit överens om att hantera den här frågan. Vi är beredda att säga till industrin att vi skall ta fram alternativen, så att det när industrin behöver el skall finnas el, producerad ekologiskt uthålligt och långsiktigt.

Men vi behöver jobb också på kort sikt. Vi behöver naturligtvis använda den rådande arbetslöshetsperioden för att bygga upp det nya samhället och de nya alternativen. Därför satsar vi 9 miljarder kronor de närmaste åren för att investera i det nya – för att byggjobbare, de som

arbetar med styr- och reglerteknik och de som funderar över att förbättra miljön i våra verkstäder, industrier och bostäder skall ha något att göra under de närmaste åren. Vi behöver alltså ställa om för jobbens skull.

Vi behöver det för det andra också för miljöns skull. När vi för 17 år sedan folkomröstade sade vi att vi skulle bygga ett system för inhemsk förnybar energi. I dag säger vi att vi skall ha ett ekologiskt uthålligt system. Det är självklart en av de absolut viktigaste uppgifterna för oss som sitter här att se till att Sverige blir ett ekologiskt uthålligt samhälle. Det beskriver Lars Tobisson som slöseri, för han lever i nuet. Han känner inte ansvaret för framtiden. Självfallet har alla vi grånande som sitter här ett ansvar för framtiden att se till att vi bygger det ekologiskt starka samhället. Det är bra för industrin i Sverige, och det är bra för miljön.

För det tredje är det också bra för ekonomin. Det är inte vettigt att på kort sikt ställa om hela energisystemet. Tobisson har tänkt att göra så, dvs. att på kort sikt förändra från kärnkraft till någonting annat, han vet inte vad. Det är klart att det leder till stora kostnader. Det är mycket vettigare att investera i en omställning under lång tid och använda pengarna på ett förnuftigt sätt.

Därför har vi nu ett program om tillförsel i det korta perspektivet. Det gäller 8 TWh, motsvarande Barsebäcksreaktorerna, dvs. vi tillför i samma takt som vi stänger för att säkra industrin. Vi har ett program på lång sikt för att bygga upp och stärka alternativen så att de i det långa perspektivet också kan lösa problemen när de nyare reaktorerna måste bytas ut. Det är viktigt att ha det långa programmet.

För att klara detta har vi också ett program för avställning, att stänga av Barsebäcksreaktorerna. Att välja just Barsebäcksreaktorerna är egentligen rätt självklart. Det är väl ändå så att vi skall börja att stänga av just där vi har så väldigt många människor i närheten? Tror någon på allvar att vi i dag i området runt denna stad, på Värmdön, i Nacka eller på något annat ställe, skulle kunna bygga ett kärnkraftverk? Varför skall man då ha ett kärnkraftverk i närheten av Malmö eller Köpenhamn?

Vi måste påbörja avstängningen. Därför stiftar vi en lag, inbjuder till förhandling, ger Vattenfall helt nya verktyg och tar kontrollen över utrikeshandeln på samma sätt som vi har kontrollen över distributionen i landet. Därför säger vi åt industrin att vi skall göra omställningen på så sätt att vi skall hitta bra alternativ för uppvärmning i hushållen så att den får sin el.

Vi säger åt industrin: Ni skall ha mer el än ni får i dag. Vi säger: Vi skall ställa om under lång tid. Ni skall få god tid på er. Vi säger: Ni skall få en bättre beskattning för att den vägen göra det enklare för den elintensiva industrin att klara sig. Vi säger: Statens företag Vattenfall skall vara vårt verktyg för att se till att den industri vi nu har också får tillgång till el. De pengar som kunderna betalat in till Vattenfall skall användas för att investera i alternativen och investera i elförsörjning för den svenska industrin. Det är klara besked från oss tre partier.

Vi säger till hushållen: Ni skall få stöd i form av rådgivning och bidrag för att ställa om från er direktverkande el till vattenburna system, till att bygga ut fjärrvärmenäten i snart sagt varje kommun. Det säger vi till kommunerna. Vi har 200 fjärrvärmenät i detta land.

Jag skall sluta med att fråga Tobisson. Vilka alternativ har Tobisson till detta? Har Tobission något alternativ? Hur ser Tobissons energipoli-

Prot. 1996/97:60
5 februari

Aktuell debatt:

*Uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

tiska program ut? Hur garanterar ni att det finns ström till pappersmaskinerna, till gruvorna och till stålverken om en 5, 10, 15 eller 20 år? Är det ni som skall ordna det, eller vem är det som skall ordna det?
(Applåder)

Anf. 3 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Enligt energiministern är det politikens ansvar att trygga elförsörjningen. Varför då i förtid avveckla väl fungerande elproduktionsanläggningar? Den uppenbara motsättningen lyckades Anders Sundström inte förklara.

Jag vidhåller att det är ansvarslöst av den socialdemokratiska regeringen att utsätta Sveriges folk för den påfrestning som en förtida avveckling innebär, i synnerhet i en tid av massarbetslöshet och smala ekonomiska marginaler för hushållen. Anders Sundström ställer i utsikt att vad han kallar omställningen skall ge nya jobb. Därmed bekänner han sig till den ekonomiska teori som jag efter upphovsmännen Göran Persson och Birger Schlaug har döpt till Vingåkersskolan. Den säger att ju sämre förutsättningarna blir för företag och produktion, desto bättre går det.

Detta är inget annat än ekonomisk-politiskt kvacksalveri! Kan Anders Sundström förklara varför det skulle skapas nya riktiga och välbetalda jobb genom att man avvecklar produktiva resurser? Kan Anders Sundström ge denna kammare ett exempel – ett enda exempel – på ett land som byggt sitt välstånd och som kunnat ge sina medborgare välbetalda arbeten genom att slå sönder sina produktionsanläggningar?

Och om det nu skulle vara på detta förvånansvärda vis – varför då bara avveckla en eller två reaktorer? Varför inte alla tolv på en gång? Det skulle då lösa problemen med arbetslösheten i ett nafs.

Som var och en förstår är sanningen naturligtvis den att en förtida kärnkraftsavveckling slår ut jobb. Den slår ut befintliga arbetstillfällen, särskilt i elintensiv industri, som till råga på allt råkar ligga i delar av landet där det redan är ont om sysselsättning – i Norrland, i Bergslagen och på bruksorter runt om i landet.

Men genom att avhålla från investeringar slår kärnkraftsavvecklingen ut även möjliga jobb, som nu aldrig kommer till stånd. Det är här det första steget på avvecklingens väg sänder en så skadlig signal. Det är väl frågan om huruvida kraftföretagen ens *vill* utveckla anläggningar för ersättningskraft, då de betänker den brist på sans och balans som utmärker svensk energipolitik. Här ligger mitt svar på Anders Sundströms fråga. Det är genom att uppträda på detta vis och reglera marknaden som man slår sönder förutsättningarna för en fortsatt utveckling av en effektiv och konkurrenskraftig elproduktion i landet.

Kostnaden för en förtida avveckling får i första hand bäras av dem som mister ett befintligt eller blir utan ett blivande jobb. Men den drabbar också alla andra i det svenska samhället. Vi får betala med höjda skatter och höjda elpriser. Anders Sundström lovar subventioner till alla dem som skall ställa om från direktverkande el. Men vem får bekosta dessa bidrag om inte skattebetalarna? Och ändå blir det åtskilliga tusentals kronor över att erlagga för dem som drabbas. Anders Sundström måste tala om för dessa småhusägare hur han anser att de skall ha råd att betala kostnaden.

Aktuell debatt:

*Uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

I en regering som kännetecknas av att den ena handen inte vet vad den andra gör förklarade sig skatteministern i går ha som ambition att skona den elintensiva industrin från kostnaderna för uppgörelsen. Han klargjorde att bördan får vila på hushållen. Men de betalar redan de högsta energiskatterna i den civiliserade världen. Skall regeringens pågående höjning av skattetrycket aldrig ta slut?

Vi svenskar får också betala ett pris i form av försämrad miljö. Det kanske allra mest förvånansvärda med energiuppgörelsen är att den förutsätter ett ökat utnyttjande av fossila bränslen som kol, naturgas och olja. Det förvärrar, som alla vet, luftföroreningarna och växthuseffekten. På kort sikt är det från kolkraftverk eller ur de gamla Tjernobylreaktorer som finns i f.d. öststater som ersättningselen kommer att hämtas. För Danmark blir detta bingo. Man slipper den retning för ögat som Barsebäck utgör, och samtidigt får man exportera mer från sina gamla smutsiga kolkraftverk. Men för Sveriges del innebär detta med förhärskande sydvästliga vindar att ökad miljöförstöring kommer som lök på laxen ovanpå försämrade ekonomi för hushållen och hela vårt land.

Frågorna hopar sig. Jag begriper inte hur man kan komma till denna linje. Jag såg att chefredaktören för en av morgontidningarna sade att han aldrig har känt sig så missmodig om Sveriges framtid som efter detta beslut, och jag delar den uppfattningen. Varför slår regeringen in på en kurs som förvärrar en redan rekordstor arbetslöshet? Varför gör man det för redan trängda medborgare ännu svårare att klara den personliga ekonomin? Och varför vill man ersätta miljövänlig säker svensk kärnkraft med förorenande förbränning av kol, gas och olja och t.o.m. el från risiga reaktorer i öst?

(Applåder)

Anf. 4 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Det vi diskuterar i dag är faktiskt inte en uppgörelse om förtida avveckling av kärnkraften. Det vi diskuterar är en omställning av energisystemet, ett beslut som leder till framtidstro inför utvecklingen på energiområdet. Att vi gör detta beror på att vi har en insikt om vad kärnkraften innebär och medför. Det har sedan många år stått klart att kärnkraften bär på nackdelar, svagheter och problem som gör att den måste avvecklas.

Kärnkraften är farlig. Reactorer kan haverera, med fruktansvärda konsekvenser. Det gäller, fru talman, även blågula reaktorer. Det är så. Man kan diskutera sannolikheter och möjliga utfall av händelser som är förenade med stora konsekvenser. Men reaktorer kan haverera, med fruktansvärda konsekvenser.

Den insikten har också de professionella riskbedömarna, försäkringsbolagen. Det är därför det inte finns något fullgott skydd för dem som kan komma att drabbas av en kärnkraftsolycka. Detta kommer vi att kunna diskutera här i kammaren senare i dag, när just frågan om ett utökat ansvarstagande för kraftföretagen står på dagordningen.

Ett annat skäl för avståndstagande från kärnkraften är naturligtvis avfallsproblemet. Det finns ingen helt säker metod att ta hand om det höga aktiva avfallet i tiotusentals år. Till detta kan man naturligtvis koppla risken för en ökad kärnvapenspridning.

Aktuell debatt:

*Uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Nu är det dessbättre så vist inrättat att det finns möjligheter att gå ifrån kärnkraften. Nu finns alternativ. De strömmar ju in i en takt som man faktiskt inte hade kunnat tänka sig för bara några år sedan. De tre, fyra, fem terawattimmarna energi från biobränslena ökas på varje år i det svenska energisystemet. Det är en mycket stor framgång. Den beror ju på att många, kanske litet i motvind, ändå har vågat ställa om sitt tänkande och vågat satsa på det nya. De har förstått signalerna.

Nu har inte alla gjort det, och det förvånar mig något, fru talman, när Lars Tobisson med sträng röst säger att detta är vanvett – som om det hade slagit ned som en blixst från klar himmel att en omställning av energisystemet skall ske. Att det är en åtminstone 17 år lång blixst är något som Lars Tobisson uppenbarligen inte har förstått att ta till sig. Men vinnarna är de som har förstått att omställningen kommer att äga rum. Den ansvarsfulla industrin och de ansvarsfulla energiproducenterna har börjat ställa om. De har börjat ge sig in på en ny väg och börjat satsa på framtiden.

De gör detta, och vi vill medverka till det av omsorg om sysselsättningen och välfärden. Man har litet svårt att förstå hur man kan argumentera för att det skulle gynna svensk industri, svenska näringar och svensk produktion att en stor del av den svenska befolkningen värmer sina radhus med el. Hur kan det gynna den svenska industrin och det svenska näringslivet?

Däri ligger grundbulten för vår del. Ställ om! Använd energiformerna till de saker de är bäst lämpade för! Belysningen här i kammaren går utmärkt på el, men det går också utmärkt att värma vilken lokal som helst med andra energiformer. Det är en sådan omställning vi bäddar för genom denna uppgörelse.

Jag tror att man skall vara litet varsam när man talar om sambandet mellan sysselsättning och kärnkraft. Vi har nu mer kärnkraft i Sverige än någonsin tidigare, och vi har en obehagligt hög arbetslöshet. Det är svårt att göra troligt att kärnkraften är räddningen på arbetslöshetsproblemet. Därmed inte sagt att det omvända gäller, att frånvaron av kärnkraft automatiskt skulle leda till att arbetslösheten försvinner. Men det är svårt att göra troligt att kärnkraften är arbetslöshetsproblemet's frälsarkrans.

Nu har vi, fru talman, inte bara Sverige att ta hänsyn till. Vi har ett grannland också. Danmark är mig veterligt det enda land runt Östersjön som har begärt av ett annat Östersjöland att det skall stänga sina kärnkraftverk. Det har man begärt därför att man har gjort en korrekt bedömning. Barsebäck utgör ett hot mot Danmark. Därför bör Barsebäck stängas. Danmark ställer stora förhoppningar på Sverige, berättigade sådana.

I en dansk tidning i dag beskriver man mycket korrekt vad som är på väg att hända. Man berömmar det beslut som nu är på väg att fattas och skriver att det är en uppgörelse med en föråldrad framtidstro och ett historiskt beslut om att inleda ett teknologiskt spårskifte.

(Applåder)

Anf. 5 ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Socialdemokraterna sviker linje 2. Linje 2 slog fast "en avveckling med förnuft". Det som nu sker är avveckling utan förnuft. Det blir dyrt för Sveriges medborgare. Jag läser här från linje 2:s valsedel:

Kärnkraften avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för upprätthållande av sysselsättning och välfärd. Säkerhetssynpunkterna blir avgörande för den ordning i vilken reaktorerna tas ur drift. Elproduktion genom olje- och kolkondenskraftverk undviks.

Allt detta sviker man nu. Kärnkraften skall avvecklas i en takt som hotar sysselsättning och välfärd. Säkerhetsaspekter spelar ingen roll, utan en ny lag skall ge regeringen rätt att när som helst upphäva givna tillstånd att producera el. I stället för att undvika olja och kol ökar man sådan fossilbaserad elproduktion.

Detta är inte en hållbar energipolitik, baserad på en bred uppgörelse. En stor opposition i riksdagen, näringslivet och fackföreningsrörelsen tar avstånd. I stället för att ge hushåll och företag långsiktigt stabila regler gör man nu energipolitiken till ett evigt politiskt trätoämne. Sverige kommer att få en extremt politikerstyrd energiförsörjning. Ständiga kontrollstationer skapas, liksom ett behov av nya nattliga övningar mellan s, c och v för att avgöra vad som skall hända med nästa reaktor.

I pressmeddelandena från gårdagen och i morse gavs inga konkreta svar på de frågor som medborgarna ställer. Vad kostar detta? Vem skall betala? Hur mycket ökar utsläppen av koldioxid? Hur mycket ökar arbetslösheten? Hur mycket försämras välfärden? Människor har rätt att få svar på dessa frågor. Vad kostar detta?

Människor är mycket klokare än vad ni tycks tro. De vet att ingenting är gratis, och alla inser att elen blir dyrare. Men hur mycket? Hushållen vill ju veta hur mycket elräkningen kommer att stiga, hur mycket andra skatter skall höjas för att betala det här och hur mycket vård och omsorgen kommer att skäras ned för att pengarna inte räcker till välfärdsutgifterna. Ni måste kunna svara på de här frågorna – ett uteblivet svar leder till ännu större oro.

Det finns beräkningar som tyder på flera tusen kronor per hushåll. Särskilt mycket blir det i hus med direktverkande el. Vilka beräkningar har ni som underlag för det här beslutet? Visa upp dem! För ni har väl underlag? När elräkningarna blir större, ovanpå höjd fastighetsskatt och höjda räntor, blir det mindre pengar kvar till annat. Då minskar den inhemska efterfrågan och hjulen rullar saktare.

Det gäller också miljön. Med denna uppgörelse sviker ni också den. Det blir mer förurning och större växthuseffekt. Att koldioxidutsläppen ökar är helt klart – men hur mycket? Ni måste väl ha gjort en miljökonsekvensutredning. Visa upp den! Det är en parodi att kalla ökad användning av olja, kol och gas för inledningen till ett ekologiskt hållbart samhälle.

Sedan har vi arbetslösheten. Den är det allt dominerande problemet för de flesta hushåll i dag. Om man lägger ned fungerande, säkra och lönsamma industrifabriker blir det färre jobb. Annars skulle ni väl i all sin dar lägga ned ännu fler. Redan i går kom djupt besvikna och mycket upprörda uttalanden från många fackklubbar och många företag som tvingas se över planerade investeringar. Många jobb hotas direkt, och dessutom hotas ännu fler framtida jobb genom att investeringar uteblir eller läggs i andra länder.

Hur skall företagen kunna lita på det ni nu säger – att det *bara* är hushållen som skall betala notan – när ni så uppenbart bryter löften som har givits tidigare? Skall nya politiska förhandlingar om ödet för nästa reaktor föras varje mandatperiod? Det leder till ökad osäkerhet och sämre

Prot. 1996/97:60
5 februari

Aktuell debatt:

*Uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Aktuell debatt:

*Uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

investeringsklimat i Sverige. Det blir färre jobb, när vi skulle behöva många, många fler.

Färre jobb betyder i sin tur att det går åt mer pengar för a-kassa och socialbidrag. Revorna i välfärden, som redan är djupt bekymrande, blir ännu större. I slutändan betyder det att fler människor blir eller förblir utan möjlighet att försörja sig på eget arbete och att välfärden försämras just för dem som är mest beroende av en fungerande sjukvård och äldreomsorg. Kort sagt – det är ett dåligt beslut.

Det är uppenbart att ni inte har lyckats hitta ett enda sakskäl för att stänga Barsebäck i förtid och skapa osäkerhet om övriga kärnkraftverk. Inga sakskäl åberopas, utan detta är bara dyrt och dumt. Maktpolitiken – makten framför allt – framstår tydligare i all sin nakenhet.

Fru talman! Vi i Folkpartiet vill fullfölja linje 2 och avveckla kärnkraften med förnuft. Vi tycker att det är viktigt att satsa på förnybar elproduktion och elsparande. Vi vill minska, inte öka, utsläppen av koldioxid. Vi vill inte lägga nya skattebördor på hushållen. Vi vill låta säkerheten avgöra, och göra någonting åt de verkligt farliga kärnkraftverken i Litauen och Ryssland. Socialdemokraterna kunde ha fattat ett lätt energipolitiskt beslut med Folkpartiet. Det skulle ha varit ett beslut som både LO och industrin skulle ha gillat. Det skulle ha skapat långsiktig stabilitet och ett bra investeringsklimat utan ständiga nattliga diskussioner om nästa reaktors öde.

Den här energipolitiken hotar jobb och välfärd. Den strider mot linje 2. Folkpartiet kommer att arbeta för ett valresultat 1998 som gör det möjligt att på avgörande punkter ändra energipolitikens inriktning till det bättre.

(Applåder)

Anf. 6 LENNART BEIJER (v):

Fru talman! Det är en mycket bra uppgörelse som har nåtts i energifrågan. Man känner naturligtvis historiens vingslag när man så här 17 år efter folkomröstningen konstaterar att linje 3-partierna Centern och Vänsterpartiet tillsammans med socialdemokratin nu påbörjar omställningen av det svenska energisystemet. Detta kan inte, efter 17 år, kallas för en förtida avveckling.

Fru talman! Det finns anledning att ge näringsministern ett ordentligt erkännande. Trots kritik från allehanda håll under hela hösten och en stor del av årets första del har han genomfört förhandlingarna med bravur. Anders Sundström är mycket tydlig, även i debatten här i dag, när han beskriver varför det är nödvändigt att Sverige nu startar omställningen av energisystemet.

Det handlar naturligtvis i grunden om kärnkraftens problem och risker. Det handlar om att minska vårt beroende av kärnkraften. Det handlar om att orka vidta åtgärder i dag för att kunna garantera industrin tillräckligt med el till konkurrenskraftiga priser också om 10–15 år.

Utöver de omdiskuterade besluten om årtal innehåller uppgörelsen också ett antal andra viktiga delar och ingredienser, som kanske på något sätt har underskattats. Men skall man utöver den första och den andra reaktorn också kunna fortsätta med reaktor tre osv. fram t.o.m. reaktor tolv i någorlunda fart behövs naturligtvis också andra åtgärder. Jag vill framför allt ta upp två av dessa.

Aktuell debatt:

*Uppgårelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

För det första gäller det den nya energimyndigheten. Vi har naturligtvis även i dag folk som pysslar med energi. De gör prognoser och hjälper till med allehanda delar som gäller el- och energifrågor. Men nu får vi alltså en särskild energimyndighet som naturligtvis kommer att känna sin vikt när det gäller att försöka genomföra de beslut som fattas angående omställningen. Denna myndighet blir ett bollplank för regeringen, riksdagen och partierna. Den kommer hela tiden att jobba och arbeta med energifrågan. Detta är en nyhet värd att beakta.

För det andra kommer vi att få ett Vattenfall AB som inte bara inlevererar pengar till staten, utan som också deltar aktivt i omställningen. Det säger sig självt att när en sådan kraftfull del som Vattenfall aktivt deltar i omställningsprocessen har den möjligheter att lyckas.

Fru talman! Det är ingen överraskning att Moderaterna inte älskar den här uppgårelsen. Möjligen är det litet förvånande att de hemfaller så förbehållslöst åt enkel högerpopulism. Lars Tobisson m.fl. moderater säger t.ex. att barnen kommer att frysa i det framtida Sverige efter denna uppgårelse, att industrin inte får någon el, att elpriserna ökar kraftigt och att välfärden är hotad. De ställer sig därmed i ledningen för dem som nu försöker att göra allt för att misstänkliggöra behovet av omställningen.

I stället är det faktiskt Moderaternas ”att inget göra-linje” som är det verkliga hotet mot den svenska industrin och välfärden. Varför kan inte Moderaterna och Lars Tobisson åtminstone på de punkter de eventuellt kan tycka är bra i uppgårelsen säga detta? Varför kan de exempelvis inte erkänna att det är bra att vi nu försöker vidta åtgärder för att minska elanvändningen i boendet? Detta gör nämligen att industrin bättre kan förses med el också under extremt kalla vinterdagar. Det gör att Sverige slipper importera kolkondens från Danmark.

Ser moderaterna inga risker med det kraftiga kärnkraftsberoendet? Nog tycker man ändå att man skulle kunna kräva litet mer av visioner och litet mer av framtidstro, och inte bara få höra att allting som finns i dag är det bästa, att vi inte kan ändra på det och att varje förändring innebär en risk för välfärden. Jag tycker att Moderaterna måste ställa upp och svara på de här frågorna.

(Applåder)

Anf. 7 BIRGER SCHLAUG (mp):

Fru talman! Alla ni som lyssnar på läktarna, på radio och som ser på TV!

Aldrig har jag känt mig så missmodig, sade Lars Tobisson. Jag skall köpa ett paket näsdukar till honom, så att han får torka sina krokodiltårar. Han talar om växthuseffekten, men han står bakom Dennispaketet och alla nya motorvägar som leder till ökad växthuseffekt. Tala om hyckleri, Lars Tobisson! Det är kapitalförstörelse att avveckla kärnkraften, har vi fått höra. Det är precis samma argument som de hade som inte ville utmönstra ångloken en gång i tiden – precis samma argument. Det är märkligt.

God morgon, Anders Sundström! Det är trevligt att höra litet friska toner från socialdemokraterna när det gäller energipolitiken. Det är synd att uppvaknandet inte kom efter folkomröstningen, och det är synd att inte Socialdemokraterna och Folkpartiet gjorde det som stod på baksidan av linje 2:s valsedel, nämligen såg till att människor inte gjorde sig bero-

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

ende av direktverkande el. Hade ni gjort det som stod på er valsedel, hade vi sluppit miljardinvesteringar nu för att bygga bort det elberoende som människor, hushåll, sjuksköterskor, småföretagare och alla andra som bor har lockats, stimulerats och lurats in i.

Den här frågan har varit uppe i riksdagen gång på gång, och ni har röstat emot detta. Nu vaknar ni upp, och det är bra. Men det medför en väldigt hög kostnad att ni vaknar så fruktansvärt sent.

Avveckling är bra för Sverige. Avveckling är bra för jobben, ekonomin, säkerheten och leveranssäkerheten till svensk industri. Det är märkligt att de som nu kritiserar att avvecklingen eventuellt skall börja har så kort minne. Vintern 1992/93 stängde svenska kärnkraftssäkerhetsmyndigheter av fem-sex reaktorer under en ganska lång tid. Tänk om det hade varit en riktigt kall vinter! Vad hade Industriförbundet och fackföreningsfolket i ledningen för LO sagt då? De hade fått permittera. Hushållen hade fått ransonera.

Att göra sig beroende av kärnkraft innebär ju faktiskt att man inte kan garantera el till dem som behöver den. Från en dag till en annan kan man tvingas stänga av flera kärnreaktorer fort. Därför är det nödvändigt att ställa om energisystemen.

Då kommer ju frågan om det blir någon avveckling. Energidebatten är ju fylld med svikna löften, uppbrutna riksdagsbeslut och ganska mycket mygel, som vi ser det i alla fall. Jag är inte alldeles säker på att vi inte blir lurade nu också. Det är bra att man har försökt, men upplägget har faktiskt ganska allvarliga brister. Man bygger in ständiga nya förhandlingar, ständiga nya kriser och ständiga nya gräl i systemet. Det gör att aktörerna på energimarknaden inte riktigt kommer att veta vad som gäller i alla fall.

Jag menar att det hade varit mycket bättre att klart och tydligt säga att kärnkraften skall betala sina egna miljökostnader och sina egna försäkringskostnader. Det hade höjt miljöskatten på kärnkraft och låtit kärnkraftsbolagen ta en mycket större andel av sina egna försäkringskostnader än i dag. Det hade gjort att kärnkraftselen hade blivit så dyr att Sydkraft i stället för att komma med skadeståndskrav och långa rättsprocesser hade insett att det var lönsamt för dem att satsa på alternativen. Det hade varit ett mycket smidigare system. Nu bygger man in sig i ständiga konflikter och ständiga energigräl i stället för att lägga upp spelregler. Vi politiker bör lägga upp spelreglerna så att marknaden faktiskt själv inser att det inte längre är lönsamt med kärnkraft.

Lars Tobisson pratar gärna om marknadsekonomi, men varför skall då inte kärnkraftsbolagen betala sina egna försäkringskostnader fullt ut? För ett år sedan var, hör och häpna, Miljöpartiet och Moderaterna överens om detta i Energikommissionen. Vi skrev en gemensam reservation om att kärnkraftsbolagen skulle betala sina egna försäkringskostnader fullt ut. När Moderaterna insåg vad denna marknadsekonomiska princip innebar backade de. När det gäller energipolitik är det planekonomi som gäller för Moderaterna, vilket är märkligt.

Avveckling är bra för Sverige. Det är bra för jobben och ekonomin. Det stimulerar ekonomin att komma i gång med den nya tekniken. De länder som ligger i framkant när det gäller energiomställning kan få enormt stora fördelar på den växande energimarknad som kommer att bli global. Internationellt visar rapport efter rapport att den främsta marknaden i framtiden blir energimarknaden, och det är inte kärnkraft. Det är

vindkraft, solceller och solvärme. Det är den nya moderna tekniken. Avveckling är bra för Sverige. Omställning är bra för Sverige.
(Applåder)

Prot. 1996/97:60
5 februari

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Anf. 8 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Under lång tid har jag deltagit i energisamtalen för kristdemokraternas räkning, först i Energikommissionen och sedan i partiöverbläggningarna. Under hela den tiden fram till för några dagar sedan har regeringens uppfattning och kristdemokraternas uppfattning varit densamma i viktiga principiella frågor. Det har handlat om att vi skall tillföra och få fram ny el och spara el innan vi stänger av den första reaktorn. På det sättet skulle vi säkra eltillförseln till vår industri och vårt näringsliv. Därmed skulle vi inte heller riskera att få kraftiga prishöjningar på grund av omställningsarbetet.

Fru talman! Vi har också varit överens om att vi inte skulle tillföra fossila bränslen som olja, kol eller gas för att klara omställningen. Det skulle vara ett hinder i omställningsarbetet. Vi har också varit överens om att sträva efter att finna en bred politisk uppgörelse som skulle garantera att det här skulle hålla över flera mandatperioder. Vi skulle tydligt ta ut färdriktningen för en omställning av det svenska energisystemet till att bygga på ekologiska principer. Så var läget ända fram tills för någon vecka sedan, men då hände någonting, fru talman. Regeringen ändrade uppfattning och menade att det inte var så viktigt längre att vi inte skulle tillföra fossila bränslen. Vi var kanske tvungna att ta till det. Det var inte så viktigt längre att kunna säga att vi har sparat bort el innan vi stänger av. Det är uppenbart att det gick över till att handla om partipolitik i stället för att handla om sakfrågan.

Fru talman! Jag beklagar det, eftersom det är till skada för landet, för svenskt näringsliv och för vårt lands alla medborgare.

Fru talman! Jag skulle vilja ställa några frågor till Anders Sundström, Lennart Daléus och Lennart Beijer. I går presenterades den uppgörelse som deras tre partier har kommit överens om. Då hade man rensat bort faktamaterial och siffror. Det var siffror som vi tidigare har haft med i diskussionerna ända fram till häromdagen. Eftersom jag själv har suttit med i energiarbetsgruppen vet jag vad man skall tillföra för el om man stänger en reaktor på ett år. Hälften av den kommer från olja, och det är tänkt att hälften skall komma från gas. Men i verkligheten, fru talman, kan man inte bygga ut gasen så snabbt. Det innebär att det blir en ökad import av kol. Det är sanningen om vi skall kunna stänga av en reaktor om ett år.

Anders Sundström, Lennart Daléus och Lennart Beijer! Varför talade ni inte om detta i går när frågor ställdes om hur ni skulle ersätta bortfallet av en reaktor på ett år? Varför svarade ni inte? Varför står det ingenting om detta i uppgörelsen? Varför döljer ni detta? Är det inte dags att ni nu talar om för oss här i Sveriges riksdag och för svenska folket att det är fossilbränslen som skall ersätta den första reaktorn? Jag vet att det är så. Allt faktaunderlag som vi har tittat på visar att det är så. Varför säger ni inte som det är? Vi måste ha fakta på bordet när vi skall anta ett stort energibeslut för framtiden.

Vi kristdemokrater kan inte acceptera att kärnkraft skall ersättas med ökade koldioxidutsläpp. Det strider direkt mot klimatkonventionen, som

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Olof Johansson själv skrev under vid Riokonferensen 1992. Jag var själv där, så jag såg det. Nu går man medvetet in för att bryta denna internationella överenskommelse. Inte någon linje, fru talman, varken linje 1, linje 2 eller linje 3, sade att kärnkraften skulle ersättas med fossilbränslen – olja, kol eller gas. Detta är faktiskt ett stort löftesbrott gentemot folkomröstningsresultatet.

Det var denna vändning i slutskedet av förhandlingarna som gjorde att vi insåg att vi icke kan vara med på ett sådant här beslut. Vi vill ha en ekologiskt hållbar omställning av energisystemet. Men den här politiken, fru talman, tror jag leder till att man blockerar framväxten av en biobränslemarknad. Vi kommer inte att få fram biobränslen. Naturgasen kommer att tränga ut dem.

Detta blockerar också möjligheten att få fram nya jobb genom omställning av energisystemet. Det var ju liksom själva poängen att vi skulle få fram alternativa bränslen, förnybara bränslen. Det var ju det som skulle ge jobb. Men nu, fru talman, finns det risk för att det inte blir så. Det här förslaget förhindrar en politik som skulle kunna skapa ett ekologiskt hållbart energisystem. Jag är rädd för att uppgörelsen innebär att omställningen inte kommer till stånd.

Anf. 9 TALMANNEN:

Jag vill erinra om att det inte är tillåtet att här medföra mobiltelefoner eller annat som kan störa förhandlingarna.

Anf. 10 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag skall börja med Vingåkersskolan. Tittar man ut över Sveriges avlånga land, tittar man på alla dessa kommunalpolitiker som har skaffat sig kunskap genom studiecirklar i ABF och som runt detta byggt ett samhälle och skött en kommun ganska bra, måste jag få säga att jag är glad över att det finns så många som har gått i Vingåkersskolan. Jag är också glad över att det är så få som har skött ekonomin på det sätt som Tobisson och Wibble har gjort. Vi skall vara stolta över studiecirk-larna. De gör nu nytta i Sverige.

Till Dan Ericsson vill jag bara kort säga följande. Dan Ericsson, linje 3-generalen, var ytterst nära att få vara med och förverkliga sin dröm. Men trots att han var så nära, vågade han inte. På söndag kväll gick han därifrån. Så nära var han, men ändå vågade han inte. För mig är det rätt konstigt.

Anne Wibble säger att vi nu gör ett avsteg från linje 2. Jag var rätt engagerad i linje 2. Jag var hemma för någon vecka sedan och grävde i papperen för att se vad jag kunde hitta. Vad jag fann var förslag till avveckling av det svenska kärnkraftsprogrammet, rikskommittén för linje 2, publicering den 13 februari kl 11.00, 1980. I det programmet står just det som vi nu gör – det som jag, Anne Wibble, nuvarande talmannen och några till faktiskt fick svenska folkets stöd för: Kärnkraftverken börjar avvecklas i slutet av 90-talet. Energin från dem ersätts med inhemska energiråvaror. På en punkt måste jag dock säga att vi inte orkar fullfölja linje 2. Det är det som sades i den sista meningen i det dokument som jag och Wibble stod bakom, nämligen att de sista kärnkraftsreaktorerna tas ur bruk 2010.

Anne Wibble, gå hem och läs, och sök i papperen! Jag står för linje 2. Vi står för linje 2. Och vi vågar också genomföra den. Ta fram handlingen som gjorde att vi då fick stöd den 13 februari 1980!

Lars Tobisson berättar vad han inte vill göra. Han väljer att missförstå. Han berättar om hur förträfflig kärnkraften är, samtidigt som han säger att kärnkraften skall stängas av. Därför måste min fråga till Lars Tobisson ändå bli: Hur har Lars Tobisson tänkt att klara elförsörjningen för de bruksorter som han pratade om – om 5 år, om 10 år, om 15 år? Hur har Lars Tobisson tänkt att kärnkraften skall ersättas av någonting annat?

Det är den fråga som Lars Tobisson inte svarar på. Han berättar i stället om hur det inte skall vara. Är det verkligen Lars Tobisson som är den som tecknar drömmen, visionen, om hur det ekologiskt uthålliga samhället skall se ut? Det besked han ger oss här i kammaren är: Vänta och se!

Vi skall vänta och se. Medan folk lider av arbetslöshet, medan industrin kommer att behöva el i framtiden, redovisar Tobisson inte något alternativ. Det om något är otrött. Kanske var det därför som skogsaktierna steg i går. Kanske var det därför att det finns de som faktiskt vill göra något.

Anf. 11 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Min kommentar till Anders Sundströms försök att lägga ut dimridåer är denna: Om nu regeringen genomför den förtida avvecklingen av omtanke om näringslivet och jobben, varför vinner det då inte någon uppskattning bland företagare och löntagare? Så länge vi har denna massiva reaktion emot, från dem som drabbas och som Anders Sundström säger sig värna om, är saken ganska klar. Det här går emot näringslivets, löntagarnas och därmed också Sveriges intressen.

Jag konstaterar att Anders Sundström inte ens försöker svara på de frågor jag ställer. Han vill påbörja en avveckling av hälften av all elproduktion, men han är ovillig att inför riksdagen redogöra för konsekvenserna av den politiken. Vem skall betala kostnaderna? Hur skall lagstiftningen se ut? Vad svarar han dem som säger att det inte är tekniskt och säkerhetsmässigt möjligt att avveckla en reaktor på det sätt som förespeglas? Raden av obesvarade frågor är lång. Det enda som Anders Sundström har att redovisa är en principlösning, en uppsättning glädjekalkyler och Vingåkersskolans teori om att kapitalförstöring leder till välstånd.

Energiministerns uppträdande här i debatten stärker intrycket av att det egentligen inte handlar om saksak. Det blir allt tydligare att det är ett politiskt spel som syftar till att försvåra bildandet av en borgerlig regering. Att det i själva verket gäller den politiska makten framgår av den uppläggning som valts för energiöverläggningarna. De har av Anders Sundström getts formen av ett slags sällskapsspel efter mönster för Hela havet stormar, där man ju successivt rycker undan stolen för någon av deltagarna. Ett efter ett har partierna eliminerats, tills det bara blev tre kvar i leken.

På det här sättet har socialdemokraterna nu valt sällskap. Framför allt har de valt samverkan med Centerpartiet, framför t.o.m. LO. Det har sagts att detta innebär en rörelse mot mitten. I själva verket har Socialdemokraterna, från den mittenposition som linje 2 innebär, rört sig mot en extrem ståndpunkt tillsammans med de gamla avvecklarpartierna,

Prot. 1996/97:60
5 februari

Aktuell debatt:

*Uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Centern och Vänstern. Avvecklingslinjen är så ytterlighetsbetonad att t.o.m. Miljöpartiet överväger att ge den sitt bifall. Jag tycker att det säger åtskilligt.

Siktet var inställt på en bred och långsiktig uppgörelse. Bredden är det som sagt dåligt med, och på lång sikt kommer uppgörelsen inte att hålla. Jag tror att Anders Sundström och hans lekkamrater skall vänta med att ropa hej. Birger Schlaug formulerade samma varning, från en helt annan utgångspunkt. Väljarna är mer begåvade än vad regeringen tror, och domen kan bli hård när den valda energipolitikens brutala konsekvenser blir uppenbara.

Dessutom är det i denna kammare och inte vid nattliga möten mellan herrar Beijer, Daléus och Sundström som besluten om framtida svensk kärnkraft skall fattas. Alla som sitter här kan själva välja om de skall delta i Anders Sundströms korståg mot jobben, miljön och välfärden. För mig var valet enkelt. För var och en som delar den syn på energipolitiken som såväl svenska företagare som svenska löntagare har framfört borde valet vara enkelt. Var och en i denna kammare har rätt att själv bestämma om man skall rösta ja eller nej till en förtida avveckling.

Det är viktigt att samtliga här i salen känner det politiska ansvar som faller på oss riksdagsmän när vi fattar de avgörande besluten för jobben, välfärden och miljön. Det är viktigt att välja sida. Antingen står man på folkets och företagsamhetens sida, eller också står man på samma sida som partitaktikerna på Sveavägen.

(Applåder)

Anf. 12 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Jag tror att Anne Wibble hade rätt i en av sina kommentarer. Hon sade att vi hade fått ett lätt energipolitiskt beslut tillsammans med Folkpartiet. Jag tror att det är sant, fru talman, det hade nog blivit ett lätt energipolitiskt beslut. Det är inget lätt energipolitiskt beslut vi är på väg att fatta utan ett ansvarsfullt och klokt energipolitiskt beslut, möjligen också ett svårt energipolitiskt beslut. Vi förmår i detta att väga samman många angelägna målsättningar och ambitioner som gäller miljön, sysselsättningen och en trygghet i framtiden.

Anne Wibble ställde ett antal frågor om hur har vi tänkt när det gäller elförsörjningen, elpriserna och sysselsättningen. Vi redovisar detta i det material som kommer att ligga till grund för beslut så småningom i riksdagen. Men Anne Wibble vet att s.k. nollbeslut också har konsekvenser. Kan Anne Wibble berätta hur hon har tänkt sig att Sverige skall utvecklas? Skall vi behålla de energisystem och energikällor vi har, våra sätt att värma bostäder och att ge industrin energi? Hurdan är Anne Wibbles vision om energin i framtiden i Sverige?

Det är möjligt att det hade blivit ett lätt beslut tillsammans med Miljöpartiet också. Miljöpartiet har ju likartade ambitioner beträffande kärnkraften som vi i Centern, men jag tror inte att det hade gett den ansvarsfulla framtoningen. Kristdemokraterna tror jag är svårare att analysera. Nu utnämnde Anders Sundström Dan Ericsson till linje 3-general, och det må vara hänt, men när man har stått skuldra vid skuldra med kristdemokraterna är man något förtvivlad i dag när man ser den omvändning som skett på de 17 år som gått sedan folkomröstningen. Jag tror att det vore klokt om man samlades bakom de förändringar som vi nu kommer att

Anf. 13 ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Jag har här avvecklingsplanen för det svenska kärnkrafts-programmet, linje 2:s papper. Anders Sundström måste ha någon sorts piratkopia, möjligen utgiven av linje 3. Ingenstans i de här papperen står det att man skall avveckla kärnkraften så att det hotar sysselsättning och välfärd, att miljön försämrats och att det blir ökad politisk osäkerhet i framtida investeringar och jobb. Den uppfattningen och den tolkningen av linje 2-programmet delar jag faktiskt med bl.a. Landsorganisationen.

Jag ställde några konkreta frågor. Vad kostar det? Vem skall betala? Hur mycket ökar elräkningarna? Hur mycket ökar koldioxidutsläppen? Hur mycket ökar arbetslösheten? Vad betyder det konkret i form av färre existerande jobb och färre nya jobb? Vad betyder en extrem politikerstyrd energipolitik för investeringsklimatet framöver?

Jag begär bara att ni skall visa upp det underlag ni har. Dan Ericsson upplever också att det finns ett underlag, men ni vågar inte tala om det därför att det ger svart på vitt att effekterna är dåliga för de svenska medborgarna.

Jag fick inga svar. Efter att ha lyssnat på Anders Sundström, Lennart Beijer och Lennart Daléus tvingas jag konstatera att sakargumenten i överenskommelsen helt lyste med sin frånvaro. Det enda sakargument som jag kunnat lyssna mig till hos Anders Sundström är att kärnkraften ju ändå någon gång skall avvecklas, och då är det lika bra att börja med en gång. Jag är faktiskt väldigt glad över att Anders Sundström inte har kommit på att tänka att vi alla skall dö en gång.

Anf. 14 LENNART BEIJER (v):

Fru talman! Tre partier, en ganska hyfsad majoritet av riksdagen, står direkt bakom uppgörelsen. Trots Birger Schlaugs små piruetter kan förhoppningsvis också mp ställa upp fullt ut. Jag förutsätter att detta sker. Jag tycker att även kristdemokraterna bör ha en åtminstone något så när sympatisk inställning till huvuddelen av uppgörelsen.

Naturligtvis möter så här långtgående och grundläggande förslag motstånd. Ingen borde vara överraskad. Det är självklart att man av olika intressen agerar på olika sätt. Det vore konstigt annars.

Jag tror dock att människor i gemen välkomnar att politikerna äntligen fattar tydliga beslut. De gillar inte osäkerheten, de gillar inte att en fråga hänger i luften alltför länge. Jag tror att industrin, både kraftindustrin och övrig industri, snabbt kommer att anpassa sig till verkligheten. Det brukar industrin göra, det har den alltid gjort vid alla förändringar. Svensk industri kommer att ta till vara chansen att utveckla bl.a. de alternativa energislagen.

Jag hoppas och tror att även de olika LO-förbunden kommer att gilla situationen med tiden. Det passar inte den svenska fackföreningsrörelsen att inta en fyrkantig och visionslös inställning i en så här viktig samhällsfråga.

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Aktuell debatt:

*Uppgåelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Fru talman! Vad gäller energiuppgörelsens betydelse i övrigt för framtida politiska konstellationer har jag för dagen inga ytterligare kommentarer.

Anf. 15 BIRGER SCHLAUG (mp):

Fru talman! Nej, min bästa Lennart Beijer, jag kränktes inte alls. Tvärtom är det jättekul om kärnkraftsavvecklingen kommer i gång. Vi skall nog försöka påverka det i så positiv inriktning som möjligt.

Det jag var mycket kritisk till var att samtidigt som Centerpartiet och Socialdemokraterna här i riksdagen kraftigt har förstärkt äganderätten för att skydda jordägare – egentligen var det en centertanke – råkade man också skydda kärnkraftsägarna. Det gör att skadeståndskraven kommer att bli väldigt höga med det upplägg som Centerpartiet, Vänsterpartiet och Socialdemokraterna nu har. Det vore bättre att låta kärnkraften fullt ut betala sina egna kostnader enligt vanliga marknadsekonomiska principer. Den första reaktorn borde – kanske skulle man dessutom diskutera om den verkligen med säkerhet skall kunna avvecklas – vara en som staten äger. Det hade varit säkert. Nu får vi långa rättsprocesser, och tyvärr kommer det att återkomma år efter år.

Jag tror att vi skall kunna påverka upplägget på ett bra sätt. Socialdemokraterna och Miljöpartiet har tidigare gjort några bra energiöverenskommelser om stöd till vindkraft, solvärme, solceller och stöd till övergång till biobränslen via ackumulatortankar och annat. Det är positivt, och där kommer vi självklart att ligga på också i fortsättningen. Men det finns ett problem till i uppgörelsen som inte har uppmärksamats. Det är att uppgörelsen faktiskt öppnar för utbyggnad av s.k. småskalig vattenkraft.

Det ger en väldigt marginell energitillförsel, men jag och Miljöpartiet tänker inte acceptera att Sölvbacka strömmar och andra vattendrag byggs ut. Det behövs inte. Så sent som för ett år sedan var vi alla, utom moderaterna, överens om att det inte behövdes full tillförsel. Det fanns överskott, och det gör det fortfarande.

Anf. 16 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Lade fru talmannen märke till den totala tystnaden när det gällde svaret på den viktigaste frågan, den som inte fick något svar i går kväll och den som man inte svarade på här nu? Den gällde hur man på ett år skall kunna ersätta 4 TWh. Jag vet svaret. Det handlar om hälften olja, hälften gas eller – man hinner knappast ta fram så mycket gas – kol från Danmark. Varför vill inte Anders Sundström, Lennart Daléus och Lennart Beijer svara på denna centrala fråga? Det visar ju det ohållbara i denna uppgörelse. Man tillför fossilbränslen, ökar koldioxidutsläppen och bryter mot klimatmålen, vilket kommer att bidra till växthuseffekten – den kanske viktigaste miljöfrågan för mänsklighetens överlevnad. Det är priset för detta beslut.

Anders Sundström! Vi vågar att konsekvent stå för en politik. Vi hade gjort upp med er om ni hade stått fast vid det som vi under två års tid har varit överens om. Men det var ni som ändrade uppfattning under de senaste dagarna. Vi har varit överens om att man skall tillföra och spara el och sedan stänga reaktorer. Vi har varit överens om att man inte skall

tillföra fossila bränslen. Men det är ni, Anders Sundström, som har ändrat uppfattning.

Lennart Daléus! Det är inte kristdemokraterna som har svängt. Inte i vare sig linje 1, linje 2 eller linje 3 sades det någonting om att fossila bränslen skulle ersätta kärnkraft. Vi skulle använda en ekologiskt hållbar metod med förnybara bränslen. Vi står fast vid detta och tänker icke svika. Det är ni, Lennart Daléus, som har lämnat den linjen.

Anf. 17 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Det finns ett kongressbeslut om en total avveckling fram till år 2010 Dan Ericsson, och i folkomröstningen angavs 1990. I de sista skälvande minuterna gör Dan Ericsson den bedömningen att man inte klarar att ersätta den första stängda reaktorn med biobränslen. Hur kan Dan Ericsson ha haft ett så dåligt underlag för sin position i linje 3 att han gör den bedömningen i dag att det inte ens går att stänga den första reaktorn och ersätta den med bioenergi? Jag är litet förvånad över att man kan leva i politiken så länge och ha så dålig kunskap.

Wibble- och Tobissonskolan fortsätter att angripa oss. Man säger att vi inte är ansvarsfulla. Jag måste ställa frågan till Lars Tobisson: Kan Tobisson verkligen påstå att han har bedrivit en ansvarsfull politik? Att han och Anne Wibble inte gjorde det under perioden 1991–1994 vet ju hela svenska folket. Det om något var partitaktik för att vinna de sårin-tressen som man företrädde – det vet hela svenska folket.

Men frågan är: Vad har Tobisson bedrivit för politik under de senaste 17 åren? På vilket sätt har Tobisson engagerat sig för att finna alternativ till kärnkraft? Nästa fråga: Vad har Tobisson i dag för alternativ? Hur ser Tobissons vision ut? När man lyssnar på Tobisson låter det så här: Vi skall avveckla kärnkraften, men vi skall ändå ha den kvar. Är det verklig-en en vision?

Tobisson vill förmodligen kunna erbjuda den elintensiva industrin, basindustrin, el om 5, 10, 15, 20 år. Vilka alternativ erbjuder Tobisson till den industrin vid dessa tidpunkter? Hur skapas dessa alternativ? Vad kräver de av dig och mig? Dessa frågor svarar inte Tobisson på. Han angriper oss för att inte ta ansvar. Vi har rätt ut det som Tobisson ställde till med. Vi har rätt ut också energifrågan och kommit överens om hur man nu skall inleda en omställning för att bygga ett ekologiskt starkt samhälle.

Vill Tobisson avveckla de tolv reaktorerna? Den frågan skulle jag vilja ha svar på. Och vad vill Tobisson ersätta dessa tolv reaktorer med? Hur ser Tobissons vision av det ekologiskt uthålliga samhället ut, där vi har el producerad på ett ekologiskt riktigt sätt för att försörja det svenska folket och den svenska industrin?

Tobisson talar som om dessa reaktorer kommer att kunna vara i drift precis hur länge som helst. Jag anser att svensk industri har anledning att vara mycket orolig om Lars Tobissons vänta-och-se-politik får råda. Vi behöver faktiskt en politik som säkrar industrins elförsörjning under de närmaste åren.

Prot. 1996/97:60
5 februari

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

aktuell debatt:

*uppgörelsen om en
förtida avveckling av
kärnkraften*

Anf. 18 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! De tolv reaktorer som kommer att avvecklas, men vi skall inte avveckla kärnkraften i förtid. Det står helt i strid med folkomröstningens resultat när man genomför en avveckling med hjälp av förbränning av fossila bränslen.

Den här debatten har tydligt visat att regeringen av huvudsakligen partitaktiska skäl har valt att styra in Sverige på ett ekonomiskt och miljömässigt äventyr som försämrar för sysselsättning och välfärd i vårt land och som binder Sverige i ett allt hårdare beroende av miljöskadlig energiproduktion.

Anders Sundströms situation är inte avundsvärd. Göran Persson sitter bakom och viskar. Det är han som sätter makten före jobben, välfärden och miljön.

De argument som förs fram är i huvudsak drömmar om hur avveckling av produktiva resurser är bra för jobb och välfärd. Anders Sundström har inte kunnat visa på något enda exempel från någonstans i världen där en dylik kapitalförstörelse har haft positiv effekt. Det är för mig obegripligt att regeringen låter teorier från den ekonomiska forskningens bakgårdar bestämma vårt lands energipolitiska framtid.

Men, ärade kammarledamöter, kampen är inte över. Beslutet är inte fattat i riksdagen. Jag uppmanar er alla här att rannsaka era samveten och fråga er om ni delar Anders Sundströms uppfattning, att kapitalförstörelse skapar välfärd och nya jobb. Och jag uppmanar alla er som lyssnar att ta kontakt med era socialdemokratiska politiker här i riksdagen, liksom också ute i kommuner och landsting och fråga dem på vilken sida de tänker ställa sig. Det finns fortfarande tid till besinning. Det är fortfarande möjligt att ångra sig och låta sakfrågan vara viktigare än det politiska spelet. Med ett samlat svenskt näringsliv, med så gott som eniga fackliga organisationer och med en stark folkopinion på vår sida har vi inte gett upp hoppet om att också regeringen och framför allt den socialdemokratiska riksdagsgruppen till sist skall besinna sig.

(Applåder)

Anf. 19 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Det var bra att få den här debatten i dag.

Nu har vi fått höra från alla talare att kärnkraften skall avvecklas. Några av oss har också presenterat hur vi vill att alternativen skall komma till. Vi menar att vi skall ha ett Sverige i framtiden där vi har god tillgång på el även när kärnkraften är borta. För att vi skall klara detta är det några saker som för mig lyser tydligt.

Först är det jobben. Vi måste investera på kort och lång sikt i det nya, för att säkra industrins tillgång på el och för att bygga en ny, spännande teknik.

Vi måste tänka på miljön. Skall Sverige vara ett rikt land även i framtiden, skall Sverige ha bästa tillgång på både teknik och kunskap, och bästa tillgång på teknik är att ha ett energisystem som är ekologiskt uthålligt. Det är självklart att vi skall nyttja de närmaste åren till att bygga denna kunskap och denna teknik för industrins, medborgarnas och den ekonomiska utvecklingens skull. Ett land som lever med den gamla tekniken, de gamla grejerna, är ett fattigt land. Det land som lever med den

nya tekniken, den moderna tekniken, blir ett rikt land. Vi behöver den nya tekniken också för ekonomin.

Jag förstår inte att framtiden skulle ligga i att låsa in sig i det gamla. Framtiden måste ju rimligen ligga i att låsa in sig i det nya, det moderna och ekologiskt riktiga, som ger jobb och bättre ekonomi. Tack skall ni ha!

(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 30 januari.

3 § Ledighet, m.m.

Talmannen meddelade att *Bo Finnkvist* (s) ansökt om ledighet under tiden den 17 februari–25 april.

Kammaren biföll denna ansökan.

Talmannen meddelade att *Marina Pettersson* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för Bo Finnkvist.

4 § Meddelande om information från regeringen

Talmannen meddelade att *torsdagen den 13 februari omkring kl. 15.00* skulle statsrådet *Ulrica Messing* lämna information om kvinno-representationen i statliga centrala och regionala styrelser 1996.

5 § Meddelande om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 1996/97:130

Till riksdagen

Interpellation 1996/97:130 av *Beatrice Ask* om uppföljning av betygssättning i årskurs åtta.

Interpellationen kommer att besvaras torsdagen den 27 februari 1997.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning.

Stockholm den 3 februari 1997

Ylva Johansson

Prot. 1996/97:60

5 februari

Till riksdagen

Interpellation 1996/97:142 av Ulf Melin om yrkesutbildning.

Interpellationen kommer att besvaras torsdagen den 27 februari 1997.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning.

Stockholm den 3 februari 1997

Ylva Johansson

Beslut om samlad votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att bostadsutskottets betänkande BoU5 samt konstitutionsutskottets betänkanden KU11 och KU13 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

*Hyresgästinflytande
vid ombyggnad m.m.*

6 § Hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.

Föredrogs

Bostadsutskottets betänkande 1996/97:BoU5

Hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m. (prop. 1996/97:30)

Anf. 20 STEN ANDERSSON (m):

Fru talman! Vi skall nu behandla betänkande BoU5. Moderaterna står bakom samtliga reservationer, men för tids vinnande kommer vi bara att begära votering och rösträkning om reservation nr 1.

Vi är kritiska till mycket i propositionen, men jag kommer i mitt anförande att koncentrera mig på vissa delar. I övrigt refererar jag till de reservationer som vi har fogat till betänkandet.

Rubriken på betänkandet är *Hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.* Jag vill betona att vi moderater givetvis vill att hyresgäster skall ha ett inflytande över sin situation, inklusive ombyggnader. Men vi anser att det är fel att lägga inflytandet på organisationer. Vi tycker att inflytandet skall koncentreras på de enskilda hyresgästerna.

Fru talman! Vi är tveksamma till att man går in och ändrar på ett system som i stort sett fungerar. Dagens förhandlingssystem fungerar, med få undantag, mycket bra. Risker är stora att det nu genomförs ett system, vilket riksdagen senare kommer att besluta om, som gör situationen besvärligare och som i praktiken minskar inflytandet för den enskilde hyresgästen.

Det är i och för sig naturligt att det finns en viss inbyggd konflikt mellan en hyresgäst och en fastighetsägare. Hyresgästen vill ha en så låg hyra som möjligt, vilket är självklart och förståeligt, och en så hög standard som möjligt. Fastighetsägaren vill, vilket också är förståeligt, bevara sitt kapital och se till att det blir intakt och även ta ut en hyra som marknaden tillåter. Att det här finns en konflikt är vi medvetna om.

Men när man i dag ser de krav som ställs från framför allt hyresgäst-rörelsens sida får man intrycket att den ibland kräver ett större inflytande än de som äger sitt egnahem eller som har en bostadsrätt. Detta kan vi

moderater aldrig acceptera. Det måste vara en större möjlighet till inflytande om man äger än om man hyr. Jag tror att de flesta betraktar detta som självklart.

Vad gäller ombyggnader, renoveringar och underhåll har vi genom åren tyvärr sett att de årliga förhandlingarna om hyreskostnaderna har fått effekten att när man har funnit att en hyreshöjning blir för stor, så är det lätt att gå in och fingra på underhållsdelen. Man senarelägger visst underhåll och förlänger intervaller. Det låter bra, för på det sättet kanske man kan åstadkomma en lägre hyra för det kommande året. Men på sikt är detta fördärligt. Det finns ingenting som på sikt är så hyreshöjande som ett uteblivet eller nedsatt underhåll. Jag har själv sett många exempel där man har snålat med underhållet. När sedan den dagen då hela skräpet rasar samman blir aktuell, kommer en nota som ingen hade trott eller hoppats på. Men den finns där och måste då betalas, i slutändan av hyresgästerna. Det finns ingen annan som kan betala notan.

Det finns fastigheter där det bor många äldre. Där är man inte intresserad av att bygga ut lekplatserna, eftersom det inte finns några barn i fastigheten. Men det är ju ett kortsiktigt tänkande, som vi inte får lov att acceptera.

Sedan vill jag ta upp förslagen till förändringar i förhandlingssystemet. Den här propositionen innebär enligt vår uppfattning försämringar. Den enskilde individens möjlighet att träffa uppgörelser med fastighetsägaren minskar. Däremot ökar hyresgäströrelsens inflytande.

Som en liten kuriositet kan jag nämna att jag läste protokollet från den förra debatten i det här ämnet i riksdagen. Då var det Mikael Odenberg som förde Moderata samlingspartiets talan. Det han sade var mycket klokt, och vi hade ytterligare en sak gemensam. Mikael Odenberg beskrev att han hade lämnat hyresgäströrelsen för att han ansåg att den inte tillvaratog hans intressen eller att den gjorde det på fel sätt. Jag har gjort exakt samma sak. Jag hade varit medlem i 30 år. Jag lämnade inte hyresgäströrelsen för att jag inte hade fått ut någonting av medlemskapet, det vore ungefär detsamma som att inte teckna brandförsäkring för att det inte har brunnit i ens hus. Att jag lämnade den berodde i stället på det faktum att den i fjol hade en kampanj som var makalös i ett demokratiskt samhälle. Denna kampanj var direkt kopierad från den skola, som jag trodde var begravd, som en gång initierades av Goebbels i Tyskland. En rörelse eller organisation som i någon form av desperation måste tillämpa en sådan agitationsmetod för att behålla sina medlemmar eller för att få fler, betackar jag mig faktiskt för.

I det här betänkandet pratar man en del om hyror och hyresförhandlingar. Vad gäller hyrorna är det nog fler än en som blir förvånad över de argument som dels finns i propositionen, dels förekommer hos hyresgäströrelsen. Man är paniskt förskräckt för marknadshyror. Marknadshyror är i politiken ungefär jämställt med att svära i kyrkan. Men, fru talman, tittar vi på hur det här samhället fungerar, visar det sig att majoriteten i dag faktiskt lever med marknadshyror. Man köper ju en villa till marknadspris. Sedan blir så klart boendekostnaden marknadsprisanpassad. Exakt samma sak gäller för en bostadsrätt. Den köps också till marknadspris till en hyra som är marknadsbaserad.

Jag är övertygad om att vi på sikt kommer att få marknadshyror i Sverige. Det innebär inte att vi kommer att få chockhöjda hyror, men det

Prot. 1996/97:60
5 februari

*hyresgästinflytande vid
ombyggnad m.m.*

innebär att vi kan ändra på de ibland ganska knepiga och svårförklarliga händelser som sker. Man betalar i stort sett lika stor hyra om man bor i en förort som om man bor i innerstaden i en storstad – detta trots att de flesta kanske vill bo i innerstaden. Marknadshyror innebär att vi kan få något höjda hyror i innerstaden men framför allt att vi kan få kraftigt sänkta hyror i ytterområdena. Det kommer att innebära att dessa områden blir mycket mer attraktiva.

Fru talman! Jag anser att den här propositionen försämrar möjligheten och stimulansen att flytta. Den skapar inga incitament för fastighetsägare att köpa bostäder och för byggföretag att bygga bostäder. Jag kan inte tänka mig att man vill försämma eller ta bort möjligheten för enskilda att äga fastigheter. Alternativet skulle vara att vi bara får samhällsägda bostadsföretag, och vi har ju sett många exempel på hur dessa har misslyckats med att bedriva sin aktivitet.

Till sist, fru talman, skulle jag vilja ställa två frågor. Jag skulle vilja fråga majoriteten, Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet: Vad är egentligen grunden till att ni ställer er bakom försämringarna vad avser passivitetsregler?

Som en sammanfattning av det här betänkandet skulle jag också vilja fråga samma partier: Anser ni att det är viktigare att hyresgäströrelsen får större inflytande över kostnaderna än att den enskilde hyresgästen får det?

Anf. 21 LENNART FREMLING (fp):

Fru talman! Den här propositionen innebär förändringar som återställer regler som fyrtipartiregeringen införde och kom med en lagom avvägning på. Vi är emot att de här återställarna genomförs, och därför har vi yrkat avslag på en del av den här propositionen. Det framgår av vår reservation nr 2.

Vi liberaler är emot tvång som riktas mot hyresgäst och värd om man vill förhandla enskilt. Det framgår av reservation 2. Vi anser att hyresgästen omyndigförklaras, och det försvårar för hyresgäst och hyresvärd att vid hyresavtalets ingående komma fram till individuella lösningar. Det är för oss viktigt att betona den enskilde individen och att individuella lösningar skall vara praktiskt möjliga. På det sättet kan jag också instämma i en hel del av det som Sten Andersson sade här. Han framhöll också den enskilde individens betydelse och möjligheter. Vi för dock inte det resonemang om anknytning till grundlagen som moderater och kristdemokrater gör. Därför har vi inte anslutit oss till reservation 1, utan vi har en egen reservation, reservation 2. Den yrkar jag bifall till.

Sedan finns det ett antal ytterligare reservationer, och av reservationerna 3–10 framgår det att vi i Folkpartiet i stort sett har en gemensam uppfattning med kristdemokrater och moderater om hyresförhandlingarna.

Fru talman! Vi vill att samhället skall ge ett starkare skydd för de boende i samband med ombyggnad. Det framgår av vår reservation nr 13. Där har vi också fått stöd av Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Vi menar att hyresgästens personliga förhållanden också skall kunna beaktas i relationen mellan hyresgäst och fastighetsägare. Vi vill alltså att det s.k. subjektiva hyresgästintresset skall kunna komma med i bilden och inte bara

det s.k. objektiva. Vi menar att man på det sättet tar större hänsyn till hyresgästens personliga förhållanden.

Fru talman! Vi står naturligtvis bakom alla de reservationer som Folkpartiet har stött i utskottsbetänkandet, men för att inte ta kammarens tid i anspråk i onödan nöjer jag mig med att yrka bifall på reservation 2.

Anf. 22 OWE HELLBERG (v):

Fru talman! Den sociala bostadspolitiken har tagit många steg tillbaka under 90-talet både i ekonomiska termer och vad gäller den lagstiftning som hör till en sådan politik. Det började med skattereformen, med höjda hyror som följd, och sedan kom en kraftigt förändrad lagstiftning under de borgerliga regeringsåren. Det rörde sig om ett systemskifte till stor nackdel för hyresgäster och bostadssökande.

Den socialdemokratiska regeringen har inte gjort särskilt mycket för att förändra den bostadspolitiken. De här förändringarna, som gäller inflytandet för hyresgäster vid ombyggnad, är dock glädjande men inte på långa vägar tillräckligt för att återupprätta en social bostadspolitik.

Fru talman! Nu till de olika regeländringarna i betänkandet. De flesta förändringarna stämmer överens med Vänsterpartiets syn på de här frågorna. Vi har dock några frågor där vi inte tycker att förslagen går tillräckligt långt.

I fortsättningen skall den enskilde hyresgästen godkänna föreslagna ombyggnationer i sin lägenhet. Är meningarna delade kan hyresvärden gå till hyresnämnden och få saken prövad. Hyresnämnden kan då godkänna ombyggnationen med hänvisning till något som kallas det objektiva hyresgästintresset. Det innebär att hyresgästen måste godkänna en ombyggnad som innebär att lägenheten "rustas upp till en sådan standard som hyresgäster normalt förväntar sig av en modern lägenhet". Vad som ingår i begreppet normal standard i en modern lägenhet är dock mera oklart. Här måste den enskilde hyresgästens ord få väga tyngre. Vänsterpartiet menar att en social bostadspolitik kräver ett större hänsynstagande till den enskilde hyresgästens krav på sitt boende. Det kan t.ex. gälla när man på grund av ålder eller sjukdom vill behålla en äldre inredning eller den befintliga planlösningen för att kunna bo kvar i lägenheten.

Vänsterpartiet vill dessutom vidga hyresgästens möjligheter att ställa krav på en ombyggnad som dels skall vara varsam efter principen att reparation går före utbyte, dels skall vara miljöriktig, så att man därmed sätter press på fastighetsägarna att bidra till en ekologiskt hållbar utveckling. Regeringens förslag i den här frågan ger fortfarande fastighetsägarna för stora befogenheter på hyresgästernas bekostnad.

När det gäller förhandlingsersättningen för den organisation som företräder hyresgästerna i bl.a. hyresförhandlingarna råder osäkerhet om hur detta skall regleras. I nuläget skall det ske genom en överenskommelse mellan förhandlingsordningens parter utan att det finns någon reglering i botten. Om parterna inte är överens kan hyresgästorganisationen inte kräva att ersättningen för förhandling skall utgå. Detta är ett förhållande som skapar otrygghet och kan leda till en försämrad förhandlingssitt för hyresgästerna och deras organisation. Den utredning som bl.a. ligger till grund för regeringens förslag föreslog att den förhandlande hyresgästföreningen skall ges rätt till förhandlingsersättning. Vänsterpartiet delar den åsikten. En viktig grund för att få till frivilliga överenskommelser är att

Prot. 1996/97:60

5 februari

hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.

det finns en klar och tydlig lagstiftning i botten. Detta vill utskottsmajoriteten avvakta för vidare utredning. Det tycker inte jag är nödvändigt.

Fru talman! Tyvärr har den mänskliga faktorn spelat Vänsterpartiet ett spratt i den här frågan. Vår motion kom på villovägar. Därför bygger våra reservationer på andras motioner. I vår motion, som inte har behandlats, angav vi att vi anser att en hyresgäst skall ha rätt att behålla sitt hyreskontrakt vid större ombyggnad om det är klart att hyresgästen skall flytta tillbaka. Regeringen tycker inte att det behövs, eftersom även tomma lägenheter skall omfattas av förhandlingsordningen, och då finns det ingen anledning för hyresvärden att säga upp ett hyresavtal om avsikten är att höja hyresnivån. Det kan ju finnas andra anledningar för en hyresvärd att vilja bli av med en hyresgäst och till att hyresvärden därför inte erbjuder den gamla hyresgästen ett nytt kontrakt i den nyrenoverade lägenheten. Ett nytt skäl för hyresgästerna att inte kunna få behålla sina lägenheter är det exempel som Hyresgästernas riksförbund redovisade vid sin uppvaktning i utskottet, nämligen att hyresvärden passar på att ombilda hyresrätterna till bostadsrätter vid ombyggnationen. Då har hyresgästen tveklöst förlorat sin möjlighet till ett hyreskontrakt. Utskottet har i sitt beslut krävt ett tillkännagivande om en försäkran att översynen av gällande lagstiftning kommer till stånd och att förslag till nya regler läggs fram om översynen visar att farhågorna besannas. Vänsterpartiet nöjer sig för tillfället med den lösningen men kommer noga att följa utvecklingen.

När det gäller hyresvärdens möjlighet att vända sig till hyresnämnden för att kunna genomföra de ombyggnationer som presenterats för hyresgästerna och om de inte har gett sitt godkännande kan detta överklagande ske redan efter en månad. I vår motion hade vi föreslagit att den tiden förlängs till tre månader, eftersom vi tror att det är bättre om hyresvärd och hyresgäst kan komma överens om vad som skall åtgärdas. Då kan det vara bra om det finns tid för diskussioner och information om vad ombyggnationen innebär. Missförstånd kan redas ut och kompromisser komma till stånd. Det gagnar förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst. Det är bättre än att frågan måste hamna i hyresnämnden. Förhandlingar och samförstånd kan ta tid, och därför bör möjligheten att vända sig till hyresnämnden förlängas från en till tre månader.

En fråga som inte alls berörs i sammanhanget är hyrorna i nyproduktionen. Tyvärr håller bruksvärdessystemet delvis på att sättas ur system. De kraftigt försämrade villkoren för nyproduktion gör att hyrorna i nyproduktion i många fall blir orimliga i dag. Vem har råd att hyra en tre-rumslägenhet för 10 000 kr per månad, som det finns exempel på i Stockholm i dag? Det är bara en mycket liten del av befolkningen som har mycket goda inkomster som har råd med det. Det är ingen bra utveckling. Och om detta fortsätter är det naturligtvis nödvändigt att man även måste få rätt att förhandla om hyror i nyproduktionen för att begränsa hyressättningar som i princip styrs av den efterfrågan som finns. Det luktar marknadshyra om sådana hyror.

Till sist, fru talman, vill jag varna för flera borgerliga förslag som har sin utgångspunkt i att avskaffa en social bostadspolitik, t.ex. förslaget om ägarlägenheter. Att försöka göra bostadspolitiken till en fråga enbart om ägandet har man redan provat i Storbritannien under ledning av Margaret Thatcher. Utvecklingen avskräcker. Privatiseringen har trängt ut de fattigaste till de slumartade ytterområdena, och många som har köpt sina

lägenheter har inte klarat sin ekonomi utan har blivit av med sina lägenheter, blivit skuldsatta och i värsta fall hemlösa. Bostadsbidragen har rakat i höjden, och antalet bostadslösa räknas i tusental. Sådana experiment tackar Vänsterpartiet nej till. Vi kräver i stället att den sociala bostadspolitiken skall återupprättas och försvaras.

Fru talman! Därmed yrkar jag bifall till reservationerna 9 och 13.

Anf. 23 STEN ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag är nog en av de få i den här kammaren som faktiskt bor i allmännyttan. Jag blev förvånad när jag hörde Owe Hellberg tala. Vad var det för negativt som hände för hyresgästerna 1991–1994?

Jag ställde en fråga i mitt anförande till Owe Hellberg om han kunde försvara varför han ställer sig bakom majoritetsförslaget avseende passivitetsreglerna.

Till sist, fru talman, har jag en enkel och kanske ännu sämre uppföstran. Owe Hellberg refererade till Margaret Thatcher i Storbritannien. Jag skall inte göra samma jämförelse 200 mil österut.

Anf. 24 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Sten Andersson kommer från Malmö, och han har tydligen inte läst i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet om Stockholmssituationen. Där har man faktiskt infört tillfälliga regler när det gäller bidragen för att få stopp på de onödiga och lyxiga ombyggnationer som görs, då människor har drabbats av chockhyreshöjningar och har fått sina lägenheter upprustade på ett sätt som inte alls är varsamt, nödvändigt eller självklart. Det är naturligtvis det som detta skall sätta stopp för, dvs. det skall ske på ett anständigt sätt.

När det gäller den sista delen finns det ingen kommentar, eftersom vi reflekterar till det system som vi har i Sverige. Vi är nöjda med det förhandlingssystem som finns mellan hyresgäster och fastighetsägare. Men det kan utvecklas, och vi tycker att det skall göras på ett sådant sätt att hyresgästerna stärker sina positioner. Människor går samman för att stärka sina positioner. Det gör man i andra sammanhang, t.ex. i fackföreningslivet och i andra föreningssammanhang. Det är lika nödvändigt och självklart att göra det i fråga om boendet, som vi anser är en social rättighet och inte en marknadsvara.

Anf. 25 STEN ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Bättre fly än illa fäktas – det är en regel som Owe Hellberg nu praktiserar. Det är kanske litet dumt av honom att referera till Thatchers Storbritannien. Han har ju själv mycket bättre erfarenheter baserade på vad hans politiska kolleger, bröder och systrar, har åstadkommit i form av massakrer på bostäder. Det gäller då områden som ligger mycket närmare hans politiska sfär.

Owe Hellberg talade om ombyggnader och lyxsaneringar i Stockholm. Vill Owe Hellberg tillåta privata fastighetsägare? Vill Owe Hellberg att vi bara skall ha allmännyttiga bostadsföretag? Dagligen ser vi ju bevis, och då inte bara i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, på hur de totalt har misslyckats med att sköta sin uppgift. Är det verkligen Owe Hellbergs och Vänsterpartiets framtidsscenario?

Prot. 1996/97:60

5 februari

*hyresgästinflytande vid
ombyggnad m.m.*

Anf. 26 OWE HELLBERG (v) replik:

Fru talman! Anledningen till att jag refererar till Storbritannien är naturligtvis att Storbritannien och Sverige visar på stora likheter när det gäller hur samhället är uppbyggt och hur samhället ser ut. I Storbritannien har man ägnat sig åt ett systemskifte, ett experiment, i bostadspolitiken som har fått katastrofala följder. Det är därför jag refererar till Storbritannien. Jag vill ju inte att vi skall göra samma misstag. Tyvärr är vi delvis på väg att göra det.

Sedan till frågan om ombyggnationer. Det är klart att vi skall tillåta privata fastighetsägare, men ombyggnationer skall naturligtvis göras i samförstånd mellan fastighetsägare och hyresgäster. Då måste det faktiskt finnas litet tyngd och kraft bakom diskussionerna och när man skapar förutsättningar för hur ombyggnationen skall gå till. Det är just där som det här betänkandet innebär en förstärkning.

Anf. 27 PER LAGER (mp):

Fru talman! Betänkande 1996/97:BoU5 om hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m. innehåller bara en reservation från Miljöpartiet. Vi har framställt reservationen tillsammans med Folkpartiet och Vänstern. Reservationen handlar om beaktandet av hyresgästintresset i samband med ombyggnad.

I övrigt anser jag att det i betänkandet görs rimliga avvägningar för att stärka hyresgästens inflytande och möjligheter. Vad jag vänder mig emot är att det s.k. objektiva hyresgästintresset i första hand skall vägleda hyresnämnden vid en skälighetsbedömning när det gäller förbättrings- och ändringsåtgärder. I stället borde det förstås vara fråga om den enskilde hyresgästen, den boende. Det s.k. objektiva hyresgästintresset är något av ett intellektuellt missfoster som under de senaste decennierna möjliggjort för hyresvärdarna att med det mena exakt det som man själv vill göra. Det kan exempelvis gälla taksänkningar, utbyte av trä mot plast, rivning av kakelugnar o.d. – sådant som inte haft stöd av en majoritet bland de boende.

En viktig aspekt är att tillåta olika behov och intressen samt avvikelser i förhållande till normer samt att respektera den enskildes rätt att forma och känna trygghet i den närmaste omgivningen, i lägenheten; detta självklart så länge det inte går ut över andra hyresgäster i huset. Som hyresgäst väljer jag kanske att ha kvar en äldre inredning, en enklare planlösning, därför att den fungerar och därför att jag trivs med den. Ett objektivt hyresgästintresse handlar om framtida tänkta hyresgäster, fiktiva hyresgäster, som inte tillfrågats och som kanske inte någonsin blir aktuella. Det är väl den som bor i lägenheten som skall trivas och därmed ha rätt att avgöra vad lägsta godtagbara standard är. Hyresvärderna skall inte kunna tvinga på mig den.

När blir inredningen – köksskåpen, diskbänken, garderoberna, listerna, linoleummattan, parketten, fönstren eller planlösningen – inte godtagbar standard? De flesta hyresgäster och även icke-spekulativa hyresvärdar borde tjäna på att ha kvar en äldre kvalitetsgedigen och funktionsduglig inredning som bara kräver normalt underhåll och enklare förbättringsåtgärder. S.k. standardhöjningar tycks många gånger mera handla om att byta ut sådant material mot nya plast-, metall- och blandmaterial och om att göra nya planlösningar för att ge möjlighet till en höjning av priset på

lägenheten och på hela fastigheten. I själva verket handlar det i stället på lång sikt inte sällan om en standardsänkning.

Givetvis finns det skäl till byten av t.ex. uttjänta vitvaror för att i stället ersätta dem med de senaste energisnåla freonfria varianterna. Ibland kan också genomgripande ändringar behövas för stambyten, för att byta ruttna fönsterbågar, för att riva upp och ersätta fukt- och mögelskadade golv och väggar, för att förbättra ventilationen, för att byta från dyr direktverkande el till vattenburen värme m.m.

Jag tror att de flesta är införstådda med förbättringsåtgärder som har med säkerhet, hälsa, miljö och energihushållning att göra. Det är inte i sådana fall som man är oense. Däremot kan uttryck som "ett objektivet hyresgästintresse", "lägsta godtagbara standard" och "beaktansvärt intresse" lätt användas fel och just bli verktyg för den oseriöse hyresvärden, så att denne kan driva igenom fördyrande och många gånger helt onödiga ombyggnader i syfte att få högre inkomster från fastigheten.

Hyresnämndens motiv för avslag avseende utförande av viss åtgärd borde inte bara vara att hyresgästen drabbas särskilt hårt på grund av sjukdom, hög ålder e.d. Det skall också kunna handla om estetiska eller praktiska skäl, t.ex. att planlösningen inte behöver ändras därför att den passar den boende som den är. Även berättigade krav på en varsam ombyggnad och möjligheten att premiера ekologiskt hållbara kretsloppsbase-
rade och hälsosamma lösningar måste vägas in i nämndens beslut.

Principen bör enligt min mening vara att reparation går före utbyte. Precis som överallt annars i vårt samhälle måste resurshushållning vara ledstjärnan.

Propositionens huvudsyfte med ändringarna är att stärka hyresgästernas inflytande. I det här fallet ser jag dock inte att den boende, hyresgästen, ges en rimlig chans att få sina verkliga behov prövade gentemot fastighetsägaren i hyresnämnden.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till reservation 13 avseende mom. 10.

Anf. 28 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd):

Herr talman! Riksdagsmajoriteten föreslår i betänkandet ett flertal åtgärder som syftar till att minska såväl den enskilde hyresgästens inflytande över sitt boende som hyresvärdens inflytande över sin fastighet. Resultatet blir fördyrande och komplicerade regler som enbart leder till en sämre fungerande hyresmarknad.

I betänkandet föreslås att den gamla regeln om att endast en förhandlingsordning får gälla för ett och samma hus återinförs. Det är anmärkningsvärt att Centern är med på denna återställare. Centern hade inga problem med denna fråga i den borgerliga regeringen. Jag arbetade själv som politiskt sakkunnig i Statsrådsberedningen och skötte förhandlingen för mitt parti i den här frågan. Men Centern har tydligen bytt fot sedan regeringstiden 1994 och fram till i dag. Skälet till detta känner jag inte till.

Enligt talarlistan deltar Centern inte i dagens debatt. Kanske vill man förbigå denna omsvängning med tystnad. Jag ser att Rigmor Ahlstedt finns här i kammaren. Hon har således möjlighet att förklara varför Centern bytt fot.

Prot. 1996/97:60

5 februari

hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.

Genom förslaget kommer en konkurrerande förenings avtal om förhandlingsordning att bli ogiltigt. Tillåts endast en förhandlingsordning kommer en majoritet av hyresgäster att kunna påtvinga övriga hyresgäster en företrädare som dessa inte vill ha. Valfriheten inskränks, och organisationer eller andra förhandlingsordningar, som skulle kunna visa sig vara ett bättre alternativ för hyresgästerna, förhindras att uppstå.

Hyresgästernas intressen gagnas inte av att de blir utlämnade åt en monopolorganisation. När det gäller förhandlingssystemet borde utgångspunkten vara att parterna på marknaden, oavsett om det är fråga om organisationer, enskilda hyresgäster eller hyresvärdar, är kapabla att själva finna lämpliga former för hyresförhandlingarna.

Den i betänkandet föreslagna förändringen innebär ett lagkrav på monopol. Kristdemokraterna avvisar ett införande av monopolavtal även på detta område. Det är mycket tveksamt om förslaget att i lag hindra parterna på bostadsmarknaden att sluta flera avtal om förhandlingsordning är förenligt med gällande föreningsrätt. Föreningsrätten garanteras av rege- ringsformen och inbegriper avtalsrätt. Kravet på att det skall finnas endast en förhandlingsordning per hus strider därför mot den fria förhandlingsrätten.

Majoriteten anser att ”praktiska skäl som talar mot att tillåta flera förhandlingsordningar väger tyngre än de principiella skäl som kan åberopas mot den nuvarande ordningen”. Förenklingsskäl skulle alltså tala för monopol och inskränka den fria förhandlingsrätten. Så lättvindigt åsidosätter majoriteten en grundval i rättssamhället – den fria förhandlingsrätten.

Det måste anses både rimligt och välmotiverat att hyresgästerna har kvar sin möjlighet att välja vilken hyresgästorganisation som skall företräda dem vid hyresförhandlingen.

Herr talman! Majoriteten inskränker hyresgästernas möjlighet att finna olika former för kollektiva förhandlingar. Dessutom föreslår man inskränkningar i hyresgästernas möjlighet att ställa sig utanför den kollektiva förhandlingsordningen. En hyresgäst får enligt förslaget inte välja att redan vid tillträdet till en lägenhet förhandla med hyresvärden om egna villkor för avtalet. Möjligheten till individuella lösningar, som passar den enskilde hyresgästen bättre än den kollektiva utformningen av villkoren, elimineras i praktiken.

Ett genomförande av förslaget är en allvarlig inskränkning. Det är närmast att jämföra med en omyndighetsförklaring av hyresgästerna. Kristdemokraterna avvisar den integritetskränkning som detta leder till för den enskilde. Negativt är vidare att bruksvärdessystemets grundläggande syfte att få till stånd en hyressättning i enlighet med hushållens allmänna värderingar försvåras.

Majoriteten föreslår en utökad reglering av hur hyresgästinflytandet bör utövas vid en standardhöjande åtgärd som går utöver vad som krävs för att uppfylla lägsta godtagbara standardnivå. Kristdemokraterna instämmer i behovet av att hyresgästerna har ett inflytande över vilka åtgärder av den karaktären som skall vidtas. Däremot anser vi att majoritetens förslag inte utgör det lämpligaste tillvägagångssättet för ett sådant hyresgästinflytande. Förslaget är i alltför hög grad ägnat att leda till onödiga tvister och konflikter.

I första hand bör ordningen vara den att det stadgas i hyresavtalet hur frågor rörande standardhöjande åtgärder skall regleras. Då vet såväl hyresgäst som hyresvärd under vilka förhållanden sådana åtgärder får vidtas och hur de eventuellt skall reglera hyresnivån. Problemet är dock att det stora flertalet av hyresavtalen i dag, på grund av att avtalsfriheten varit och är inskränkt, inte reglerar detta. I stället har man varit utlämnad till lagstiftning som godtyckligt behandlat såväl hyresgästens som hyresvärdens intressen. Värt att påpeka är att det även i propositionen framhålls att hyresvärdar och hyresgäster i ökande omfattning finner gemensamma lösningar på frivillig väg och att många bostadsföretag ser hyresgästinflytandet som ett konkurrensmedel.

Jag står bakom samtliga kristdemokratiska reservationer i betänkandet men yrkar bifall endast till reservationerna 1 och 11.

Anf. 29 OWE HELLBERG (v) replik:

Herr talman! Jag har en fråga till Michael Stjernström.

Tycker inte Michael Stjernström att det kan vara problem med flera förhandlingsordningar i ett och samma hus; medför inte det risker för bruksvärdessystemets principer att likvärdiga, likadana lägenheter skall ha samma hyresnivå? Är det genom förhandlingar man skall avgöra sådant? Skall inte bruksvärdessystemets principer gälla i en sådan situation?

Anf. 30 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik:

Herr talman! Vi vill ha konkurrens även på detta område. Vi utgår från den enskildes möjligheter. Vi vill inte att den enskilde skall vara bunden till en enda organisation som förhandlar. Vi vill att man skall kunna få fram alternativ.

Tyvärr är det så i dag att det bara finns *en* stark hyresgäströrelse, som nästan har monopol på detta. Vi har sett otaliga exempel på hur man missbrukar sin ställning och inte tillvaratar den enskildes möjligheter och rättigheter och inte tillgodoser den enskildes synpunkter på hur det skall skötas. Det behövs sannerligen konkurrens även på detta område!

Anf. 31 OWE HELLBERG (v) replik:

Herr talman! Tillsammans med Miljöpartiet och Folkpartiet har vi en reservation om att stärka just hyresgästinflytandet när det gäller ombyggnader. Men det som Michael Stjernström pratar om nu – konkurrens – luktar marknadshyra, där den starke i kraft av förhandling kan fixa sig en billigare lägenhet än den som är svag. Jag tycker att det rimmar illa med det system som vi har i dag i Sverige och vars kvalitet vi kan förbättra.

Anf. 32 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik:

Herr talman! Även i dagens system har lägesfaktorn, dvs. var lägenheten är belägen, en betydelse. Så tycker jag att det skall vara i framtiden också. Därifrån är steget långt till det som Owe Hellberg målar upp som en skräckbild, ett system med ren marknadshyra.

Anf. 33 LENA LARSSON (s):

Herr talman! Bostadsutskottets betänkande nr 5 innehåller ett antal s.k. återställare, som vi redan har hört här. Förslag förs fram om vissa ändringar i hyreslagen och hyresförhandlingslagen. Syftet med ändringarna är att stärka hyresgästernas inflytande och ställning, så att balansen mellan hyresvärdarna och hyresgästerna återställs.

Viktigt i balansen mellan parterna har dock varit att en fastighetsägare har möjlighet att bedriva rationell fastighetsförvaltning samtidigt som en hyresgäst har möjlighet att i rimlig utsträckning ha inflytande över bostaden.

Orsaken till återställarna är att under förra mandatperioden beslutades om en rad ändringar i hyresförhandlingslagen och hyreslagen, och de trädde i kraft vid halvårsskiftet 1994. De flesta av dessa ändringar har gjort att det råder obalans på hyresmarknaden, till hyresvärdens fördel.

Propositionen har föregåtts av en enmansutredning som i december 1995 överlämnade delbetänkandet *Ändringar i hyresförhandlingslagen – Hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.*

En av ändringarna som gjordes i juli 1994 var att förbudet mot flera förhandlingsordningar för ett och samma hus avskaffades. I det beslut som vi skall ta i dag föreslår utskottsmajoriteten att detta förbud återinförs och att det är antalet lägenheter som förhandlingsordningen kan förväntas komma att omfatta som skall vara vägledande för vilken förhandlingsordning som skall gälla.

I reservationerna från moderater och kristdemokrater påstår man att om riksdagen fattar beslut i enlighet med förslaget i propositionen innebär det att Hyresgästernas Riksförbund ges monopol på kollektiva förhandlingar. Dessutom påstår kristdemokraterna, som vi redan har hört här, att förbudet mot flera förhandlingsordningar skulle strida mot rege- ringsformens regler om föreningsfrihet.

Ibland förstår jag inte varifrån moderaterna och kristdemokraterna får alla sina påståenden. Det är fritt fram för hyresgästerna att bilda vilken intresseorganisation de vill, och det är också möjligt för denna eller dessa föreningar att få förhandlingsordningen för en fastighet, under de förutsättningar som har nämnts tidigare. Det är fritt fram för Michael Stjernström och Ulf Björklund att bilda en hyresgästförening som inte tillhör de nu befintliga, och lagstiftningen är neutral vad avser val av förhandlande hyresgästorganisation.

Utskottsmajoriteten tycker också att det är självklart att en hyresgäst även i fortsättningen har rätt att låta den egna lägenheten stå utanför det kollektiva förhandlingssystemet. Vi tycker däremot att en förhandlingsordning som huvudregel skall omfatta samtliga bostadslägenheter, alltså även outhyrda. Däremot kan hyresgästen och hyresvärden komma överens om att hyresavtalet inte skall innehålla en förhandlingsklausul. Denna överenskommelse kan dock inte göras förrän efter tre månader.

Det är rimligt att en hyresgäst informerar sig om vad det innebär att stå utanför det kollektiva förhandlingssystemet. Enligt nuvarande regler har hyresgästen alltid och från första dagen rätt att ställa sig utanför detta system. Det har inneburit att en del oseriösa hyresvärdar som villkor för uthyrning kräver att någon förhandlingsklausul inte skall ingå i avtalet eller att en hyresvärd lockar med lägre hyra om hyresgästen förhandlar

ensskilt. Hyresvärden har genom 1994 års lagstiftning fått större möjligheter att välja den hyresgäst som är beredd att betala mest.

Även genom lagändringen 1994 utökades möjligheten för hyresvärden att själv bestämma inflyttningshyran. Han kan göra detta genom att hyra ut till en hyresgäst som accepterar ett hyresavtal utan förhandlingsklausul, varigenom hyresvärden inte behöver iaktta den primära förhandlingsskyldigheten. Detta anser vi kan leda till en höjning av hyresnivån och därmed drabba särskilt de ekonomiskt svaga hushållen och på sikt leda till en ökad boendesegregation. I propositionen föreslås att en hyresvärd som vill höja hyran i samband med uthyrning av en lägenhet som omfattas av en förhandlingsordning först måste iaktta den primära förhandlingsskyldigheten.

Den s.k. passivitetsregeln infördes också i hyreslagen den 1 juli 1994. Den innebär i korthet följande: Om hyresvärden vill höja hyran och samtidigt binda hyresgästen till den begärda hyran skall han skicka ett skriftligt meddelande till hyresgästen. I meddelandet skall ingå hyreshöjning, det totala hyresbeloppet, den dag från vilken den nya hyran gäller samt det datum då hyresgästen senast måste ha motsatt sig hyreshöjningen för att den inte skall börja gälla. Meddelandet skall dessutom innehålla uppgift om att hyresgästen blir bunden av sin passivitet om han inte motsätter sig kravet.

I propositionen föreslås att tillämpningsområdet för passivitetsregeln begränsas på så sätt att den i fortsättningen skall vara tillämplig endast på hyresavtal som gäller för obestämd tid och som avser lägenhet som är belägen i ett hus med förhandlingsordning men som inte omfattas av denna. Genom detta förslag kommer regeln inte att kunna tillämpas mot hyresgäster som omfattas av det kollektiva förhandlingssystemet.

Herr talman! Utredaren har också lagt fram förslag till ett nytt system för hyresgästinflytande vid förbättrings- och ändringsarbeten. Det nuvarande systemet har stora brister och utnyttjades av oseriösa fastighetsägare fram till förra våren, då det i förordningen om statliga bostadsbyggnadssubventioner infördes bestämmelser om hyresgästinflytande som förutsättning för statligt stöd vid ombyggnad av hyreshus. Bestämmelsen i förordningen upphör i och med denna lags ikraftträdande.

Det nya förslaget innebär att en fastighetsägare får utföra en standardhöjande åtgärd endast om den har godkänts av de berörda hyresgästerna eller – om åtgärden avser gemensamma utrymmen – av en majoritet av hyresgästerna i de berörda lägenheterna.

Under beredningen av detta ärende har vi i utskottsmajoriteten funnit att det finns några oklarheter kvar i hyresförhandlingslagen och i hyreslagen som vi vill ge regeringen till känna.

Det gäller möjligheten att få en förhandlingsordning slopad. Vi föreslår regeringen att till riksdagen återkomma i lämpligt sammanhang med förslag till ändring. Enligt utskottets mening bör hyresnämndens möjlighet att upphäva en förhandlingsordning inte göras beroende av att en tvist om införande eller slopande av förhandlingsklausul hänskjuts till nämnden.

Vi vill också peka på reglerna om påföljd. Utskottet delar regeringens uppfattning om val av sanktionsform, och detta förslag bör genomföras. Det som saknas och som regeringen bör komma tillbaka till riksdagen

Prot. 1996/97:60

5 februari

*hyresgästinflytande vid
ombyggnad m.m.*

med är hur påföljden skall utformas för hyresvärd som redan genomfört av hyresgäst inte godkänd renovering.

Vi ser det också som nödvändigt att se över rätten att säga upp ett hyresavtal inför en större ombyggnad. Utskottet delar regeringens mening när det gäller motiven till att inte ändra i hyreslagens § 46, men under beredningen av ärendet har utskottet kommit till uppfattningen att det kan finnas anledning till att överväga utformningen av lagrummet på nytt.

Enligt utskottets mening bör övergångsbestämmelsen i huvudsak gälla enligt förslaget i propositionen men med en undantagsregel som innebär att om hyresvärden ingått bindande avtal om utförandet av en ombyggnadsåtgärd med entreprenör eller annan, så skall de nya reglerna inte tillämpas. För att hindra snabba upphandlingar inför lagens ikraftträdande bör detta endast gälla upphandlingar som avslutats med bindande avtal före den 1 december 1996.

Slutligen föreslår utskottet att dispens från vissa regler i hyreslagen m.m. kan ges enligt den lydelse som finns i bilaga 2 till betänkandet. Detta gäller främst försöksverksamhet med kooperativ hyresrätt som förutsätter ett medlemskap i den förening som upplåter lägenheten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Jag har inte glömt bort de frågor som ställts. Jag hoppas kunna komma tillbaka till dem i de replikskiften som jag förutsätter kommer.

Anf. 34 OWE HELLBERG (v) replik:

Herr talman! Jag har tre frågor till Lena Larsson, bl.a. om det objektiva hyresgästintresset. Är det inte till nackdel för hyresgästerna att ett uttryck som *normal, modern standard* skall vara vägledande för den utrustning som man gör? Medför det inte ett underläge för hyresgästerna när de kommer till hyresnämnden och hamnar i en sådan situation?

Det är bra att Lena Larsson funderar över detta med uppsägning vid större ombyggnad. Jag skulle vilja fråga: I vilka situationer anser Lena Larsson att det här skulle kunna prövas, dvs. att man inte skall säga upp hyresavtalen? Vilka svårigheter har Lena Larsson sett som föranleder utskottet att uttrycka denna mening, att man skall se över detta?

Den sista viktiga frågan är att produktionsbortfallet – eller stödet, rättare sagt – vid nyproduktion leder till allt högre hyror. Bruksvärdessystemet är i fara. Tänker Lena Larsson fundera över de frågorna och eventuellt komma med åtgärder? Annars är det risk för att vi tappar hela bruksvärdessystemet.

Anf. 35 LENA LARSSON (s) replik:

Herr talman! Det objektiva hyresgästintresset innebär hela tiden en balansgång. Hyresvärden eller fastighetsägaren har ju ett intresse av att värna om fastigheten och naturligtvis också sitt kapital – vi kan ju inte komma ifrån att det är så – men detta handlar också om att hyresgästerna skall ha rimligt inflytande.

När man skall göra ett avvägande mellan två intressen är det alltid svårt. Det kommer naturligtvis också att kunna visas i något ärende i hyresnämnden hur det objektiva hyresgästintresse som vi nu tar upp i lagen kommer att slå framöver.

Owe Hellberg tog upp frågan om omvandling av hyreslägenheter till bostadsrättsföreningar. Det har då hänt vid några tillfällen att det har varit helt omöjligt för en tidigare hyresgäst att återgå till sin lägenhet. Jag har följt situationen i Stockholm i dag, och där kan man verkligen se hur fastighetsägare, som jag trodde var seriösa, utnyttjar sina möjligheter som fastighetsägare.

Anf. 36 OWE HELLBERG (v) replik:

Herr talman! Tyvärr tror jag att det här kommer att utnyttjas ännu mer framöver, Lena Larsson, eftersom nyproduktionen avtar, ombyggnationen ökar, trycket ökar och de bostadssökande blir fler. Det blir alltså fler tillfällen.

När det gäller det objektiva hyresgästintresset har Miljöpartiet, Folkpartiet och Vänstern varit överens om att man skall kunna ställa högre miljökrav på ombyggnationer. Hade det inte varit ett bra sätt att få fart på den utveckling som ligger i sin linda men som behöver skjuts från alla möjliga håll, inte minst från de boendes sida?

Anf. 37 LENA LARSSON (s) replik:

Herr talman! Det kommer att ställas miljökrav. I Bostadspolitiska utredningen tas detta upp i nästan varje avsnitt, och jag tycker att det är jättebra. Jag ser fram mot att man skall kunna ställa högre miljökrav i många situationer, och inte bara där det är statliga pengar involverade. Även kommunerna skall kunna ställa högre krav vid ansökan om byggnadstillstånd m.m. Vi avvaktar alltså Bostadspolitiska utredningen och ser vad vi kan göra även när det gäller om- och tillbyggnad och renovering.

Anf. 38 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik:

Herr talman! Lena Larsson sade att det var fritt fram att bilda en hyresgästförening även om det här förslaget skulle gå igenom. Det kan man då göra av trivselskäl. Man kan sitta och prata om hyresfrågor och trivsel-frågor i området. Den viktiga frågan i en sådan förening borde dock vara att få till stånd förhandlingar. Men det räcker inte. Även om man i ett hus lyckas samla en betydande minoritet som har gemensamma synpunkter på hur det skall skötas räcker det inte, utan det måste vara en majoritet. Det är det som gör det så svårt att konkurrera med den etablerade hyresgästorganisationen.

Det är inte heller lätt att byta från en förening till en annan, i och med att man inte beaktar hyresgästernas intressen när man skall bedöma detta. Att byta från en majoritet till en annan majoritet är lika fel. Man bör ta vara på minoritetens intressen och utgå från hyresgästens enskilda uppfattning. Det här förslaget kommer att inskränka valfriheten och effektivt förhindra att alternativ, till gagn för den enskilde hyresgästen, uppstår.

Anf. 39 LENA LARSSON (s) replik:

Herr talman! Michael Stjernström tar upp frågan om att bilda organisationer som tillvaratar hyresgästernas intressen. Det är, som jag sade, fritt fram att göra det. Det handlar om att man är så bra och så duktig i sitt sätt att tillvarata hyresgästernas intressen att man kan skapa en majoritet i en fastighet och få en förhandlingsordning.

I dag är lagstiftningen till för de svaga; det är därför vi har en lagstiftning. De individuella lösningar som Kristdemokraterna, Moderaterna och Folkpartiet är förespråkare för gäller bara på hyresgästsidan. Hyresvärden har ju alla möjligheter på sin sida att vara dominerande. Hans dagliga uppgift är att förvalta en fastighet. Hyresgästens huvudsakliga intresse är förmodligen ett annat. Obalansen mellan en hyresgäst och en hyresvärd är alltså så stor att det är oerhört viktigt att det finns en intresseorganisation som kan tillvarata hyresgästens intressen.

Anf. 40 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik:

Herr talman! Det är i och för sig inte förvånande att höra Lena Larssons och majoritetens inställning i den här frågan. Det är inte den första fråga där Socialdemokraterna ger uttryck för sin syn att kollektivet är det viktiga, där man helt bortser från vilka värderingar och tankar den enskilde hyresgästen har och där man inte kan tillerkänna också en betydande minoritet rätt att förhandla om sin hyra. Det är trist att man skall hamna i den här ideologiska, fastlåsta situationen även i den här frågan.

Anf. 41 LENA LARSSON (s) replik:

Herr talman! Vi tillåter ju att hyresgästen själv kan förhandla. Det som är oerhört viktigt är att en hyresgäst sätter sig in i vad det innebär att själv ta på sig förhandlingsrätten och att vara motpart mot hyresvärden och fastighetsägaren. Det är rimligt att ge dem litet tidsperspektiv innan de tar på sig den uppgiften.

Anf. 42 STEN ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! När man lyssnar på Lena Larsson förstår man att hon har mycket små tankar om enskilda människors förmåga att själva tänka och agera. De måste tydligen gå i storebrors ledband.

Jag måste säga att jag har litet svårt att förstå skälet till den här propositionen. Vilka massiva negativa effekter är det som gör att man måste skriva den här propositionen, Lena Larsson?

Jag vet vad det står om passivitetsregeln i propositionen, men vad är det som har hänt? Har man på departementet fått en storm av protester mot denna regel? Är det det som har gjort att ni vill genomföra denna förändring? Eller är det så enkelt att allt agerande baseras på att regeln infördes av en borgerlig regering?

Anf. 43 LENA LARSSON (s) replik:

Herr talman! Nej, det är inte så enkelt att förändringen görs därför att regeln infördes av en borgerlig regering. Det handlar om det förslag som ligger bakom, som är taget och som trädde i kraft den 1 juli 1994.

Passiviteten brukar vi inte hylla. Jag gör det inte, och jag tror att det är många andra som inte heller gör det. Det handlar i stället om att hela tiden aktivt delta. Det är inte minst viktigt att hyresgästen deltar.

Sten Andersson säger att vi undervärderar individernas möjligheter att tänka fritt och agera. Jag tycker att den här passivitetsregeln gör precis det. Den plockar bort möjligheterna för människor att agera, att intressera sig för och engagera sig i fastigheten, möjligheterna för hyresgästerna att tillsammans göra någonting bra för fastigheten.

Anf. 44 STEN ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! För att undvika missförstånd vill jag yrka bifall till reservation nr 1, om jag hade glömt det.

Lena Larsson säger att förändringarna innebär förbättringar för hyresgästerna. Men har det ställts några krav? Har det varit några problem med nuvarande system? Man skall inte förändra någonting bara för att förändra, utan det måste ligga något skäl bakom förändringen. Om det nu är så att de som är direkt berörda av detta inte har begärt någon förändring, varför måste man då göra den?

Anf. 45 LENA LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag undrar om Sten Andersson åsyftar bara passivitetsregeln eller det totala innehållet i propositionen och betänkandet.

Det är ganska många människor som inte har varit uppmärksamma vid hyresavtalets ingång och därmed omfattats av den s.k. passivitetsregeln. Det har handlat om att vara aktiv vid ett hyresavtals inträdande eller att förhålla sig passiv.

Om man ser betänkandet i dess helhet tror jag inte ens att det kan undgå Sten Andersson att många människor har råkat i klorna på oseriösa fastighetsägare. I de överläggningar som vi har haft med Fastighetsägareförbundet har det framgått att vi har varit ganska överens om innehållet i propositionen, mycket beroende på att även Fastighetsägareföreningen ser det som en belastning att det har funnits så många oseriösa fastighetsägare som har utnyttjat sin ställning, inte minst vid renovering och ombyggnader.

Anf. 46 RIGMOR AHLSTEDT (c):

Herr talman! Det är riktigt. Jag hade inte satt upp mig på talarlistan, beroende på att min hals inte är som den skall. Det var endast av den anledningen, Michael Stjernström.

Vi har diskuterat frågan i utskottet. Såvitt jag vet hade kristdemokraterna en annan representant där. Det är oförklarligt att Michael Stjernström inte känner till de synpunkter som vi har haft.

Om Michael Stjernström har läst våra motioner har han kunnat se att vi från Centerpartiet tycker att det är väldigt viktigt att det finns en balans mellan hyresgäster och hyresvärden, eftersom de är beroende av varandra. Hyresgästen är beroende av att det finns bostäder att hyra om han inte själv vill äga sin bostad. Hyresvärden å sin sida är naturligtvis väldigt beroende av att det finns bra hyresgäster i det hus som han har att förvalta. Det är alltså väldigt viktigt att man lyssnar till varandra och att man i en förhandling tar intryck och försöker mötas.

Det finns några reservationer som vi har varit överens med Kristdemokraterna och Moderaterna om. Det handlar om reservation nr 8, som gäller regler om förhandlingsersättning. Vi tycker att frågan om förhandlingsersättning skall lösas av hyresmarknadens parter. Vi tycker inte att det skall regleras genom lagstiftning. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 8, mom. 7.

Vidare handlar det om beaktande av hyresgästintresset m.m. i samband med ombyggnad, som vi har anfört i reservation 12, mom. 10. Vi tycker att grunderna för hyresnämndens prövning, som vi säger i reservationen, i allt väsentligt får anses väl avvägda. Innebörden av förslagen både i moderat-, center- och kd-motionerna är att de för hyresgästen beaktansvärda skälen tolkas mer restriktivt än vad regeringsförslaget avser. Vi vill också i vår motion – centermotionen – påtala att det inte får vara möjligt för en hyresgäst att endast på grund av hög ålder och kanske ovilja att drabbas av störningar i bostaden som följer av en ombyggnad stoppa nödvändiga ombyggnader. Det kan handla om angelägna stambyten eller liknande. Därför vill vi att regeringen skall komma tillbaka till riksdagen med förslag som tillgodoser de frågorna.

Jag stannar där eftersom min röst inte håller så länge.

Anf. 47 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd):

Herr talman! Jag skall inte anstränga Rigmor Ahlstedts röst mer än nödvändigt, eftersom jag hör att hon har dålig hals. Men jag tror inte heller att min kollega Ulf Björklund i bostadsutskottet har uppfattat vad som är skälet till Centerns omsvängning. Jag hörde inte det nu heller i Rigmor Ahlstedts anförande. Var det fel tänkt då, 1994, när man ville ha flera förhandlingsordningar i ett hus? Är det rätt att inte tillåta det i dag? Det är det som är den stora förändringen i Centerns agerande. Känns det inte svårt att överge sakfrågan? Jag vet inte vad skälet kan vara. Är det ett slags anpassning till socialdemokraterna som ligger bakom även i denna fråga?

Ni talar om balans. Alla kan ställa upp på att det bör vara en balans mellan hyresvärd och hyresgäster. Men vad är skälet till att Centern har gått ifrån den ståndpunkt som gällde 1994, då man kunde tillåta valfrihet och flera förhandlingsordningar i ett och samma hus? I dag ställer man i stället upp på monopol. Det har jag fortfarande inte fått klart för mig.

Anf. 48 RIGMOR AHLSTEDT (c):

Herr talman! Det är litet för enkelt att hävda att vi ändrar inställning i olika frågor som en eftergift åt socialdemokraterna. Jag har nyss från talarstolen påtalat att vi även är överens med moderater och kristdemokrater i sakfrågor. Skulle detta betänkande leda till något som vi inte tycker är bra kan jag försäkra Michael Stjernström om att vi kommer tillbaka i motioner. Jag skall noga titta på de frågor som Michael Stjernström tar upp. Det kan vara värt att göra det.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU11

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse vid riksmötet 1996/97 (redog. 1996/97:JO1)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 8 §.)

8 § Riksdagens arbetsformer m.m.

*Riksdagens arbets-
former m.m.*

Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU13

Riksdagens arbetsformer m.m.

Anf. 49 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Detta betänkande behandlar ett stort antal motioner av skiftande karaktär, om alltifrån budgetens utgiftsområden till behovet av en laxtrappa i Stallkanalen. På några punkter har vi moderater valt att reservera oss. Jag skall här kort beröra de viktigaste skälen.

Utskottens beredningsområden regleras i riksdagsordningen. Utrikesutskottet bereder ärenden om rikets förhållande till andra stater, mellanfolkliga organisationer samt utvecklingsbistånd. Anslagen delas upp på område 5, Utrikesförvaltning och internationell samverkan, och område 7, Internationellt bistånd.

Försvarsutskottet bereder ärenden inom område 6, Totalförsvar.

I budgetpropositionen föreslog regeringen att anslaget Fredsbevarande verksamhet under Utrikesdepartementets huvudtitel skulle delas upp på två områden. Kostnaderna för fredsfrämjande verksamhet med trupp skall belasta utgiftsområde 6, Totalförsvar, medan annan fredsfrämjande verksamhet hamnar på utgiftsområde 5, som kallas Utrikesförvaltning och internationell samverkan. Riksdagsmajoriteten traskade patrullo, och det gör också KU:s utskottsmajoritet när ärendet nu kommer upp igen.

Vad handlar då detta om? Till att börja med kan man konstatera att det är anmärkningsvärt att regeringen med stödpartier redan vid förra riksmötet frångick den uppgörelse som talmanskonferensen enhälligt lagt fram. Talmanskonferensen föreslog nämligen att anslaget Fredsbevarande verksamhet med trupp skulle föras till utrikesutskottet och alltså inte till område 6, Totalförsvar. Sådan var för övrigt ordningen under den föregående borgerliga regeringen. Uppgörelsen mellan partierna i talmanskonferensen visade sig emellertid vara föga värd.

I själva sakfrågan vill jag framhålla att det är viktigt att utgiftsområdena inte blandas ihop på det sätt som majoriteten föreslår. Försvarets uppgift är att försvara Sverige inom Sveriges gränser. Fredsbevarande insatser med svensk trupp utomlands – jag tänker t.ex. på SFOR, tidigare IFOR – är naturligtvis i högsta grad motiverade och önskvärda, men de kan inte sägas tillhöra försvarets egentliga uppgifter. Även om försvaret

kan ha nytta av de erfarenheter som görs handlar det snarare om uppdragsverksamhet. Försvarets uppgifter i Sverige kommer rimligen och förhoppningsvis inte heller att bli av samma slag som i Bosnien. Man kan inte heller helt bortse från att försvaret kan drabbas av ekonomiska konsekvenser om kostnaderna för den typ av internationella fredsfrämjande insatser som t.ex. SFOR representerar skulle komma att överskridas.

Också med tanke på de fredsfrämjande insatserna borde det vara lämpligt med ett mera samlat och klarare utgiftsområde. Om vi vill att den svenska utvecklingshjälpen skall vara effektiv, och det vill vi ju, är det viktigt att vi utgår från att alla typer av hjälp hör ihop och att de också skall föras till ett område.

Låt mig också kort beröra de två andra moderatreservationerna, som är av litet annorlunda karaktär. Antalet ordinarie utskottsledamöter bör enligt vår mening begränsas till 15, bl.a. för att antalet ersättare skall vara tillräckligt.

Varken Grundlagsberedningen eller Folkstyrelsekommittén tyckte att det var lämpligt med så många platser i utskotten att alla partier som uppnår 4-procentsspärren garanteras representation. Grundlagsberedningen menade att 15 platser i varje utskott skulle garantera att någorlunda stora partier fick platser. Det kan inte heller vara rimligt att antalet ledamöter i utskotten hela tiden ändras efter valutslagen.

Jag vill slutligen säga några ord om ledamöternas placering i kammaren. Den debatt om en förtida avveckling av kärnkraften som vi just hörde på var tämligen livlig, skulle man kanske kunna säga. Annars brukar det ofta påstås att debatterna i kammaren är svåröverskådliga och avslagna. Jag vill inte gå lika långt som den berömde vetenskapsmannen m.m., professor Parkinson, som ville förklara skillnaderna i samhällsutveckling mellan Frankrike och Storbritannien utifrån hur ledamöterna satt i parlamenten. De oklara gränserna mellan ledamöterna i det franska parlamentet var, enligt Parkinson, förklaringen till oredan och de instabila majoriteterna under tredje och fjärde republikens tid. I Storbritannien var däremot stabiliteten i underhuset större i och med anordningen med de två motsatta läktarna med tillhörande hejarklackar, enligt den gode professor Parkinson.

Det han säger måste förstås tas cum grano salis – med en nypa salt. Men man kan inte helt bortse från att placeringen spelar en roll, i varje fall för debattstämningen, och det kan ju vara viktigt nog. En blick ut i världen visar oss dessutom att endast 7 av 54 undersökta länder har valkretsindelningen som grund för placeringen i kammaren. Det svenska systemet är en rest från tiden före de moderna partierna, då ledamöterna valdes in partilösa och först därefter gick in i ett parti, t.ex. Moderaternas föregångare: Lantmannapartiet.

Man kan tillägga att ett försök med partivis placering, till skillnad från en del andra förslag som framlagts beträffande plenisalen, inte skulle behöva medföra några kostsamma ombyggnader.

Herr talman! För tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservation 1.

Anf. 50 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att kommentera tre punkter som förekommer i detta till sitt innehåll ganska blandade betänkande.

Den första gäller utnyttjandet av de gamla kammarsalarna för utskottsdebatter, frågor och liknande. Det finns ett antal motioner om detta och en reservation som jag vill yrka bifall till. Detta är en fråga som har förekommit av och till. Det finns starka skäl att försöka utnyttja dessa salar – som, ärligt talat, är vackrare än den som vi just nu befinner oss i – för åtminstone några aktiviteter som hör direkt till riksdagsarbetet. Då skulle man slippa den känsla av ödslighet som ibland råder i den här salen. Jag tror också att det kan betyda något för stämningen i debatten, som Nils Fredrik Aurelius var inne på. Man kan då föra en debatt i något mera intima former i en litet annorlunda och mera historisk miljö än den som vi nu är i. Vi från Folkpartiets sida tycker att talmanskonferensens arbetsgrupp som överväger vissa frågor kring riksdagsarbetet bör få ta hand om den här problematiken.

En helt annan fråga berörs i en reservation och i ett särskilt yttrande som Folkpartiet och Miljöpartiet står för. Det gäller partiernas representation i organ som Europarådet och OSSE. Just nu är tre partier i riksdagen representerade där. I den motion som har väckts föreslås att man skall göra om valreglerna just för dessa organ. Det kanske är att gå litet drastiskt till väga. Det innebär nämligen att man måste ändra riksdagsordningen osv. Men det finns ett problem som är värt att tänka på framöver. I det här fallet handlar det inte om representation som har något att göra med majoritetsförhållandena i Sveriges riksdag – i så fall marginellt. Detta är internationella organ där det snarast är av ett mycket stort värde att så många partier som möjligt, helst alla, kan vara med. Partier av någorlunda storlek, som Nils Fredrik Aurelius uttryckte det, eller partier som över huvud taget har kommit in i riksdagen bör åtminstone få del av information och i någon utsträckning kunna delta i arbetet. I dessa sammanhang är ju också suppleanter berättigade att delta. De kan t.ex. bli placerade i Europarådets utskott som ersättare och kan alltså delta i någon utsträckning i arbetet. Detta har alltså inget att göra med majoritetsförhållandena i Sveriges riksdag. Det är ganska ansträngt att försöka hävda det.

Med en litet annorlunda attityd och en litet annorlunda politisk kultur skulle det vara fullt möjligt att bredda representationen ordentligt. Det är fråga om sex plus sex platser i Europarådet och åtta plus åtta platser i OSSE. Det är fullt möjligt att få ett betydligt större urval av partier eller, om man så vill, alla partier i riksdagen representerade utan att man på något sätt behöver göra särskilt mycket våld på den majoritetsmarkering som ändå kan vara befogad. De största partierna – vilka de för ögonblicket råkar vara – kan ändå ha en större representation.

Man kan jämföra hur det är i Sverige med hur det är i en del andra länder, t.ex. i Danmark. Sedan länge finns det ett stort antal partier i den danska riksdagen. Där anstränger man sig uppenbarligen för att få med praktiskt taget alla i dessa församlingar. Jag kan inte nu reda ut exakt hur det går till.

Till sist skall jag kommentera frågan om den allmänna motionstiden. Det har väckts ett par motioner angående detta. Man anser att det är en tveksam ordning att pressa samman behandlingen av precis allting under några få veckor en gång per år. Det finns en risk för att det blir dålig kvalitet i motionsarbetet. Samtidigt blir det svårt att reagera snabbt vad gäller ärenden som kanske motiverar motioner vid andra tider på året. Jag

misstänker att det finns en större risk att flera ogenomarbetade motioner väcks under den allmänna motionstiden bara därför att det gäller att passa på. Man känner på sig att alla kolleger i alla andra partier motionerar i en viss fråga, och då måste man själv också göra det. Då blir det kanske litet hafsigt ibland. Jag tror att det är bättre att överväga en ordning som antingen innebär flera motionsperioder under året eller en fri motionsrätt. Detta aktualiseras i några motioner. I dag finns det skäl att avvakta den nya budgetprocessens utfall, men för framtiden kan det finnas goda skäl att överväga denna förändring.

Anf. 51 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! Det här betänkandet tar upp en del frågor som säkert kommer att diskuteras flera gånger i framtiden. Det är ett par saker som jag skulle vilja rikta uppmärksamheten på.

I allt väsentligt står jag bakom utskottsmajoritetens bedömningar. Det gäller t.ex. hur utskotten i riksdagen skall vara sammansatta. Vi menar att det parti som kvalificerar sig för inval i riksdagen genom att ha uppnått 4 % i riket också på ett fullvärdigt sätt skall kunna delta i riksdagens arbete, så långt det är möjligt. Det gör att ett sådant parti bör kunna återfinnas i riksdagsutskott och därmed också bör kunna ta del i arbetet, åtminstone inom en rad ämnesområden.

Vi vet vilken betydelse utskotten har i vårt system och i vår riksdag. Om partier utestängs från utskottsplatser därför att de är små gör det att de inte på ett fullvärdigt sätt kan utöva sitt riksdagsledamotskap i förhållande till sina väljare, även om de är få. Det försämrar alltså demokratin i riksdagen och kan också bidra till att göra kammararbetet mera splittrat då partier som konsekvent skulle ställas utanför utskott skulle behöva fråga mer, kanske lägga fram förslag direkt i kammaren osv. Detta skulle öka de formella procedurerna i kammaren och ta tid från sakdebatten.

Det är alltså viktigt att alla partier kan finnas i utskott, vilket också utskottsmajoritetens skrivning ger uttryck för. På motsvarande sätt menar vi att samma attityd är nödvändig när det gäller viss internationell representation. Det gäller t.ex. OSSE och Europarådet, där Sverige är representerat men där de stora partierna lägger beslag på både ordinarie platser och suppleantplatser. Därigenom skapar de sig egentligen en överrepresentation, och andra partier utestängs från viktig information och de viktiga kontakter som kan förekomma.

Vi har i en motion och en reservation framhållit att man borde ändra och se över detta. Det kan t.ex. göras genom att mindre partier får suppleantplatser eller genom att man har bredare delegationer med en sorts observatörskap för mindre partier, så att i varje fall alla riksdagens partier bereds möjlighet att vara med och ta del i vissa viktiga internationella forum. Detta vore också till fördel för riksdagsarbetet.

Med detta vill jag yrka bifall till den reservation till betänkandet som har Bengt Hurtigs underskrift.

Anf. 52 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Jag vet inte om talmannen är intresserad av fiske. Men om man en stilla sommardag får lust att ge sig ut på sjön och dra upp några abborrar, omakar sig ut i visthusboden eller ladugården för att ta

fram ett metspö och sedan ger sig i väg – då går man inte och letar reda på en Finlandsfärja för att komma ut till abborrgrundet. Man ger sig snarare ut och sätter sig i roddbåten och ror ut några meter.

Jag tycker att det är precis detta vi gör i riksdagen. Vi tar en Finlandsfärja när vi skall föra en debatt i stället för att ha ett lagom stort forum. Nu t.ex., när vi är en handfull ledamöter som debatterar och två tre lyssnare som sitter på läktaren, behöver vi inte den här enorma salen. Den här enorma salen gör också att debatterna blir sämre än vad de skulle kunna vara.

Ett förslag som vi i Miljöpartiet har framfört är att använda de lokaler som faktiskt finns: första- eller andrakammarsalen. De är trevliga och ger en litet bättre stämning. Det fanns häromåret ett förslag om att bygga om plenisalen, men det skulle bli väldigt dyrt. Ett enklare och billigare förslag är att vi använder de gamla första- och andrakammarsalarna i stället. Jag tycker att vi åtminstone kunde satsa på att försöka prova en sådan lösning och ta t.ex. interpellationer och frågestunder där i stället.

En annan fråga som bl.a. Miljöpartiet har motionerat om, och som konstitutionsutskottet har behandlat mer välvilligt, är fasta tider för votering. Det är i dag väldigt svårt att praktiskt fungera som riksdagsledamot när man skall ordna möten, träffa människor här, på stan eller på andra ställen och samtidigt aldrig riktigt veta om man måste springa i väg från mötet därför att det skall bli en votering. Därför har enskilda miljöpartister föreslagit att vi skall ha en fast tid för voteringar. Det vore en ganska enkel och rimlig lösning, som jag ser det. Inte heller skulle det minska sambandet mellan beslut och debatt i någon väsentlig utsträckning. Redan i dag samlar vi ju ihop voteringarna till ett par gånger varje dag.

Det här stöder utskottet, om än med vissa begränsade reservationer. Det tycker jag är bra, och jag förväntar mig därför att vi ganska snart får ett förslag från talmanskonferensen om en förändring med fasta tider för votering.

En annan fråga som tas upp i betänkandet är förändring av motionstiden, en ordning som innebär att vi i stället för att under en begränsad tid om ett par veckor dra igenom årets alla motioner sprider ut det, antingen på flera fasta perioder eller på en allmän motionstid året runt såsom vi har i kommunerna. Någon typ av förändring vore väldigt bra. Här vågar kanske utskottet inte gå lika långt som i frågan om fasta tider för votering, men man säger ändå att det här är något som vi måste titta närmare på när vi har fått bättre erfarenheter från den nya budgetprövningen. Det kan man väl inte tolka på annat sätt än att det skall bli en sådan utvärdering nästa vinter. Då kan det också komma förslag till en förändring också på det här området, även om vi inte i dag kan säga säkert vilka förslagen blir.

En liten fråga som nu har varit uppe i flera år är bråket om riksdagens kontoplan, eller vad man skall säga, där framför allt Moderaterna ihärdigt hävdar att de internationella militära fredsfrämjande insatserna skall ligga på utrikesutskottets område i stället för försvarsutskottets. Det är litet svårt att inse, om man lyssnar på Moderaternas argumentation, varför det här är en sådan viktig fråga. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att man möjligen vill att resurserna på sikt skall tas från biståndsverksamheten i stället och att man är rädd att de internationella fredsfrämjande åtgärderna tas från försvarsanslagen. I så fall tycker jag att det är en ganska skam-

lig inställning: att man skall skära ned på biståndet för att Sverige skall kunna vara med i internationella solidariska fredsfrämjande insatser. Det vore bra om Moderaterna tydligt kunde klargöra att det inte är så man tänker. Om det inte är så man tänker kvarstår frågan: Vad är egentligen grunden? Är det här bara en liten revirstrid som Moderaterna tycker det är roligt att föra vidare i kammaren, eller vad handlar det om?

Anf. 53 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Nej, det är inte någon obetydlig revirstrid, som Peter Eriksson försökte få det till. Argumentet för att försvaret skall ha hand om försvarsuppgifterna och att de därför skall ligga på utgiftsområde 6 är att det är det som är lämpligt. Försvarets uppgift är nämligen att försvara Sverige inom Sveriges gränser. Bedömningar av vad som är lämpligt, hur man använder medel osv. hänger naturligt samman inom utgiftsområde 6. Däremot måste man naturligtvis se litet annorlunda på internationella insatser med vapen, som ju är ett slags hjälpinsatser och som inte omedelbart har att göra med den utbildning etc. som försvaret förväntas syssla med här i Sverige.

Det är alltså av rena sakskäl som vi vill ha en tydligare uppdelning. Man kan föra samma resonemang om de internationella hjälpinsatserna. Man får ett större helhetsgrepp och en bättre översikt över saker som hör ihop när det gäller utgiftsområdena.

Anf. 54 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag fick tyvärr inget riktigt klargörande från Nils Fredrik Aurelius. Har överflyttningen egentligen att göra med att man inte vill ta pengarna från försvaret utan i stället från andra viktiga internationella ändamål, som bistånd eller annat på utrikesutskottets område? Var detta den grundläggande orsaken?

Anf. 55 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Avvägningen av vilka resurser som skall föras till försvaret av Sverige görs i vanlig ordning i budgetsammanhang. Om insatser som inte direkt har med försvaret att göra förs till försvarets område inom den ram som det handlar om, kan man inte helt bortse från att detta kan få konsekvenser som inte är så positiva ekonomiskt och som inte heller riktigt är förutsedda. Man kan ha olika åsikter om hur mycket pengar försvaret skall ha och hur mycket pengar som skall gå till internationellt bistånd, men jag kan inte förstå att någon vill försvara en ordning som krånglar till det, så att det inte tydligt framgår vart pengarna går.

Anf. 56 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det ganska tydligt framgår att det egentligen handlar om att man vill lägga mer pengar till det militära försvaret och mindre till bistånd. Det var väl också det som jag innerst inne anade.

Anf. 57 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Kära kolleger! Er innovationsförmåga när det gäller förnyelse av riksdagens arbetsformer är imponerande. I en rad motioner i riksdagen föreslås många förändringar, från friläggande av de plenifria

riksdagsveckorna från allt riksdagsarbete, så att de blir ”riksdagsfria”, till förändring av ledamöternas placering i kammaren.

Konstitutionsutskottet förnekar sig inte heller den här gången. Det har inte låtit sig bevekas utan avstyrker samtliga motioner. Några har behandlats litet mildare än andra, vilket tidigare talare har berört.

Närmast bifall kommer de motioner där det föreslås att de plenifria veckorna skall hållas fria från utskottssammanträden. KU understryker vikten av att planeringen av kammarens och utskottens arbete utgår från detta.

En annan motion som inte helt försvann genom ett svart hål i utskottet gäller fasta voringstider i kammaren. KU förutsätter att frågan tas upp och behandlas i talmanskonferensen.

Låt mig, herr talman, litet kort beröra de fem reservationer som har fogats vid betänkandet. Den första kommer från moderaterna och har redan debatterats av Nils Fredrik Aurelius och Peter Eriksson. Den handlar om att anslaget i statsbudgeten för fredsfrämjande insatser skall flyttas från utgiftsområde 6 till utgiftsområde 7, alltså från Totalförsvaret till Internationellt bistånd.

Utskottsmajoriteten vidhåller det beslut om indelning av budgeten i utgiftsområden som riksdagen fattade så sent som förra året. Från socialdemokratiskt håll delar vi den invändning som redan har riktats mot denna reservation. Vi ställer oss inte bakom att utgifter för fredsbefrämjande insatser, varhelst de sker i världen med Sverige som deltagare, skall tas från biståndet. Indirekt har detta också med försvaret av vårt land att göra. En fredligare värld blir fredligare också för Sverige, och resurserna för detta ändamål finns på rätt ställe under Förvarsdepartementets domvärjo.

Jag yrkar avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 2, som också avgivits av moderaterna, föreslås att antalet utskottsledamöter skall fastställas till 15. Detta betyder att riksdagsordningens nuvarande föreskrift om lägst 15 ledamöter skulle ändras till 15 ledamöter. Det bärande motivet för reservanternas är att antalet suppleanter annars inte räcker till. Utskottsmajoriteten menar dock att det avgörande motivet för en utökning skulle vara demokratimotivet, dvs. att så långt det sig göra låter även små partier i riksdagen skall kunna delta i beredningen av ärendena på samma förutsättningar som gäller för partier med fler representanter.

Vi har i dag i praktiken en ordning i riksdagen med 17 ordinarie ledamöter i utskotten. För mig framstår det som om antalet ledamöter räcker till ofantligt väl i riksdagen. Det finns i dag utskott med ända upp till 25 suppleanter. Antalet varierar mellan 17 och 25. Vi tycker att det är viktigt att alla partier, små som stora, deltar hela vägen ut i beredningen av de ärenden som vi skall fatta beslut om, och därför avstyrker vi reservation nr 2.

I reservation nr 3, från Vänsterpartiet, framhålls att reglerna för val av representanter till de internationella parlamentariska församlingarna OSSE och Europarådet bör ändras så, att samtliga riksdagspartier får möjlighet till insyn och delaktighet.

Vi har i utskottet konstaterat att inget land har möjlighet att utöka sin representation i dessa internationella organ. Vår representation uppgår till 6 respektive 8 ledamöter. Samtliga riksdagspartier vill att Vänsterpartiet

Prot. 1996/97:60
5 februari

*riksdagens arbets-
former m.m.*

skall få möjlighet till insyn och delaktighet, och det skulle kunna tyckas vara logiskt att åtminstone vi på socialdemokratiskt håll här skulle ha samma uppfattning som när det gäller riksdagens utskott. Som tidigare sagts är det här dock en väsentlig skillnad, nämligen att Sveriges representation förutsätts företräda Sveriges intressen. Från den synpunkten är det inte lika viktigt med partirepresentation. Svenska företrädare uppträder enhetligt i dessa församlingar.

Utskottsmajoriteten har inte funnit att det är vare sig lämpligt eller rimligt att här göra undantag från det regelverk som styr valen i riksdagen utan vidhåller den bestående ordningen och föreslår avslag på reservation 3.

Nästa reservation kommer från moderaterna, och Nils Fredrik Aurelius har värtaligt pläderat för en förändring av ledamöternas placering i kammaren. Exempel togs från England – om det var hämtat från underhuset vill jag låta vara osagt. Jag har emellertid besökt underhuset, och det är en mycket livlig plats.

Den ende som inte hördes när jag var där var den som hade ordet. Alla andra hördes mycket väl. En synskadad ledamot hade ledhund med sig, och hunden tyckte att det blev så livat att den började överrösta samtliga.

Huruvida det skulle vara möjligt att genomföra något motsvarande i Sveriges riksdag är en intressant fråga. Dock har vi ett hinder för detta, och det är våra värderade talmän. Så snart vi framför en opinionsyttring som inte faller in under regelverket återkallas vi omedelbart till ordningen. Det är möjligt att vi kan få en livligare kammare, men det finns snäva begränsningar. Jag tror att hur än vi gör, får vi samma städade uppträdande här.

Jag tror att vi direkt kan härleda utskottets beslut i denna fråga till en opinion bland kammarens ledamöter. Det har inte heller denna gång från något annat parti framförts åsikter till förmån för ändring av den länsvisa indelningen av våra bänkplatser. Jag föreslår avslag på reservation nr 4.

Till sist, herr talman, också några ord om reservation nr 5 om att de gamla kammarsalarna skulle kunna användas för plenimöten.

Enligt min och utskottsmajoritetens uppfattning är det fel sätt att angripa problemet med ödsligheten i kammaren. Det vore att ge efter för den situation som är i dag. Skulle vi följa det rådet går det lika bra att säga att vi kan ha utskottsdebatter i ett ledamotsrum. Det skulle möjligen räcka till, eller i vart fall ett litet partirådsrum eller liknande.

Det är inte lokalerna det är fel på, utan det är fel på oss riksdagsledamöter, eller rättare sagt den ordning vi lever i. Vi har en mängd arbetsuppgifter parallellt med kammardebatterna. Det är där skon klämmer och inte när det gäller vilka lokaler vi använder. Jag yrkar avslag på reservation nr 5.

Anf. 58 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Vi har redan talat litet om utgiftsområdena. Jag vill ställa en direkt fråga till Axel Andersson. Håller Axel Andersson med om att de uppgifter som försvaret har, t.ex. den svenska trupp som finns i Bosnien, inte direkt har att göra med försvaret av Sverige? Det finns naturligtvis ett visst samband som både jag och Axel Andersson har hört talas om med viss träning. Det finns något samband mellan alla fredsbe-

varande insatser och vårt eget försvar. Men ändå är det inte detta som är försvarets riktiga kärnuppgift. Sedan kan man naturligtvis ha olika åsikter om hur stora anslagen till försvaret kan vara. Det bör diskuteras i vanlig ordning i samband med budget. Det har vi haft anledning att göra här.

Så till ett något annorlunda ämne, helt abrupt. Det gäller ledamöternas placering i plenisalen. Mitt lilla exempel utgick från professor Parkinson. Det är kanske bäst att påpeka att han förutom att vara professor också är humorist. Möjligen framgick det, och det uppfattades också av Axel Andersson. Jag tror inte att vi skall eftersträva ett engelskt system. Det är nog varken möjligt eller riktigt önskvärt med den typen av debatter som man har i underhuset, även om de kan vara nog så fascinerande. De skulle dessutom kräva en ombyggnad av denna sal. Som Parkinson argumenterar är det just att det är två läktare mot varandra, som leder tankarna till *public-school-matcherna* i rugby, som gör att det blir den här stämningen.

Där bör vi nog hålla på vår nationella tradition. Men jag tycker inte att vi skall vara så konservativa, i den litet inskränkta meningen, att vi inte kan överväga ett litet försök, utan måste hålla fast vid det sätt att placera ledamöter som infördes vid ständsriksdagens avskaffande och tvåkammarriksdagens införande.

Anf. 59 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Först till frågan om försvaret. Vi kommer inte överens, Nils Fredrik Aurelius. Det är nog bara att erkänna. Jag tycker, som jag sade i mitt anförande, att det är rimligare när man skall välja utgiftskonto för den internationella uppgiften att det ligger på försvarsanlaget och inte på biståndet.

När det sedan gäller hur vi sitter i kammaren, om vi sitter i kammaren, är det intressant att notera att det konservativa partiet i Sverige, Moderaterna, är minst konservativt när det gäller att göra omflyttningar i detta rum. Övriga ledamöter uttrycker ingen åstundan att byta på något sätt, flytta ihop sig eller så. Det finns ett visst värde i, som inte skall underskattas, att riksdagsledamöter från olika partier sitter i närheten av varandra. Man upptäcker rätt snart att fienden inte är så farlig som man tror, t.ex. Möjligheterna att resonera om politiska frågor på ett mer avspänt sätt föreligger också.

Jag instämmer helt med vad jag tror att Nils Fredrik Aurelius sade, eftersom jag hörde litet dåligt. Jag tycker också att det är på tiden att vi får litet mer humor och självkritik i denna kammare. Det skulle riksdagen må bra av och också riksdagens anseende. Jag tror t.o.m. att vi själva skulle må bättre av det.

Anf. 60 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Axel Andersson säger här att vi har olika åsikter om utgiftsområdena. Det är uppenbart. Men jag uppfattade inte något argument för den åsikt som Axel Andersson har. Kanske den sista repliken kan användas till att formulera ett sådant.

När det sedan gäller konservatism står Moderaterna också för förnyelse. Jag tänkte att vi skulle kunna börja använda ett gammalt fint slagord som nu har blivit ledigt: Tradition och förnyelse. I praktiska frågor tycker jag att det kan vara dags att pröva litet förnyelse här i plenisalen.

Anf. 61 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Mitt och utskottsmajoritetens argument när det gäller var pengarna skall tas till de fredsfrämjande insatser där Sverige ställer upp är att det är rimligare och mer logiskt att försvarskontot tar dessa utgifter. Det är en militär styrka som sänds i väg för att hjälpa till att skapa fred och lugn i något oroligt hörn av världen. Vi vill inte ställa upp på – det vill jag än en gång understryka – att en redan naggad biståndsbudget skall bekosta fredsbevarande uppgifter.

Anf. 62 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! Jag kan hålla med mycket av det Axel Andersson säger. Debatternas intensitet och det intresse de väcker beror snarare på oss ledamöter än på själva rummet. Jag har hört många av kammarens ledamöter komma med de förträffligaste argument i både det ena och det andra rummet. Det har kanske inte varit rummet utan huvudet som har varit det viktiga i sammanhanget.

När det gäller reservation 3 säger Axel Andersson några litet märkliga saker. Han motiverar avstyrkande med att det skall vara stora partier för att i dessa församlingar företräda svenska intressen. Vad betyder det? Är det bara Socialdemokraterna och Moderaterna, och i någon församling Centern, som kan företräda svenska intressen? Det är egentligen ett ganska häpnadsväckande och nästan litet oförskämt uttalande.

Dessutom är det viktigt att man uppträder enhetligt, säger Axel Andersson. Menar Axel Andersson att det är lättare att uppträda enhetligt med Moderaterna? Det säger i så fall något om rörelseriktningen på den ideologiska utvecklingen inom Socialdemokraterna. Det är egentligen litet grand av skenargument. Jag hävdar att det föreslagna vore ett värde för parlamentet som sådant, och för riksdagen som sådan. Som Håkan Holmberg visade finns det andra parlament där det finns många partier och där de stora partierna intar en betydligt mer generös attityd än vad som är fallet i Sverige.

Anf. 63 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Kenneth Kvist är en mästare i att konstruera situationer. Jag tar detta som ett bidrag till humor i debatterna. Det kan inte ha undgått Kenneth Kvist att vi har val i landet Sverige vart fjärde år. Sedan beror det på väljarnas välvilja huruvida Vänsterpartiet, Socialdemokraterna eller Moderaterna får så eller så många röster, vilka sedan ger så eller så många mandat i denna kammare.

Vi samarbetar lätt med alla partier som blir representerade i internationella organ när vi gemensamt företräder Sveriges intressen. Här finner inte jag någon skillnad mellan Vänsterpartiet och Moderaterna. Jag har i vart fall hittills inte haft någon anledning att kasta någon skugga över det parti Kenneth Kvist företräder, men jag skall kanske inte vara alltför självsäker i den frågan.

Enighet i uppträdande är inte bara vanligt utan nödvändigt om Sveriges röst – när vi nu inte har fler – i internationella organisationer skall bli hörd och respekterad. I de fall vi uppträder splittrat, och det finns ju tyvärr sådana fall, bryr man sig mycket litet om vad Sverige säger.

Anf. 64 KENNETH KVIST (v):

Herr talman! Jag fränkänner ju inte större partier rätten att ha fler representanter, eftersom valresultaten slår igenom på så sätt. Men det vore av värde om vi kunde hitta lösningar där alla partier kan vara med och få information, kontakter, osv. i dessa viktiga organ.

Det är klart att det är viktigt att vi uppträder enhetligt i de allra flesta fall, där vi tror att det är möjligt och där vi ser att det finns övergripande, gemensamma nationella intressen. Detta är en självklarhet, även om det naturligtvis aldrig kan vara fråga om enhetlighet till döds i varje sak i varje församling.

Det gäller väl att återkomma i frågan. Jag skulle kunna tänka mig att det går att hitta konstruktiva öppningar, även om vi nu inte har så många repliker att vi gör det just här. Men vidare diskussioner med Axel Andersson kommer säkert att leda fram till något konstruktivt – det är jag övertygad om.

Anf. 65 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag har samma uppfattning.

Anf. 66 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Det var en liten sak på slutet i Axel Anderssons anförande som fick mig att reagera. Det var när han började tala om kammaren och kom in på diskussionen om vi möjligtvis skulle kunna ha en del av riksdagsdebatterna på annan plats, t.ex. i första eller andra kammaren. Axel Andersson menade att det är ledamöternas eller planeringens fel att vi inte sitter mer här i kammaren.

Jag gjorde ett litet försök att räkna ut vad det skulle innebära om vi satt 349 ledamöter bara under den här inte så enormt viktiga debatten som vi för just nu. Om jag räknade rätt skulle det innebära att vi lade ned 44 arbetsdagar, drygt två månaders arbete, om vi hade alla riksdagsledamöter sittande här nu. Är det verkligen ett önskemål att vi skulle utnyttja vår gemensamma och samlade tid som riksdagsledamöter på det sättet?

Jag tycker att det vore ett oerhört slöseri. Det är mer naturligt och vetigt att vi för debatterna med en något mindre skara, som dock är engagerad och intresserad, medan andra ledamöter hellre kan göra nytta på annat håll än att sitta här och halvsova eller lyssna på andras riksdagsdebatter. Håller inte Axel Andersson med om det?

Anf. 67 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag kan hålla med så långt att det teoretiska exemplet med 349 närvarande är intressant. Men det är bara hypotetiskt. Jag har varit här i kammaren längst av alla, i alla fall mer än 20 år, och jag har aldrig upplevt en fulltalig församling. Vi är ju som folk är mest och blir sjuka ibland.

Men det är inte det saken gäller. En anständig närvaro under kammardebatterna är rimlig. Jag har aldrig förespråkat en hundraprocentig uppslutning men tycker att det oftast är väl så ödsligt i kammaren. Jag försöker efter min förmåga att medverka i talmännens ansträngningar genom att vara här vid de tidpunkter under en plenumdag som jag har tillfälle till, mellan andra övningar. Det tycker jag är rimligt.

Men det finns en praktisk sida av sakfrågan också. Det låter ju tilltalande att använda gamla första- och andrakammarsalarna, men där saknar vi voteringsutrustning. Den personal vi har måste flytta mellan olika ställen, och det är inte heller alldeles betydelselöst för dem. Det skulle bli en ganska brydsam situation. De tekniska förutsättningarna finns alltså inte, och majoriten, åtminstone i KU, tycker inte att det är angeläget att kosta på anläggningar i de gamla första- och andrakammarna för den sakens skull, och föreslår att kammaren ställer upp på det.

Anf. 68 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Axel Andersson visar ett slags tankegång som är förhärskande bland många människor, såväl här som bland talmännen och bland folk utanför riksdagen. Den går ut på att det vore eftersträvarsvärt och ett rimligt att kräva att riksdagsledamöterna skall sitta i bänkarna och lyssna på alla debatter som pågår. Det finns uppenbarligen sådana funderingar bland många människor, och jag tycker att Axel Andersson ger uttryck för dem.

Det är egentligen inte en särskilt klok inställning. Det vore en fördel om vi i stället försökte ge uttryck för en mer genomtänkt hållning, där vi gav riksdagsledamöter möjligheter att göra ett bra jobb och inte sitta och häcka i sina stolar och vänta på att debatterna skall ta slut.

Anf. 69 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att det är rimligt att vi riksdagsledamöter besöker och deltar i kammarens debatter i den utsträckning som det är möjligt. Litet självkritik bör både Peter Eriksson och jag själv ägna oss åt ibland. Det är alldeles för ödsligt här vid många tillfällen.

Man kan tycka att debatter är mer eller mindre viktiga, och visst är det så. Men det är alltid angelägna frågor för någon eller några. Den fråga vi diskuterar i dag är en fråga för oss själva, men oftast handlar det om frågor som berör grupper av människor. Även om det inte är mitt utskotts ärende lär jag mig en hel del vid de tillfällen då jag kan lyssna. Detta bör sägas i ärlighetens namn.

Anf. 70 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Alla som har ordnat möten vet att det brukar ligga en poäng i att ha en lokal som inte är så jättestor. Om det kommer ett fåtal deltagare känns det betydligt bättre än om man hade hyrt en våldsamt stor lokal. Då ger samma antal närvarande ett intryck av att mötet var tämligen misslyckat.

Om vi nu skulle lyckas fördubbla eller kanske rentav tredubbla det ofta ganska magra deltagandet av personer som åhör debatterna, skulle det naturligtvis ge en helt annan effekt och skapa en annan och bättre stämning om man förde debatterna i någon av de gamla kammarsalarna, än om man insisterade på att fortsätta här. Det finns alltså argument för ett byte.

Kenneth Kvist var inne på att det enda argument som Axel Andersson hade i sak när det gäller OSSE- och Europarådsdelegater, var att de förväntas uppträda enhetligt. Detta är inte sant. Det förväntas inte alls av dem. De som har varit med försöker göra det när det är angeläget, men

man gör det inte genomgående. Poängen är att dessa församlingar inte är underlag för någon regeringsbildning i Sverige, och det ser inte vidare snyggt ut med den ganska kraftiga överrepresentation som förekommer av de för ögonblicket största partierna. Inte heller Centerpartiet skulle ha den representation man för ögonblicket har, om det inte vore för välviljan hos Socialdemokraternas sida.

Detta antyder var problemet ligger: Representationen blir föremål för politisk hästhandel eller liknande i stället för att ge uttryck åt den lätt insedda och allmänt accepterade tanken att partier som sitter i riksdagen har någorlunda likartade och rimliga möjligheter att delta i den typen av internationellt arbete.

Anf. 71 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag hoppas att Håkan Holmberg förlåter om jag fattar mig mycket kort i dessa sista repliker. Jag har inte ändrat uppfattning från de tidigare replikskiftena, men låt mig säga att ett användande av första- och andrakammarsalarna inte för mig är en åtgärd som är riktad mot det egentliga problemet. Det är ett accepterande av sakernas nuvarande tillstånd. Jag tycker att vi riksdagsledamöter tillsammans skall få frågan att svänga i positiv riktning. Nog sagt om detta.

Nu skall jag tala något om de internationella organisationer där vi är representerade. Håkan Holmberg nämnde de överenskommelser som kan finnas mellan olika partier. Det är riktigt att det görs sådana. Men jag vidhåller ändå det viktiga i den svenska linjen i de stora och viktiga frågor som skall avgöras. Då tycker jag med förlov sagt att det spelar mindre roll om alla partier är företrädare, eller vilka som företrädar Sverige. Det är den svenska uppfattningen och åsikten som skall framföras.

Jag skall säga några ord till Håkan Holmberg som litet tröst på vägen. Folkpartiet har förmodligen förutsättningar att öka i nästa val – i vart fall förbereder partiet sig med en ny partiledare och nya möjligheter. Möjligheter finns för alla partier i denna riksdag. Jag ser alltså med intresse fram emot mandatfördelningen i OSSE och Europeiska rådet efter nästa svenska val.

Anf. 72 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Axel Andersson kan lita på att Folkpartiet kommer att öka i nästa val. Men det är inte det vi debatterar här, utan den principiella hållning till representationen i Europarådet och OSSE han formulerar. Om han på fullt allvar menar allt han säger skulle han se till att Socialdemokraterna utnyttjar de möjligheter som kan tänkas finnas att också utsluta Moderata samlingspartiet, som kanske inte företrädar den enhetliga svenska linje som regeringen naturligtvis är högsta uttolkare för.

Jag tycker att det finns ett enda principiellt rimligt förhållningssätt till detta – det som efter vad jag förstår intas i Danmark och många andra länder. Det innebär att man anstränger sig så långt det över huvud taget går för att få in alla partier, åtminstone på suppleantplatser, i den här typen av organ som ändå inte spelar någon roll för regeringsbildningen i Sverige.

Anf. 73 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! I viktiga frågor – och det är dem jag har pratat om – är det för Sverige liksom för andra länder viktigt att uppträda enhälligt för att få något inflytande på vad som avhandlas. I mindre viktiga frågor kan det naturligtvis råda delade meningar. Men det är inte dessa frågor jag har pratat om, utan de frågor som är viktiga och som motiverar att Sverige är medlem i dessa organisationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

BoU5 Hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.

Mom. 1 (avslag på propositionen eller på delar av den)

1. utskottet

2. res. 1 (m, kd)

3. res. 2 (fp)

Förberedande votering:

84 för res. 1

21 för res. 2

200 avstod

44 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

200 för utskottet

85 för res. 1

20 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 23 c, 19 v, 16 mp

För res. 1: 74 m, 1 fp, 10 kd

Avstod: 20 fp

Frånvarande: 19 s, 6 m, 4 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 5 kd

Mom. 7 (regler om förhandlingsersättning)

Propositioner ställdes först beträffande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

Hemställan:

1. utskottets hemställan

2. hemställan i res. 9 (v)

Votering:

274 för utskottet

19 för res. 9

12 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 140 s, 69 m, 22 c, 18 fp, 16 mp, 9 kd

För res. 9: 19 v

Avstod: 2 s, 5 m, 1 c, 3 fp, 1 kd

Frånvarande: 19 s, 6 m, 4 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 5 kd

Motiveringen:

Godkännande av

1. utskottets motivering

2. motiveringen i res. 8 (m, c, fp, kd)

Kammaren godkände utskottets motivering med acklamation.

Mom. 9 (ett nytt system för hyresgästinflytande)

1. utskottet

2. res. 11 (m, kd)

Votering:

217 för utskottet

85 för res. 11

3 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 22 c, 18 fp, 19 v, 16 mp

För res. 11: 74 m, 1 c, 10 kd

Avstod: 3 fp

Frånvarande: 19 s, 6 m, 4 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 5 kd

Mom. 10 (beaktande av hyresgästintresset m.m. i samband med ombyggnad)

1. utskottet

2. res. 12 (m, c, kd)

3. res. 13 (fp, v, mp)

Förberedande votering:

103 för res. 12

56 för res. 13

145 avstod

45 frånvarande

Kammaren biträdde res. 12.

Huvudvotering:

Kammaren biföll utskottets hemställan genom uppresning.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU11 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse vid riksmötet 1996/97

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU13 Riksdagens arbetsformer m.m.

Mom. 7 (utgiftsområden m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:
230 för utskottet
74 för res. 1
45 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 142 s, 23 c, 21 fp, 19 v, 16 mp, 9 kd
För res. 1: 74 m
Frånvarande: 19 s, 6 m, 4 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 6 kd

Mom. 10 (partirepresentation i olika organ)

1. utskottet
2. res. 3 (v)
Votering:
270 för utskottet
19 för res. 3
16 avstod
44 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 142 s, 74 m, 23 c, 21 fp, 10 kd
För res. 3: 19 v
Avstod: 16 mp
Frånvarande: 19 s, 6 m, 4 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 5 kd

Mom. 12 (debatter om utskottsbetänkanden i de gamla kammarsalarna)

1. utskottet
2. res. 5 (fp, mp)
Votering:
264 för utskottet
37 för res. 5
2 avstod
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 141 s, 71 m, 23 c, 19 v, 10 kd
För res. 5: 21 fp, 16 mp
Avstod: 1 s, 1 m
Frånvarande: 19 s, 8 m, 4 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 5 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om samlad votering

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att lagutskottets betänkanden LU7, LU8, LU9, LU10 och LU11 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Föredrogs

Lagutskottets betänkande 1996/97:LU7

Skadeståndsansvar vid dammhaveri (prop. 1996/97:46)

*Skadeståndsansvar
vid dammhaveri*

Anf. 74 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Kammaren skall nu diskutera skadeståndsansvar vid dammhaveri. Frågan har föranletts av proposition 1996/97:46, som regeringen har avlämnat. Man föreslår där att den som är skyldig att underhålla en damm för vattenreglering skall ha ett strikt ansvar för de skador som kan uppkomma om det blir ett dammhaveri.

Det här förslaget har inte föranlett några motionsyrkanden i sig. Det kan bero på att förslaget i stort sammanfaller med de allmänna skadeersättningens regler som vi för närvarande har. Förslaget i sig är alltså inte på något vis revolutionerande.

Regeringen pekar dock på att det kan finnas vissa fördelar med att föra in en sådan här bestämmelse i vattenlagen. Bl.a. kan det ge en möjlighet att snabbare klara av ersättningsärenden. De som skall få skadestånd kan på så sätt få det snabbare. Är det så, är det naturligtvis enbart positivt.

I Sverige har vi ca 6 000 olika dammar runt om i landet. Av dem är 140 stycken stora dammar, som är mer än 10–15 m höga. Det betyder att stora grupper människor bor och verkar inom områden som är potentiella riskområden. Då är det naturligtvis oerhört viktigt att de har en trygghet. Skulle något hända med en sådan här damm måste de kunna få ersättning för de skador som i så fall kan uppkomma.

Den här frågan har Tom Heyman tagit upp i en motion, där han pekar på att det i dag inte finns ett fullgott skydd för alla som eventuellt kan råka illa ut vid dammhaveri. Detta beror på att möjligheterna för dem som är ansvariga för dammen att försäkra sig är begränsade. De stora kraftbolagen har i dag försäkringar som täcker upp till 2 miljarder norska kronor. Vid riktigt stora dammhaverier får man räkna med att ersättningsanspråken kommer att vara betydligt större än försäkringsbeloppet. Det kan betyda att man går miste om ersättning eller att man får för låg ersättning när skadan skall regleras. Detta är naturligtvis inte tillfredsställande.

Vi anser att regeringen borde ha tagit upp den här frågan i propositionen. Det har regeringen inte gjort. I stället har man hänvisat till att det på något sätt skall lösa sig frivillighetsvägen. Vi tror att det är absolut nödvändigt att regeringen ytterligare en gång funderar på hur man skall trygga möjligheterna för alla att få ut full ersättning om olyckan är framme och ett stort dammhaveri skulle inträffa. Det är innebörden i reservation nr 1, som jag yrkar bifall till.

Olle Lindström har i en motion tagit upp en fråga som i och för sig också är viktig. Han tycker att skador som uppkommer i andra fall än vid direkta haverier borde föras in under begreppet strikt ansvar. Han har hemställt att riksdagen skall besluta om detta rakt upp och ned. I utskottet har vi konstaterat att vi inte har underlag att göra den bedömningen på det yrkandet. Vi förutsätter att regeringen, när man läser motionen och betänkandet, ser över de möjligheter som finns att förbättra för de fall som

Olle Lindström tar upp i sin motion. Med det har vi moderater låtit oss nöja vid det här tillfället.

Anf. 75 YVONNE RUWAIDA (mp):

Herr talman! En grund för Miljöpartiets energipolitik är alla energislag skall stå för sina egna kostnader. Principen att förorenaren skall betala sina egna miljökostnader är en princip som slagits fast både nationellt och internationellt. I miljökostnader ingår också riskkostnader, dvs. att ifall en verksamhet innebär en risk skall man också stå för försäkringen för den risken. En stor dammolycka i Sverige har beräknats kunna medföra skador i storleksordningen 10 miljarder kronor, och det är väldigt mycket pengar, plus skador för de personer som drabbas.

Regeringens proposition är föranledd av en skrivelse från Sveriges försäkringsförbund 1995, där man påpekar det oklara rättsläget vad gäller ansvaret vid dammhaverier och beträffande ersättningsfrågorna. I propositionen har man på ett tillfredsställande sätt faktiskt klarat ut rättsläget vad gäller ansvaret för ett dammhaveri. Däremot har man inte tittat på lösningar vad gäller försäkringsfrågorna. Utskottsmajoriteten säger i betänkandet att dagens försäkringsåtgärder är otillräckliga. Men man anser att parterna kommer att kunna lösa detta.

Vi tycker att det är väldigt olyckligt att man inte har löst ersättningsfrågorna samtidigt som man har löst frågan om ansvaret. Frågan om ersättning för dem som drabbas vid ett haveri är fortfarande oklar i dag. Vi kan tänka oss ett krav på obligatorisk ansvarsförsäkring upp till vissa belopp, eventuellt i kombination med ett system för riskdelning mellan vattenkraftsföretagen.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 76 LENNART THÖRNLUND (s):

Fru talman! I det lagutskottets betänkande som vi nu skall behandla föreslås en ändring i vattenlagen. Denna ändring innebär att en dammägare som är skyldig att underhålla sin anläggning för vattenreglering blir strikt ansvarig för skador som kan komma att inträffa vid ett eventuellt dammhaveri.

Förändringen kommer att beröra flera regleringsdammar men även övriga dammar som finns kring olika sågverk, kvarnar och gruvor. Storleken på dessa varierar. Den största är Suorvadammen, och det uppskattas att det finns ett par tusen mindre dammar i landet. Ett brott på en sådan här damm kan innebära skador på skog, byggnader, förutom eventuella personskador, beroende på hur stora vattenmängder som då okontrollerat skulle komma ut.

Vattenlagen från 1983 reglerar hur säkerheten på dessa dammar skall upprätthållas på ett tillfredsställande sätt. Historiskt sett har vi varit skonade från större dammhaverier, men det har varit vissa incidenter vid vissa tillfällen. Senast skedde ett haveri 1985 på en större damm, men inga större skador uppstod.

Det har under året höjts röster om vem som bär det yttersta ansvaret vid en eventuell katastrof som vi nu talar om. Några särskilda bestämmelser som reglerar detta finns inte. Skall man i dag få ut ersättning måste den enskilde skogsägaren eller villaägaren som drabbats gå till domstol

och där enligt skadeståndslagens regler påvisa att dammägaren har varit vårdslös eller att det finns uppsåt. Men det är heller ingen garanti att domstolen kan komma fram till att detta kan påvisas. Därför kan man med fog säga att rättsläget för tillfället i högsta grad är osäkert.

Fru talman! Det är av den anledningen som regeringen har lagt fram denna proposition och som Lagrådet genom detta lagändringsförslag vill tydliggöra i detta betänkande. Ändringen kommer att innebära att det införs en bestämmelse i vattenlagen att den som äger en damm har ett strikt ansvar för skador som kan uppkomma vid ett dammhaveri. Undantag skall gälla vid krigshandlingar eller liknande. Med denna ändring får vi ett tydligt svar på ansvarsfrågan. Som det är i dag kan det vara svårt för en dammägare och även ett försäkringsbolag att bedöma hur stora ansvarsriskerna kan komma att bli och vilka eventuella åtgärder man kan vidta för att eliminera de risker som kan uppkomma. Med denna ändring blir det helt klart vem som bär ansvaret.

Man bör dock betona, för att få balans i diskussionen, att riskerna egentligen är ytterst små för att det skall hända något. De svenska dammarna anses ha en väldigt stor säkerhet. Däremot tror jag att det är en allmän uppfattning att den som driver den här typen av verksamhet bör ha det yttersta ansvaret, göra ett riskbedömande och eventuellt kalkylera vad det kostnadsmässigt kan innebära.

Under utskottets behandling har det diskuterats andra tillfällen, som också nämndes av föregående talare, då skador kan uppkomma. Där skulle jag vilja kommentera Olle Lindströms motion från Moderaterna som vi i utskottet diskuterat under ärendets handläggning. Olle Lindström vill gå ännu längre genom att vidga begreppet ansvarsfrågan och vill att det skall omfatta tillfällen då man tappar ur mer vatten än vad som är normalt och skador uppstår. Denna typ av skador kan vara nog så besvärliga för den enskilde. Det förslag som nu ligger på riksdagens bord handlar enbart om dammar och brott som uppstår på dessa. Händelser av detta slag har tagits upp i en utredning om dammsäkerhet vid höga flöden. Det finns ett antal förslag till åtgärder som man anser skall kunna eliminera uppkomsten av skador. Bl.a. föreslås att länsstyrelserna i berörda län kan ålägga kraftverksägarna att tappa ut mer vatten vid vissa tillfällen för undvika risken att behöva göra stora uttappningar.

Sådana här skador anser många är onödiga. Ett förslag kan eventuellt komma till kammaren så småningom av regeringen. Utskottet har i sin skrivning utgått från att man i den fortsatta beredningen av utredningen tar sig an de förslag som finns, överväger dem och återkommer med eventuella klargöranden på området.

Så till reservationerna. Den första reservationen är från Moderaterna, Rolf Dahlberg m.fl. som tycker att det inte är viktigt att fastställa ansvarsfrågan just nu utan vill börja från den andra sidan och slå fast en försäkringslösning. Motivet är att det inte har någon betydelse att i dag slå fast att ett strikt ansvar skall gälla. Man vill titta på en försäkringslösning först. Men som det ser ut i dag kan det också vara svårt för en dammägare att gå till försäkringsbolagen och få en försäkring som går upp till hyggliga nivåer, eftersom man inte haft rättsläget klart.

Utskottet menar, precis som regeringen, att man bör avvakta och se vilka ställningstaganden beslutet kommer att medföra. Sedan får man eventuellt återkomma om det behövs kompletteringar.

Reservation 2 är från Yvonne Ruwaida. Hon har också nämnt försäkringsfrågan och tycker att den bör utredas. Samtidigt anser Yvonne Ruwaida att principen att varje energislag skall bära sina egna kostnader skall gälla. Med det här förslaget fastställs nu att man får ta ansvar för de kostnader som uppstår vid dammhaverier, så det är ett steg i rätt riktning.

Fru talman! Till sist vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 77 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Lennart Thörnlund har nog missuppfattat vår inställning när det gäller mom. 1 i hemställan. Vi står bakom förslaget till lag om ändring i vattenlagen. Vad vi begär i mom. 2 är ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen om att försäkringsfrågorna måste lösas så att enskilda medborgare kan känna trygghet om ett dammhaveri inträffar. Det skall då finnas pengar som kan betalas ut som ersättning för de skador som uppstår för den enskilde.

Vi har större ambitioner än vad Lennart Thörnlund och socialdemokraterna har i det här fallet. Man kan också vända på det och säga: Lennart Thörnlund har större tilltro till att regeringen utan reaktion från riksdagen löser dessa frågor. Den tilltron har inte vi, och det är därför som vi vill att riksdagen skall göra ett tillkännagivande.

Anf. 78 LENNART THÖRNLUND (s) replik:

Fru talman! Jag tror också att detta går att lösa. I och med att ansvaret nu förs över kommer det nog fram olika förslag till lösningar. Så småningom får man se om det behövs en komplettering. I grunden har vi samma inställning, nämligen att vi vill skydda enskilda markägare och villaägare vid ett eventuellt dammhaveri. Vi talar ju här om saker som jag hoppas inte inträffar.

Anf. 79 OLLE LINDSTRÖM (m):

Fru talman! Det är bra att man nu lagfäster det strikta ansvaret för skador till följd av dammhaveri.

I min motion 1996/97:L8 har jag tagit upp frågan om en breddning av ansvaret. Det finns tillfällen då det blir stora skador trots att det inte rör sig om ett dammhaveri. Det är när man undviker ett sådant haveri genom att t.ex. öppna dammluckorna för fullt. Då kan det också uppstå stora skador.

Jag bor vid Luleälven. Även vid andra älvar i Norrland har denna typ av skador förekommit. I slutet av 80-talet och 1993 var man tvungen att släppa på så mycket vatten att stora skador uppstod på fritidshus och villor för året-runt-boende.

Kraftverksbolagen vill ha så hög nivå i dammarna som möjligt under somrarna när det går åt litet el. Man sparar för vintertiden. Om dammarna är nästan fyllda och det kommer onormalt mycket regn samtidigt som det ligger is kvar i fjällen finns det risk för stora skador. 1993 blev det oerhört stora skador. Man var t.o.m. tvungen att inta en katastrofberedskap med evakueringsplaner och sådant. Det fanns husägare som inte kunde bo kvar i sina hus. Skadorna gick inte heller att reglera eftersom försäkringsbolagen sade att skadorna var onormalt stora. För en villaägare tog det

nästan tre år innan skadan hade klarerats mellan försäkringsbolaget och dammägaren. Dammägaren bör därför åläggas ett ansvar även när det gäller sådana typer av haverier eller vid stora utsläpp av vatten för att undvika katastrofer.

Man borde alltså ha gått längre. Utskottet har skrivit att man har sett på problemen och att man möjligen skall återkomma, eftersom propositionen kanske inte medger en utökning av ansvaret. Jag för min del emotser att man i framtiden bedömer det hela utifrån undvikandet av ett stort haveri, men då måste också ansvarsfrågan vara löst.

Det blir nu något bättre när man lagfäster ansvaret vid ett dammhaveri, men det är tyvärr inte tillräckligt för den trygghet som de som bor i älvdalarna borde kunna få känna. Jag får den här gången nöja mig med det som har sagts från utskottet, men jag avser att återkomma.

Anf. 80 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Jag begärde replik för sent, men jag har en kommentar till Lennart Thörnlund och socialdemokraterna.

Jag är medveten om att risken för ett dammhaveri är liten i dag. Vi har ett gott skydd i Sverige. Men det finns ju en risk. Det skall nu införas ett strikt ansvar för dammägaren. Däremot är inte försäkringsfrågan löst.

En olycka kan vara av den storleken att det blir fråga om en naturkatastrof. Det kan bli aktuellt vid en större damm. Det kan då bli svårt att hitta en lösning om man inte har ett fullgott skydd för dem som drabbas. Detta är orimligt. Man borde ha en lösning som liknar den som har skisserats när det gäller atomansvarighetslagen, vilken vi kommer att behandla under nästa ärende. Denna lösning ålägger dammägarna ett stort ansvar, men den ger också ett verkligt skydd för dem som drabbas.

Anf. 81 LENNART THÖRNLUND (s):

Fru talman! I och med att detta ansvar införs har nu dammägarna möjlighet att gå till sina försäkringsbolag och försöka att få en lösning till stånd. Sedan får vi kanske återkomma med en komplettering. Men vi har samma mål Yvonne Ruwaida och jag, att de som eventuellt drabbas får ersättning. Men jag hoppas att vi blir förskonade från dammhaverier.

Jag tror inte att man kan göra en jämförelse med atomansvarighetslagen, men det får vi väl återkomma till.

Anf. 82 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Då vill jag bara fråga: Hur länge skall vi vänta?

Anf. 83 LENNART THÖRNLUND (s):

Fru talman! Jag hoppas att det inte blir så länge. Vi får återkomma. För dagen kan jag inte lämna något besked.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

10 § Familjerättsliga frågor

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU8
Familjerättsliga frågor

Anf. 84 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m):

Fru talman! Betänkande LU8 behandlar ett antal motioner från allmänna motionstiden 1996, som berör familjerättsens område.

Jag kommer här bara att beröra vad som har tagits upp i motionerna L404, som är en kommittémotion från moderaterna, och en enskild motion, L417, från Annika Jonsell, också moderat. I båda motionerna föreslås att arvsrätten för kusiner återinförs.

Först en liten bakgrund. Enligt äldre svensk rätt hade kusiner arvsrätt. Denna arvsrätt upphörde år 1929 i samband med att lagen om Allmänna arvsfonden infördes. Ett skäl till denna lagändring var att den dittills gällande arvsrätten för kusiner innebar risk för en uppsplittring av jordbruksfastigheter och andra produktionsenheter på många små enheter, något som ansågs inge allvarliga betänkligheter från nationalekonomisk synpunkt. Det är uppenbart att det nämnda argumentet mot arvsrätt för kusiner, vilket kan ha haft fog för sig då, inte längre är relevant.

Familjen är den mest grundläggande gemenskapen. Att återinföra arvsrätten för kusiner kan bidra till att stärka släktbanden.

Nuvarande arvsrätt efter en ogift innebär att det i första hand är den avlidnes bröstarvingar, dvs. barn och barnbarn, som ärver. Finns inga bröstarvingar, går arvet till den avlidnes föräldrar och deras avkomlingar, alltså syskon och syskonbarn. I sista hand går arvet till den avlidnes far- och morföräldrar och deras barn, dvs. farbröder, fastrar, morbröder och mostrar. När det gäller en gift person som avlider är det naturligtvis den efterlevande maken eller maken som är arvsberättigad.

I januari 1988 gjordes ändringar i ärvdabalken, som innebär att den efterlevande maken har rätt till arv framför makars gemensamma bröstarvingar. Om det inte finns några sådana nära släktingar, som jag just har beskrivit, tillfaller arvet Allmänna arvsfonden och kan användas för ändamål som kan ha varit helt främmande för den avlidne. Visst kan kusiner t.ex. ansöka hos Allmänna arvsfonden om avstående, dvs. att arvet skall gå till kusinerna i stället.

Ungefär 60–80 ansökningar inkommer varje år till Kammarkollegiet, som har hand om Allmänna arvsfonden och beslutar om avstående om värdet inte överstiger 2 miljoner kronor. I övriga fall beslutar regeringen. Jag har försökt att kontrollera detta, och det framgår att det inte är självklart att kusiners ansökningar om avstående bifalls. 1994/95 gick ca 157 miljoner kronor till Allmänna arvsfonden. Bara 9 miljoner kronor gick till dem som ansökte om avstående, dvs. att pengarna inte tillföll Allmänna arvsfonden.

Fru talman! Frågan man kan ställa sig är naturligtvis om medborgarna känner till att de kan ansöka om pengar, dvs. att Allmänna arvsfonden avstår från pengar. Av antalet ansökningar att döma verkar det faktiskt inte som om medborgarna känner till detta.

Det normala för oss moderater är att släkten, dvs. även kusiner, självfallet skall ärva när ingen annan släkting finns kvar, och inte den all-

männa arvsfonden. Det normala kan enligt oss moderater inte vara att man som kusin skall behöva ansöka om att få arva en släkting. Så är ju fallet i dag.

Det pågår just nu en översyn av ärvdabalken. Vi tycker att det vore lämpligt att även ett återinförande av kusiners arvsrätt togs upp i detta sammanhang.

Fru talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till reservation 3. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 85 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Fru talman! I motion L422, yrkande 4, anføres att vissa svenska ambassader utomlands har befogenhet att förrätta borgerliga vigslar. Ännu har dock ingen ambassad getts rätten att förrätta partnerskapsregistrering.

Verksamheterna vid ambassaderna styrs av Sveriges internationella åtaganden, bl.a. Wienkonventionen som säger att ett land är skyldigt att fråga efter värdländernas godkännande av den verksamhet som bedrivs på landets ambassader. För att besluta om att en ambassad skall ha rätten att förrätta partnerskapsregistrering måste alltså Sverige inhämta värdlandets godkännande. Åtminstone har Japan redan givit positivt besked om partnerskapsregistrering på den svenska ambassaden i landet. Men utskottsmajoriteten har avslagit motionsyrkandet med motiveringen att det inte finns något behov av partnerskapsregistrering på ambassader utomlands.

Även om antalet homosexuella i befolkningen är mycket mindre än antalet heterosexuella och efterfrågan därmed är mindre borde detta argument inte vara ett hinder för svenska utlandsmyndigheter att erbjuda alla svenskar samma service, oavsett personernas sexuella läggning. Därför anser vi att regeringen bör ge denna rätt åt alla de svenska ambassader som i dag har rätt att förrätta vigslar och vars värdländer godkänner detta.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 2.

Anf. 86 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Grunden för demokrati och ett humanistiskt samhälle är respekten för människors lika värde och rättigheter. I vårt samhälle i dag är det väldigt viktigt att vi värnar om både tolerans och människors lika rättigheter. Detta gäller olika grupper.

Jag kan ge ett exempel från plenidebatten i dag, där riksdagens arbetsformer diskuteras. Man tog upp det faktum att det är de större partierna som mest representeras i internationella sammanhang. Detta är en brist på respekt för människors lika rättigheter och en brist på tolerans. Vi kan i många sammanhang se att denna tolerans inte fullt ut fungerar som den borde göra.

En av de grupper som i dag drabbas av brist på respekt för deras lika rättigheter och brist på tolerans är de homosexuella. Vi kan tyvärr även i dag se inslag av prorasistiska och pronazistiska grupper som börjar angripa denna grupp och öppet uttalar sitt förakt för den. Därför är det ännu viktigare att från statens sida visa att man har lika stora rättigheter, oavsett om man är heterosexuell eller homosexuell.

I dag är det många länder som seriöst diskuterar partnerskapslagstiftning i en eller annan form, bl.a. Nederländerna, Finland, Tjeckien och

Spanien. Trenden, att man i olika länder diskuterar äktenskapliga eller partnerskapsliknande lösningar, är väldigt positiv.

Den nordiska modellen står mot alternativet att integrera homosexuella relationer i äktenskapslagstiftningen. Dessa trender finns nämligen i vissa länder. T.ex. är detta huvudlinjen i Nederländerna. I Hawaii har en domstol nyligen förklarat att homosexuella inte kan uteslutas från äktenskap.

Allt detta innebär att det blir viktigare för de personer som ingått partnerskap i olika former att veta vilka länder som erkänner partnerskapet. Detta är en fråga som måste lösas med en konvention.

Det anknytningsvillkor som finns i partnerskapslagen, dvs. att minst den ena parten måste vara svensk medborgare och ha hemvist här i landet, är orimligt och saknar allt berättigande. Det finns ett antal exempel på homosexuella par som har förvägrats rätten till partnerskap på grund av denna regel. Ett exempel är Göran och Jean Claude, svensk respektive belgisk medborgare, bosatta i Belgien, som tillbringar somrarna i Sverige. De planerar att bosätta sig här permanent om några år. De ville ingå partnerskap redan hösten 1996, men kunde det inte i och med att Göran inte ansågs ha sin hemvist här i Sverige.

Det finns också exempel på människor som även i dag förgäves har försökt att registrera partnerskap på ambassad. Mest uppmärksammat blev det par som nekades partnerskap på ambassaden i Paris sommaren 1996, men det finns också andra fall där folk fått skrinlägga sina planer på vigsel: i Marocko, i Helsingfors och på andra ställen.

De homosexuella är i dag en mindre grupp än de heterosexuella. De är i minoritet. I och med att de är i minoritet, finns det naturligtvis också färre fall som dyker upp. Men det är ingen anledning att de skall diskrimineras. I dag är det dessutom fullt möjligt att vissa ambassaders värdländer säger ja. Japan är *ett* land som har givit ett positivt förhandsbesked om att man där på ambassaden skulle kunna förrätta partnerskap. Ändå har man i Sverige inte utnyttjat möjligheten att förordna en partnerskapsförrättare i Tokyo.

Jag yrkar bifall till både reservation 1 och reservation 2. Jag vill avsluta med att säga att det är av oerhörd vikt att vi, speciellt från statens sida, visar att vi är ett samhälle som respekterar alla människors lika värde och rättigheter och att vi är toleranta.

Anf. 87 ANDERS YGEMAN (s):

Fru talman! Vi diskuterar nu lagutskottets betänkande 1996/97:8. Betänkandet berör sex motioner. Det berör översyn av sambolagstiftningen, regler för registrering av partnerskap, bestämmelser för utseende av god man, rätten till laglott, återinförande av arvsrätt för kusiner och byte av efternamn. Jag tänker fokusera på de frågor där vi har haft skiljande meningar i utskottet, dvs. där det finns reservationer. Det gäller alltså regler för registrering av partnerskap och återinförande av arvsrätten för kusiner.

Arvsrätten för kusiner avskaffades 1928. Utskottet har inte sett att det har rests några allmänna krav på införande av denna arvsrätt. Vi ser inte att det är speciellt tidsenligt att återinföra något som avskaffades så tidigt som 1928. Redan då, i sitt utskottsbetänkande, konstaterade utskottet att det finns människor som inte ens känner till hur många kusiner de har –

än mindre deras namn – och att det faktiskt verkar rätt absurt att dessa då skulle ha lagfäst arvsrätt genom laglott.

För dem som haft ett väldigt nära förhållande till sina kusiner finns möjligheten att testamentera bort arvet till kusinerna. Det finns också, som talare tidigare har nämnt, möjlighet för Allmänna arvsfonden att avstå arv till kusinerna då det bedöms som viktigt. Vi anser att dessa möjligheter svarar väl mot de eventuella behov som finns.

När det gäller partnerskapskonventionen, menar vi att vi i dag har ett lämpligt anknytningsvillkor, dvs. att endast *en* av de två personer som skall ingå partnerskap behöver vara bosatt eller medborgare i Sverige. Vi tycker inte att det finns något skäl att påbörja ett kommissionsarbete när det berör ett väldigt litet antal personer. Om behovet verkligen föreligger, får detta i stället lösas genom det ordinarie nordiska familjerättsliga samarbetet.

När det gäller registrering utomlands och registrering på ambassader, har regeringen *i dag* möjlighet att bemyndiga sådant. Utskottet menar dock att detta bör bygga på ett konstaterat behov. Vi konstaterar att svenska medborgare bosatta i Norge och Danmark i dag har rätt att enligt svensk lag registrera partnerskapet.

Jag vill med detta yrka bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet och yrka avslag på samtliga reservationer.

Anf. 88 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) replik:

Fru talman! Jag har en fråga till Anders Ygeman. Han tycker tydligen att det är normalt, begripligt och förståeligt att staten tar pengar från den enskilde och kan använda dessa till ändamål som den som har avlidit absolut inte hade tyckt var bra, som kanske direkt strider mot vad den enskilde kan ha tyckt när han eller hon var i livet. Är det faktiskt ett normaltillstånd att staten skall göra det? Jag är i och för sig inte förvånad över att Anders Ygeman som socialdemokrat har den inställningen.

Visst kan man testamentera pengar. Men man skall tänka på att det faktiskt händer en hel del olyckor. En hel familj kan utplånas, och därmed alla de som skulle ärva enligt nu gällande regler. Om man inte har skrivit testamente, finns då ingen som kan ärva utom kusiner. Varför skall man då behöva gå och ansöka hos Kammarkollegiet, alltså staten, att få pengar som tillhör ens egen släkt? För mig är det helt obegripligt – inte i och för sig att Anders Ygeman har den inställningen, men för mig som medborgare i detta land är det obegripligt.

Anf. 89 ANDERS YGEMAN (s) replik:

Fru talman! För det första tror jag inte att de ideella syften som arvsfonden har, stöd till barn, gamla och funktionshindrade, är speciellt fränstötande för majoriteten av dem som skall lämna ifrån sig sitt arv. För det andra är inte Moderata samlingspartiet såvitt jag förstår motståndare till Allmänna arvsfonden. Frågan är egentligen var gränsen skall gå, vid vilken släktskapsgräns pengar skall gå till Allmänna arvsfonden. Den frågan kan Marietta de Pourbaix-Lundin lika gärna besvara själv.

Prot. 1996/97:60

5 februari

familjerättsliga frågor

Anf. 90 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) replik:

Fru talman! Tiderna har förändrats sedan 1928. Jag tycker inte att någon av oss kan bortse från att arv faktiskt har en viss privatekonomisk betydelse i dag. Vi vet alla hur mycket skatter vi betalar och hur mycket pålagor vi får. Det blev vi påmind om i debatten i morse om kärnkrafts-avvecklingen och om vad de enskilda hushållen kommer att få utstå. Tiderna har förändrats. Man skulle kunna utöka så att även kusiner får arva. Jag är medveten om att man kanske stoppar där, och att pengar ändå kommer att tillfalla Allmänna arvsfonden.

Läser man igenom vad pengarna går till är det klart att det kan vara behjärtansvärda ändamål, men det finns också en hel del som enskilda människor säkert aldrig, om de själva hade fått bestämma, skulle skänka pengar till, men som Allmänna arvsfonden använder pengar till. Jag har gått igenom och tittat på det.

Anf. 91 ANDERS YGEMAN (s) replik:

Fru talman! Jag tror att både det socialdemokratiska partiet och, t.o.m., Marietta de Pourbaix-Lundins parti för en sådan politik att vi i Sverige inte behöver vara beroende av arv för att klara vår ekonomiska försörjning. Trots det svåra läge er regering försatte Sverige i, börjar vi nu komma i en sådan situation att det ser ljusare och ljusare ut. Jag tror inte att någon i Sverige skall behöva vara beroende av arv för att klara sin ekonomiska situation.

Anf. 92 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Jag har en fråga till Anders Ygeman. Det gäller det här med registrering av partnerskap utomlands. Utskottet konstaterar, liksom Anders Ygeman, att det skall vara fråga om ett konstaterat behov. Jag skulle bara vilja fråga: Hur mäter man detta behov? Rör det sig om tio, femtio eller hundra förfrågningar? När kan man tänka sig att regeringen tycker att det börjar bli dags att ta tag i frågan?

Anf. 93 ANDERS YGEMAN (s) replik:

Fru talman! Den frågan skall väl egentligen ställas till regeringen. Vad vi har konstaterat är att det i dag inte finns ett sådant behov att vi vill ge regeringen detta till känna.

Anf. 94 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Fru talman! Då får jag väl ställa frågan så här: Vad är det för antal ni socialdemokrater i utskottet grundar uppfattningen att det inte finns ett uttalat behov på?

Anf. 95 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Jag vill fortsätta med behovsfrågan. Vad anser socialdemokraterna vara ett verkligt behov? Jag anser att *en* människa är ett verkligt behov och att den lagstiftning som nu finns diskriminerar just en grupp som är en minoritet. Att en minoritet skall ha lika många människor som exempelvis vill förrätta äktenskap är oskäligt. Sådana krav kan man inte ställa på en grupp som *är* i minoritet. Man måste inse att en minoritet kommer att generera färre människor som har det här behovet.

Anf. 96 ANDERS YGEMAN (s) replik:

Fru talman! Jag håller egentligen med om det. Problemet är att det inte finns något behov. Jag tycker inte att det är diskriminering att två homosexuella inte kan få ingå registrerat partnerskap på ambassaden i Oslo. Jag tycker inte heller att det är fel att två heterosexuella inte kan gifta sig på ambassaden i Oslo, eftersom de inte har den rättigheten. Jag och utskottet anser inte att det i dag finns ett praktiskt och konkret behov av detta. Därför har vi avstyrkt detta yrkande.

Anf. 97 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Om utskottet inte anser att det finns något behov skulle jag rekommendera utskottet att träffa de människor som faktiskt har detta behov. Jag gav några exempel i mitt anförande på personer som faktiskt har haft detta behov. Vill man blunda för det, eller har man glömt bort dessa människor? I dag finns det ett behov. När det gäller registrering av partnerskap vid ambassader utomlands har det inte funnits behov vid alla ambassader i alla länder. Men man skall inte bortse från att detta behov växer. Det finns i dag länder i världen som faktiskt förföljer homosexuella. Ett sätt att motverka detta är att driva frågan om en partnerskapskonvention. Då driver man denna fråga internationellt för mänskliga rättigheter. Behovet kommer att växa ju fler länder det blir där homosexuella får finnas. Men det finns i dag ett behov. Jag kan för Anders Yge-
man namnge människor som har detta behov.

Anf. 98 ANDERS YGEMAN (s) replik:

Fru talman! Jag vill bara konstatera att jag tycker att det behov som Yvonne Ruwaida talar om, dvs. att bekämpa de regimer som förföljer homosexuella, är jag och socialdemokratin helt överens om. Och jag antar att det inte har gått Yvonne Ruwaida förbi att utrikesministern också starkt har engagerat sig i dessa frågor. Det tänker mitt parti och min regering fortsätta med.

Anf. 99 TANJA LINDERBORG (v):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 1 och 2 som rör just en partnerskapskonvention och möjligheten att få ingå äktenskap på Sveriges ambassader i utlandet.

Jag beklagar att vi missade detta i utskottet. Men å andra sidan är vår inställning i dessa frågor mycket klar för utskottets ledamöter.

En av de motioner som behandlas i detta betänkande är så nära en motion på partiledarnivå som man kan komma. Den är undertecknad av den socialdemokratiska partisekreteraren Ingela Thalén, av vice partiordföranden i Folkpartiet Eva Eriksson och av två vice ordförande i Centerpartiet, Helena Nilsson och Andreas Carlgren. Jag var faktiskt så gott som hundra procentigt säker på att den här motionen skulle gå igenom med så tunga namnundertecknare. Vi skall inte heller glömma bort att Bo Könberg var en av undertecknarna. Men till min förvåning kan jag konstatera att motionen tydligen inte var förankrad vare sig i den socialde-

mokratiska eller i den centerpartistiska riksdagsgruppen. Men jag tror ändå att vinden börjar blåsa åt rätt håll, att det förmodligen bara är en tidsfråga innan en motion med liknande innehåll kan gå igenom.

Vi har diskuterat vad det egentligen är som motionärerna vill. Jag tycker att det är fullt rättmätiga krav. Jag vill också absolut instämma i Yvonne Ruwaidas anförande om respekten för de mänskliga rättigheter-na. Och det gäller oavsett om det är fråga om religion, klass, kön, politisk uppfattning eller sexuell läggning.

Jag skall inte ta upp så mycket mer av kammarens tid, men jag skall bara kortfattat ta upp det som motionärerna pekar på, nämligen att t.ex. en dansk medborgare som är bosatt i Sverige inte får ingå partnerskap med sin utländska flickvän i Sverige på grund av att hon inte är svensk medborgare. Hon får inte heller ingå partnerskap i Danmark, eftersom hon inte bor där. Detta förhållande tycker jag påminner om Moment 22, och det bör naturligtvis rättas till.

Med det anförda yrkar jag åter bifall till reservationerna 1 och 2 och ber om ursäkt för vår klantighet i utskottet.

Anf. 100 ANDREAS CARLGREN (c):

Fru talman! Som en av motionärerna har jag velat ta till orda i denna debatt. Eftersom jag hade andra engagemang intecknade visste jag inte om jag vågade anteckna mig på talarlistan, men det gick bra.

Först skall jag ta upp principen. Principen om varje människas lika rätt och värde är själva grunden för ett samhälle byggt på demokratins och humanismens principer. Varje människa bär sina egna unika och alldeles individuella egenskaper. Det är det som ger människans alldeles okränkbara värde. Det finns ingen människa som uppfyller en förutbestämd och utstakad norm. Alla människor är olika men lika värda. Tolerans är att inte alltid tycka om på vilket sätt människor är olika men tycka om att de är olika. Tolerans gäller oavsett om det är skillnad i hudfärg, skillnad i religion eller skillnad i vem man älskar.

Det är många starka krafter i samhället i dag som bidrar till att toleransen och öppenheten faktiskt hela tiden ökar. Jag menar att den stora poängen också är att det inte alls berör bara den minoritet som man för tillfället diskuterar, vare sig det är en minoritet med en speciell hudfärg, en minoritet med en speciell religion eller en minoritet med en speciell sexuell identitet. Poängen är just att när toleransen för varje minoritet ökar så ökar takhöjden för alla människor i samhället, och då ökar friheten för alla människor i samhället, så länge det inte är en frihet som går ut över andras lika rätt och frihet.

Samtidigt finns det också starka tendenser till en polarisering och ett motstånd. Därför är det viktigt att riksdagen faktiskt visar vad det är för värderingar som skall prägla det svenska samhället. Därför spelade det så stor roll när riksdagen antog partnerskapslagen för några år sedan. Det var ett sätt att säga att vi i demokratiska former garanterar också minoriteternas lika rätt. Majoritetsstyre är ju bl.a. till för att garantera minoriteters rätt. Och det var detta som vi gjorde den gången.

Nu vet vi också att det finns problem med partnerskapslagen på så sätt att den trots allt ännu inte fullt ut ger lika rättigheter. Ett av exemplen på detta är kravet att minst en av personerna skall vara svensk medborgare och ha hemvist i Sverige. Som flera har påpekat i debatten innebär det att

det inte är möjligt ens i de nordiska länderna, där man har partnerskapslagstiftning, för en svensk medborgare, t.ex. en svensk man, att registrera partnerskap med en norsk eller dansk man om man bor i något av de andra nordiska länderna. Det är likadant här. Det är naturligtvis ett förhållande som måste ändras.

Det måste naturligtvis även ske en förändring så att man på svenska ambassader kan registrera partnerskap. Det är också en viktig markering av Sveriges hållning i andra länder.

Jag vill inte förlänga debatten. Jag vill bara konstatera att jag i det här läget naturligtvis beklagar att utskottet inte hann längre. Å andra sidan förutsätter jag att utskottet kommer längre nästa gång eftersom detta är en viktig principiell fråga. Därför är det också olyckligt om det i för hög grad blir en partipolitisk debatt. Jag tror att det här är något mycket viktigare än att anklaga det ena eller andra partiet för att inte just nu ha hunnit tillräckligt långt. Det är viktigt för toleransen och för friheten i samhället att vi vidgar rättigheterna på det här området till att bli fullt lika. Vi behöver inte förlänga debatten om det nu, men däremot hoppas jag att det blir ett bättre beslut i den här riksdagen om något år. För min del kommer jag i den votering som följer att stödja reservationerna.

Anf. 101 ANDERS YGEMAN (s):

Fru talman! Jag instämmer i det som sades i inledningen i Andreas Carlgrens anförande om människors lika värde och okränkbarhet. Några små förtydliganden vill jag dock göra.

En svensk man bosatt i Norge har naturligtvis rätt att registrera partnerskap där med en norsk man, liksom en svensk man bosatt i Danmark har rätt att där registrera partnerskap med en dansk man. Men en svensk bosatt i Norge som vill registrera partnerskap med en dansk får inte göra det. Utskottet menar att om det visar sig vara ett problem skall det lösas inom det nordiska familjerättsliga samarbetet, inte genom en ny nordisk partnerskapskonvention.

När det gäller registreringen på ambassaderna får vi väl se hur det är nästa gång vi diskuterar frågan. Då har det kanske uppkommit ett sådant behov att regeringen faktiskt använder sin rätt till bemyndigande av partnerskapsförrättare.

Anf. 102 ANDREAS CARLGREN (c):

Fru talman! Jag tror inte att Anders Ygeman, och för den delen inte heller Socialdemokraterna, har en annan principiell uppfattning än jag eller Centerpartiet. Det är viktigt att säga det. Det gäller också fler partier här i riksdagen. Jag hoppas bara att detta vartefter blir tydligare i de beslut som vi fattar.

Jag erkänner gärna att jag uttryckte mig otydligt på den punkt som Anders Ygeman tog upp. Däremot ändrar det ingenting när det gäller den principiella inställningen, nämligen att det är självklart att man – oavsett i vilket av de nordiska länderna man bor – skall ha samma rättigheter. Trots allt handlar det ju om länder som har samma lagstiftning.

I våra motioner säger vi att det här bör man t.ex. lösa genom en partnerskapskonvention. Men det viktiga är att frågan principiellt löses på ett

sådant sätt att det i den delen är absolut samma villkor som vid äktenskap.

När det gäller ambassaderna tycker jag inte att det är ett bra principiellt argument att det gäller ett fåtal. Det speciella med rättigheter är just att även om det bara är en enda människa i hela världen som är berörd, så gäller en viss rätt. Det är viktigt att Sverige markerar den hållningen ute i världen. Jag uppfattar dock att argumenten mot detta inte är så hårda att vi i en framtid inte kan komma fram till rätt beslut. Ett sådant beslut ser jag fram emot. Jag hoppas alltså att jag får vara med om att fatta det beslutet här i riksdagen, även om jag nu tvingas rösta för en reservation.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas efter 13 §.)

11 § Ersättningsrättsliga frågor

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU9
Ersättningsrättsliga frågor

Anf. 103 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! I lagutskottets betänkande nr 9 behandlas en rad motioner om ersättningsrättsliga frågor. Däribland avhandlas en motion om skadeståndsansvar vid atomskador.

Vi i Centerpartiet har uppfattningen att kärnkraftsindustrin skall ta ett större ansvar för en eventuell kärnkraftsolycka och att allmänheten skall hållas skadeslös. Vårt parti har därför följt upp den uppfattningen i reservation nr 3, som handlar om kärnkraftsföretagens ansvar vid en olycka. I reservationen föreslås att riksdagen skall ge regeringen detta till känna.

Emellertid har vi redan i överenskommelsen om kärnkraftsavvecklingen mellan Socialdemokraterna, Vänstern och Centern – som för övrigt debatterats här i kammaren tidigare i dag – fått gehör för vår uppfattning. I överenskommelsen sägs det att anläggningshavarnas ersättningsskyldighet skall utökas. Den frågan ses just nu över i Regeringskansliet. Förslag till ändrad lagstiftning är också under utarbetande. Regeringen avser att lägga fram ett förslag om ändringar i atomansvarighetslagen redan under innevarande riksmöte med innebörden att ett ökat ansvar för kärnkraftsföretagen skall åläggas dessa.

Fru talman! Därför förefaller det överflödigt att jag här och nu vidhåller yrkandet i reservation nr 3 om att detta skall ges regeringen till känna. Just det har man ju nu, med anledning av överenskommelsen, börjat bereda för att få ett beslut här i riksdagen i vår. Jag avstår därför från att yrka bifall till nämnda reservation. Vi i Centerpartiet kommer, för den händelse att någon under debatten yrkar bifall till reservation nr 3, att avstå från att rösta. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru talman! Frågan om det allmänna skadeståndsansvaret har under decennier diskuterats här i riksdagen. Ett rättssamhälle måste kunna garantera sina medborgare skydd mot olika kränkningar. Det gäller inte minst när medborgarna blir utsatta för felaktiga beslut av kommunala eller statliga tjänstemän eller myndigheter. Försummelser av olika slag från myndigheters sida kan likaså få våldliga konsekvenser för den enskilde. Felaktig eller missvisande information kan vara en annan orsak till att medborgarna drabbas.

Myndigheternas information till allmänheten måste vara helt korrekt och opartisk. När ett fel ändå har begåtts av en myndighet skall medborgarna veta att den svenska lagen garanterar att de får skadestånd som kompensation för den skada som de drabbats av. Även om skadestånd utges kan ett myndighetsoffer ha stort omak av att ha blivit utsatt för denna kränkning av sin person. Pengarna kan kanske inte alltid sona det som har inträffat. Det är viktigt att det allmänna har en positiv inställning till att skadestånd skall utges om en enskild medborgare på ett eller annat sätt har blivit drabbad.

Det är hög tid att vi får en modernisering av skadeståndslagen. Kommittén för översyn av det allmänna skadeståndsansvar, vilken kom med sitt betänkande 1993, har föreslagit flera förbättringar som man kan ta fasta på. Ytterligare synpunkter och förslag till förbättringar av lagen har under årens lopp i olika debatter framförts i denna kammare. Det tycks dock vara svårt för regeringen att komma till skott och avlämna en proposition.

I förra årets debatt sade Socialdemokraterna att vi i denna kammare snart skulle få ett förslag. Också i år är motiveringen i utskottets skrivning ungefär densamma.

Om man ser tillbaka och studerar debatter i detta ämne under de senaste tio åren kan man konstatera att det är vi moderater samt Folkpartiets och Centerpartiets ledamöter som har kämpat för att få till stånd en förbättring av lagen. Socialdemokraterna däremot har bromsat. De har haft olika motiveringar för att ingenting göra. Centerpartiet har nu hoppat av från sina tidigare ståndpunkter i det här ärendet också. Det är kanske inte förvånande med hänsyn till det nära samarbetet med Socialdemokraterna.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1, där ledamöter från Moderata samlingspartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet begär att regeringen under innevarande år skall komma till riksdagen med förslag till förbättringar av denna lag.

Frågan om regressrätt för utgiven sjuklön har diskuterats här i kammaren de senaste två åren utan att vi har kommit till något resultat. Tanken är att en arbetsgivare som har betalat ut sjuklön skulle ha möjlighet att få tillbaka den t.ex. av trafikförsäkringen, om det är den som har att reglera skadan eller som har vållat skadan på den arbetstagare som har råkat illa ut.

Den här frågan tar Gullan Lindblad m.fl. upp i en motion och visar på att den har blivit ännu mer aktuell i år, när vi har förlängt sjuklönepérioden upp till 28 dagar. Vi tycker att det är viktigt att man snabbt kommer fram med ett förslag i den här delen. Därför har vi en reservation, nr 2, som avser detta. För att spara tid för kammaren skall jag inte yrka bifall

till den, men självklart står alla reservanter bakom även den reservationen.

Anf. 105 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är inte så att Centern på något sätt har ändrat uppfattning i sakfrågan eller hoppat av någon uppfattning när det gäller en modernisering av skadeståndslagen eller en myndighets skadeståndsansvar gentemot den enskilde, Rolf Dahlberg. Men möjligen har vi nu, som Rolf Dahlberg också berörde i sitt anförande, större tilltro till regeringen och väntar oss att det kommer ett förslag. Vi tror oss veta att en modernisering är på gång, och då får vi kanske föra en mer utförlig sakdebatt vid det tillfället.

Anf. 106 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Jag tror att det var bra att Agne Hansson gjorde den repliken. Jag tänker på Agne Hanssons partibroder, hedersmannen Martin Olsson i Sundsvall, som under en lång följd av år här i kammaren arbetade och slet med just den frågan. Nu märker han kanske att hans eget parti inte längre står fast vid det som han kämpade för. Men då är det ju en tröst att få veta att Agne Hansson och Centerpartiet litar på att regeringen sköter det här i fortsättningen. Det är väl kanske skönt för Martin Olsson att få läsa det i protokollet.

Anf. 107 BENGT HARDING OLSON (fp):

Fru talman! Dagens debatt handlar om ersättningsrättsliga frågor. Bakom den litet kryptiska rubriken döljer sig en särskilt viktig fråga, nämligen det allmännas skadeståndsansvar, främst då myndigheternas ansvar för felaktig myndighetsverksamhet, i form av skadestånd till de drabbade medborgarna, alltså myndighetsoffren.

I ett rättssamhälle är det en naturlig utgångspunkt att om en medborgare skadar en annan medborgare blir den viktiga konsekvensen – oavsett om brott föreligger eller inte – att den skadelidande har rätt till skadestånd. Så är också fallet i gällande rätt. Men det finns ett orimligt undantag.

Om skadan har tillfogats medborgaren genom felaktig myndighetsverksamhet av stat, kommun eller landsting gäller orimliga regler. Den drabbade medborgaren får då ofta inget skadestånd, trots att hon eller han inte gjort minsta fel själv.

Genom ett uppmärksammat rättsfall – bilhandlaren Alvgard i Vimmerby – sattes problemen i blyxtbelysning. En parlamentarisk utredning tillsattes, trots motstånd av s-regeringen, med det viktiga uppdraget att förbättra lagen. Utredningens förslag innebar flera steg i förbättrande riktning men var otillräckligt på vissa punkter. Därför avlämnade Folkpartiet också en reservation i den utredningen.

Utredningsförslaget överlämnades 1993 till den borgerliga regeringen, men ännu finns det inget regeringsförslag.

Fru talman! Under denna långa väntan har nya myndighetsoffer tillkommit, alltså medborgare som oförskyllt drabbats utan att få skadestånd av den felande myndigheten. Här skall bara nämnas tre exempel.

1. Den cancersjuka pensionären Ingemar hämtades av polisen som misstänkt för brott. Han hämtades på ett brutalt sätt av polis med kpistar och skottsäkra västar. Både Ingemar och hustrun blev naturligtvis vettskrämda. Senare visade det sig att man hämtat helt fel person.
2. Makarna Bodil och Bengt köpte en fastighet efter upplysning från kommunen att inga aktuella byggnadsplaner berörde området. Denna information var helt felaktig. En stor riksbangård var nämligen under planering. Resultatet blev ekonomisk katastrof för familjen.
3. Den 80-åriga Margit var åskådare till ett karnevalståg. Hon slogs omkull av en tredskande polishäst, som rytturen inte lyckades kontrollera. Hon bröt både armbåge och höft.

Uppenbarligen har alla dessa personer lidit stor skada var och en på sitt sätt. Men det värsta av allt: Dessa hårt drabbade människor – Ingemar, Bodil, Bengt och Margit – fick inte någon som helst ersättning. Detta är den bistra sanningen i samtliga dessa fall. Så är dessvärre gällande lag. Genom en ny och förbättrad lag skulle i varje fall skadestånd tillkomma dessa myndighetsoffer.

Utredningsförslaget överlämnades alltså för nästan fyra år sedan. Ännu har regeringen inte levererat något lagförslag, trots upprepade löften. Inte heller i den senaste propositionsförteckningen finns frågan med, och den avser i princip hela 1997. Med den takten blir det väl ny lag först till år 2000. Under tiden blir myndighetsoffren alltför.

Fru talman! Det är en skamfläck för Sverige att ha en så dålig skadeståndslagstiftning, och det är klandervärt att placera frågan i långbänk. Det är extra förvånansvärt att Centerpartiet stöder en sådan hantering genom Agne Hansson. Denna sega handläggning innebär en nonchalans mot myndighetsoffren som borde vara främmande för ett rättssamhälle.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 108 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! När det gäller frågan om det allmännas skadeståndsansvar stöder vi reservation nr 1. Jag behöver inte utveckla det ytterligare – det har både Rolf Dahlberg och Bengt Harding Olson gjort på ett bra sätt. Jag tänker gå över till frågan om atomansvarighet.

Det är i dag glädjande att vi förmodligen skall påbörja kärnkraftsavvecklingen. Vi skall bli av med en reaktor före nästa val. Det är åtminstone förhoppningen, och vi hoppas från Miljöpartiets håll att det skall bli så, även om vi i dagens läge inte kan vara helt säkra på att det kommer att fungera.

Vårt sätt att göra en kärnkraftsavveckling är att införa en skatt på uran och att skärpa atomansvarighetslagen. Gör man de här två sakerna får vi automatiskt en kärnkraftsavveckling, därför att de marknadsekonomiska krafterna skulle verka i den riktningen.

Atomansvarighetslagen kom till för att underlätta och subventionera kärnkraftens introduktion. I Atomskadeutredningens betänkande om atomansvarighet sades 1959 att det inte är sannolikt att någon, bortsett möjligen från staten, skulle vilja utan ansvarighetsbegränsning satsa kapital på en atomanläggning.

Efter folkomröstningen 1980 slog riksdagen fast att kärnkraften skall vara avvecklad den 31 december 2010. Vi har haft flera olyckor och många mindre tillbud som har visat att kärnkraften inte är en säker ener-

gikälla. Man har fortfarande ingen lösning på hur man skall hantera kärnbränslet eller uranbrytningen, som är ett stort miljöproblem.

Det finns i dag länder, t.ex. Tyskland, som har infört obegränsat skadeståndsansvar. Det har man gjort även om landet är anknutet till samma konventioner som Sverige är. Det borde, tycker vi, ligga i alla länders intresse att överföra ett större ansvar till kärnkraftsindustrin. Frågan om atomansvarighet kommer eventuellt att kopplas till den energiuppgörelse som har gjorts mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Centern, även om vi inte vet exakt hur den skall se ut. Vi i Miljöpartiet väntar på att få se den, men vi vill naturligtvis ge vår idé om hur man kan hantera frågan om atomansvarighet.

Vi har skissat på vad vi kallar en svensk lösning på problemet. Den har tre steg. Det första steget är att man skall införa obegränsat strikt skadeståndsansvar för skador på tredje man i händelse av en reaktorolycka. Vi har då följt Tysklands exempel. Om man gör detta måste man hantera frågan om företagets kapital. Det finns nämligen en risk för att företag vill frånga ansvaret genom att bilda ett slags skyddsbolag med mycket litet eget kapital. Därför tycker vi att man bör lagstifta om krav på det egna kapitalets storlek och/eller garantier från andra företag.

Det andra steget är att vi vill ha en riskdelning inom landet. För att kunna få ett fullvärdigt skadeståndsansvar för kärnkraftsindustrin vill vi ha till stånd en lagändring som gör att man inom kärnkraftsindustrin i Sverige gemensamt svarar för varandras olyckor. Detta system finns redan i bl.a. USA.

Det tredje steget är att vi vill införa det vi kallar riskdelning genom bilaterala avtal. Vi vill att Sverige tar initiativ till bilaterala riskdelningsavtal, t.ex. med Tyskland och USA. På det sättet kan man få ett ganska fullgott skadeståndsansvar och försäkringsskydd.

Dessutom tycker vi att det fortfarande finns otillräcklig information om vad en reaktorolycka skulle kosta. Det finns en del uppskattningar på det här området. Det är en viktig fråga, när man diskuterar atomansvarighet, vad en reaktorolycka skulle kosta. Därför vill vi ha till stånd en utredning som är parlamentariskt sammansatt med alla riksdagens partier och som helt enkelt skall gå till botten med frågan om en svensk reaktorolyckas totala kostnader, både vad gäller samhällets kostnader och privata kostnader.

Jag yrkar bifall till reservation 3 och stöder även reservation 1.

Anf. 109 BENGT KRONBLAD (s):

Fru talman! I betänkandet, lagutskottets nionde i år, behandlar vi sju motioner om olika skadestånds- och försäkringsrättsliga frågor. Den första del jag vill kommentera gäller det allmänna skadeståndsansvaret, och jag vill då också göra en liten historisk genomgång, vilket debatten här har visat kan behövas.

Våren 1989 förordade utskottet med anledning av ett antal motioner att frågan om det allmännas ansvar för fel eller försummelse i samband med myndighetsutövande skulle bli föremål för en utredning vid vilken ämnets olika aspekter skulle belysas. Riksdagen gav med anledning av de då aktuella motionerna regeringen detta till känna.

Med anledning av riksdagsbeslutet tillkallade regeringen en kommitté med uppgift att se över reglerna om det allmänna skadeståndsansvaret.

Utredningen har 1993 presenterat resultatet av sina överväganden i sitt betänkande *Det allmännas skadeståndsansvar*. Betänkandet har remissbehandlats. I betänkandet föreslås inte några förändringar av den grundläggande bestämmelsen om det allmännas skadeståndsansvar. Kravet på fel eller försummelse bör således alltså gälla som en principiell avgränsning av detta ansvar. Utredningen har också funnit att begreppet myndighetsutövning i fortsättningen bör användas för att avgränsa de skadefall som omfattas av den allmänna skadeståndsdelen.

Utskottet erinrar om att ett motionsyrkande i huvudsak motsvarande de nu aktuella behandlades våren 1996 i betänkandet 1995/96:L20. Utskottet kunde då inte finna annat än att de förslag som Kommittén för översyn av det allmännas skadeståndsansvar lagt fram låg i linje med motionsönskemålen. Enligt utskottets uppfattning borde resultatet av det fortsatta beredningsarbetet av betänkandet därmed avvaktas.

Utskottet vidhåller nu sin uppfattning att regeringens ställningstaganden till de förslag som framlagts av Kommittén för översyn av det allmännas skadeståndsansvar bör avvaktas. Enligt vad utskottet erfarit kommer regeringen senare att besluta om en lagrådsremiss i ämnet. I sammanhanget kan vidare nämnas att regeringen 1995 har tillsatt en kommission för att analysera om nuvarande former för organisation och styrning av statlig förvaltning och verksamhet är ändamålsenliga och lämna synpunkter på hur det långsiktiga arbetet med strukturförändringar i förvaltningen bör bedrivas. Kommissionens slutbetänkande kommer att överlämnas senare i vår.

Beträffande regressrätt för utgiven sjuklön är det så att bestämmelserna om avräkning bygger på principen att skadeståndet skall täcka den verkliga förlusten. Varken under- eller överkompensation skall uppstå.

Regeringen tog 1995 i proposition 1994/95:229 upp frågan om vissa avräkningsfrågor vid personskadeersättning. Enligt regeringens mening borde frågan bedömas mot bakgrund av hela det ersättningssystem som skall skydda den skadelidande vid personskada. Regeringen påpekade därvid att de väsentliga dragen i 1975 års ersättningssystem alltså kvarstår, och enligt regeringen kunde det inte då komma i fråga att ändra de grundläggande principerna för ersättningssystemet. Inte heller borde det, enligt regeringens mening, komma i fråga att särbehandla sjuklön. Det skulle, anförde regeringen, vara ett främmande inslag i det nuvarande systemet för samordning mellan skadestånd och andra förmåner att i fråga om sjuklön frångå nettometoden när skadeståndet bestäms. Enligt regeringen kunde det dock finnas anledning att så småningom göra en mer allmän översyn av reglerna om samordning mellan å ena sidan skadeståndet för personskada och å andra sidan försäkring och andra förmåner med anledning av skadan.

Vad som sålunda anfördes i propositionen föranledde inga erinringar från utskottets sida. Utskottet var ense med regeringen i fråga om en översyn av samordningsreglerna och ansåg att frågan om regressrätt för utgivna förmåner var av central betydelse vid en sådan översyn. Utskottet utgick från att regeringen i lämpligt sammanhang skulle ta initiativ till en sådan översyn.

I sammanhanget bör också upplysas om att en arbetsgrupp inom Försäkringsförbundet utarbetat ett förslag angående försäkringsbranschens

Prot. 1996/97:60
5 februari

*Ersättningsrättsliga
frågor*

möjligheter att ta över vissa av de kostnader för trafikskador som i dag det allmänna ansvarar för.

Utskottet utgår från att de i motionen aktualiserade spörsmålen alltfjämt är föremål för uppmärksamhet inom Regeringskansliet. Där pågår också beredningar. Utskottet förutsätter att den allmänna översyn av samordningsreglerna som regeringen förutsatte kommer till stånd inom en inte alltför avlägsen framtid. Något initiativ – eller annan åtgärd – från riksdagens sida med anledning av motion L603 är därför enligt utskottet för närvarande inte behövligt.

Fru talman! Jag har också några kommentarer kring frågan om skadeståndsansvaret för atomskador.

Regler om ansvar för skador som uppkommer i samband med verksamhet inom atomanläggningar finns i atomansvarighetslagen. Denna lag bygger på två internationella konventioner. Den ena konventionen föreskriver att innehavaren av en atomanläggning är ansvarig för atomskador oberoende av vållande, dvs. innehavarens ansvar är strikt.

Våren 1995, i samband med riksdagens beslut att höja anläggningshavarnas ansvarsbelopp för atomskador från 1,2 miljarder kronor till 1,925 miljarder kronor, behandlade utskottet ett stort antal motioner som innefattade olika långt gående krav på en ytterligare höjning av anläggningshavarnas skadeståndsansvar. Med anledning av motionerna underströk utskottet att det självfallet är angeläget att skadeståndsreglerna på atomansvarighetsområdet är utformade så att de som drabbas av en olycka inom kärnkraftsindustrin får full ersättning för sina skador. Vidare uttalade utskottet som sin grundinställning att ansvaret för atomskador i första hand bör bäras av kraftindustrin. Däremot ifrågasatte utskottet om det var förenligt med Pariskonventionen att ålägga anläggningshavarna ett obegränsat ansvar.

I oktober 1996 beslutade justitieministern att ge en utredning i uppdrag att utreda vissa frågor om ett utökat skadeståndsansvar enligt atomansvarighetslagen för atomskador till följd av en atomolycka. Bl.a. skall förutsättningarna för ett obegränsat ansvar för anläggningshavarna utredas. I en promemoria från Justitiedepartementet i anledning av beslutet sägs bl.a. att det övergripande intresset skall vara att tillgodose de krav som skadelidande med fog kan ställa och att andra intressen, såsom kärnkraftsindustrins, bör komma i andra hand.

Under den senaste tiden har intensiva förhandlingar pågått för att lösa energifrågan. I den uppgörelse som träffades mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Centerpartiet är parterna eniga om att en anläggningshavares ersättningsskyldighet bör utökas. Frågan om ett utökat ansvar för kärnkraftsföretagen ses för närvarande över i Regeringskansliet, och ett förslag till ändrad lagstiftning är under utarbetande. Regeringen avser att under innevarande år förelägga riksdagen en proposition om ändringar i atomansvarighetslagen innebärande ett ökat ansvar för kärnkraftsföretagen. Med det, fru talman, kan vi också konstatera att överenskommelsen om energipolitiken också flyttade fram den här frågan.

Med det framförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 110 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Ett rättssamhälle behandlar myndighetsoffer på ett anständigt sätt. Nu vill jag ställa några frågor till Bengt Kronblad, först och främst beträffande den gamla lagen, den som nu gäller.

Är Bengt Kronblad nöjd eller missnöjd med lagens utformning? Om han är missnöjd, vilket jag hoppas, vilka förbättringar vill han se i den nya lagstiftningen?

När det sedan gäller frågan om det här lagstiftningsärendets hantering har det alltså dröjt ungefär fyra år. Är Bengt Kronblad nöjd eller missnöjd med ärendets hantering? Vanligen får jag förklaringen att det var dröjsmål även under den borgerliga regeringen, men är det ett tillräckligt försvar för dröjsmålet från den socialdemokratiska regeringens sida? Kan man ha en sådan bortförklaring när man konstaterar att Socialdemokraterna har dröjt fem gånger längre än den borgerliga regeringen?

Kan man verkligen vara nöjd med att den socialdemokratiska regeringen avger löfte på löfte på löfte om att vi skall få den till våren och att vi skall få den till årsskiftet, när den ännu inte har kommit? Det är alltså svikna löften i långa banor. Tycker Bengt Kronblad verkligen att man kan vara nöjd med en sådan hantering? Är han verkligen nöjd själv?

Anf. 111 BENGT KRONBLAD (s) replik:

Fru talman! Bengt Harding Olson frågar om det är anständighet om man inte får rätt behandling. Det är självklart att alla människor skall ha frihet och skall behandlas på rätt sätt. Det var av den anledningen som vi här i riksdagen 1988/89 beslutade att tillsätta den här utredningen. Vi fick också ett beslut i riksdagen, vilket innebar att den borgerliga regeringen fick det här underlaget. Visserligen hade folkpartisten Bengt Harding Olson en kraftfull reservation, men han räckte tydligen inte ända fram till sina regeringskolleger. Utredningen lades nämligen på hyllan, och någonting ytterligare var icke att förvänta från den borgerliga regeringen.

Därför har vi tagit upp frågan igen, och den bereds rejält i regeringen. Vi utgår från att riksdagen här kommer att få ett konkret, modernt förslag, som kanske i viss mån tar hänsyn till Bengt Harding Olsons reservation – den som tyvärr inte fick genomslag i hans del av den borgerliga regeringen, som avgick 1994.

Anf. 112 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Det är riktigt att utredningen beslutades av lagutskottet, men det var ju trots den socialdemokratiska regeringen; det var rent krig innan det blev så. Men den kom till, och jag reserverade mig där, liksom den andre folkpartistiske representanten.

Ärendet lades inte på den borgerliga hyllan. Här skulle som vanligt göras en remissomgång, och sedan hade man bara några månader på sig innan man tyvärr förlorade regeringsmakten. Jag är fullständigt övertygad om att den hade kommit snabbare än den nu har gjort.

Det är bra om man i någon mån tar hänsyn till den reservation som jag hade.

Låt mig avsluta med att fråga om jag kan få en allmän kommentar till de tre rättsfall som jag beskrev. Bengt Kronblad säger att han inte är jurist. Nej, men det går bra att använda sunt förnuft – det räcker väldigt långt. Dessa tre fall har drabbats av allvarlig rättsförlust, och en ny lag

hade räddat dem. Kan Bengt Kronblad inte ge åtminstone en liten hoppfull kommentar, en strimma av hopp, till Ingmar, till Bodil och Bengt och till Margit? De lider därför att vi inte har kunnat ur långbänk få fram denna relativt enkla lagförändring, som behövs för att ställa upp på myndighetsoffer som fullständigt oförskyllt har drabbats av detta. Det borde vi ha råd med om vi fortfarande skall kallas ett rättssamhälle.

Anf. 113 BENGTL KRONBLAD (s) replik:

Fru talman! Som jag sade till Bengt Harding Olson i min tidigare replik, är det självklart att alla människor skall behandlas anständigt. Jag bedömer det så att man inte behöver vara jurist för att komma till det läget. Men om jurister sitter i utredningen och inte kommer fram till ett konkret förslag är det viktigt att vi som riksdagsledamöter utan juridisk kompetens arbetar för att få fram en ny lag, som innehåller ett skydd för människor och som ger ett anständigt skydd men också ett anständigt ansvar. Det är den frågan som just nu håller på att beredas.

Den nya lagens innehåll känner inte vare sig Bengt Harding Olson eller jag till förrän vi har slutligt arbetat fram det. Lagen är på gång, men det är viktigt att den också skall täcka sådana fall som Bengt Harding Olson här har beskrivit. Det är viktigt att alla får en anständig möjlighet att leva på rätt sätt i ett svenskt samhälle.

Anf. 114 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Bengt Kronblad höll sig så strikt till utskottstexten i sitt anförande att det var svårt att utläsa om han hade någon egen uppfattning i någon av de frågor som vi diskuterade. Han kommenterade inte heller det jag sade i mitt inledningsanförande om att Socialdemokraterna genom åren har intagit en mycket restriktiv hållning i de här frågorna. De har även motiverat det med att samhällets ekonomiska resurser måste vägas in i en ny skadeståndslag.

Man har tittat på den ekonomiska sidan ur samhällets perspektiv i stället för att se det ur den enskilde individens perspektiv. Det gäller myndighetsoffrets situation och möjligheten att ge ett rimligt skadestånd i olika sammanhang.

Är det så, Bengt Kronblad, att ni fortfarande inom Socialdemokraterna har denna mycket restriktiva, litet njugga, uppfattning i frågan?

Anf. 115 BENGTL KRONBLAD (s) replik:

Fru talman! Det är ganska intressant att höra Rolf Dahlberg tala om utskottsbetänkandet kontra min personliga inställning. Om man fullföljer det resonemanget kan det vara intressant att veta vilken uppfattning Moderaterna har. Det som Rolf Dahlberg framför måste väl i så fall vara Rolf Dahlbergs uppfattning.

Jag kan tala om att majoriteten i lagutskottet, som består av socialdemokrater, står bakom den utskottstext som vi just nu diskuterar. Det är givetvis i utskottets betänkande vi skriver in den uppfattning vi har. Det är ju utifrån betänkandet som samhället skall fås att fungera på detta område.

Skadeståndssystemet skall bygga på ett rättssystem där alla har en anständig möjlighet. Man skall också självfallet utifrån det perspektivet få

skadestånd när det är berättigat. Vi skall inte ha ett samhälle där vi, som i vissa länder, utvecklat ett system med skadeståndsuttag som begränsar människans möjligheter att leva ett vettigt liv eller bedriva olika verksamheter därför att hon hela tiden riskerar skadeståndsanspråk.

Fru talman! Det är ett samhälle som bygger på anständighet och en bra lagstiftning. Det är socialdemokratisk politik, och den kommer också att gälla för framtiden. Vi kommer med en modern lag som bygger på utredningen, men också på den analys som behövs för att modernisera utredningens förslag.

Anf. 116 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Självfallet står Bengt Kronblad bakom utskottets text. Det begriper jag också. Det kunde jag också höra när Bengt Kronblad läste upp den. Vad jag menade var att han följde utskottstexten så strikt, så exakt, att man inte fick någon möjlighet att utläsa om Bengt Kronblad hade någon synpunkt på de frågeställningar som Bengt Harding Olson och jag har fört fram.

Jag kan inte tolka det på annat sätt än att det är utskottstexten rakt upp och ned som gäller. När jag frågar Bengt Kronblad om Socialdemokraterna fortfarande har denna mycket restriktiva och njugga inställning i dessa frågor får jag inget svar. Det tolkar jag som att politiken ligger fast som den har varit förut. Det var det jag misstänkte.

Anf. 117 BENGT KRONBLAD (s) replik:

Fru talman! Det jag sade till Bengt Harding Olson gäller ju också Rolf Dahlberg. Undantaget är att han inte hade några reservationer i utredningen. Vi fattade ett beslut här i riksdagen som gick vidare till en regering som 1991 bestod av partivänner till Rolf Dahlberg. De hade i uppdrag att arbeta vidare med riksdagsbeslutet. En kommitté redovisade sitt resultat 1992/93. Man hade tid på sig att bereda förslaget. Vad gjorde egentligen Rolf Dahlberg? Han var tydligen helt klar över sin uppfattning. Det är förvånansvärt att jag tillsammans med Rolf Dahlberg inte kunde möta propositionen, som tydligen var så enkel att formulera, redan vid 1993/94 års riksdag. Det är i alla fall konstigt att den inte kom före valet 1994. Både Moderaterna som parti och Rolf Dahlberg som privatperson är tydligen fullständigt klara över hur den nya lagen skulle ha sett ut.

Anf. 118 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Jag vill bara säga att vi från Miljöpartiet anser att frågan om det allmännas skadeståndsansvar är en väldigt viktig fråga. Vi hoppas att man väldigt snabbt bereder denna fråga och kommer fram med ett förslag.

Den lilla människan – individen – kan faktiskt bli offer gentemot myndigheten och myndighetsutövarna – tjänstemännen. Det är inte av naturen så, att myndigheter och tjänstemän är goda och att de alltid gör rätt. Ibland kan en tjänsteman göra någonting av personliga skäl. Ibland kan en myndighet och en tjänsteman göra fel. Detta är angeläget. Jag skulle få skadeståndsanspråk på mig som person om jag t.ex. skulle säga

att Bengt Kronblad ljuger i medierna. Om en myndighet säger så skulle den inte få det. Det är litet skevt.

Vad gäller atomansvarighetslagen vill jag säga att man i och med energiuppgörelsen tänker ändra i skadeståndsansvaret och höja skadeståndet. Jag hoppas att man tar till vara de synpunkter som finns i den motion som vi i Miljöpartiet har lagt fram och inför strikt obegränsat ansvar.

Anf. 119 BENGT KRONBLAD (s) replik:

Fru talman! Yvonne Ruwaida talar om vikten av det allmännas skadeståndsansvar. Jag kan dela uppfattningen att det är viktigt att vi kommer fram till en fortsatt god lagstiftning på det området. Det intressanta är ju att konstatera att Miljöpartiet inte hade väckt någon motion i ärendet när vi behandlade dessa frågor. Man var inte med på vagnen och diskuterade förändringar i det allmännas skadeståndsansvar under motionstiden. Det är vid detta debattillfälle som frågan blir mer aktuell.

Beträffande bestämmelserna om atomskador kan jag säga att de bygger på en konvention, vilket gör att det blir en något annorlunda vinkel i den diskussionen.

Yvonne Ruwaida säger att vi skall ta hänsyn till motionen beträffande förändringar av skadeståndet. Jag beklagar djupt att Miljöpartiet inte hade förutsättningar och ork att vara med ända fram i energiförhandlingen. Hade de haft det hade kanske också Miljöpartiet varit med om att fatta beslutet. Det är ju det som är det viktigaste. Det gör de partier som tar ansvar för miljöpolitiken och energipolitiken för framtiden. Det hade varit bra om Miljöpartiet hade orkat vara med i ansvarstagandet på det området också.

Anf. 120 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Fru talman! Jag tror att Bengt Kronblad är väldigt medveten om att Miljöpartiet orkade, men att det faktiskt var Socialdemokraterna som valde bort Miljöpartiet, även om vi hade samma krav som Centerpartiet i det läget. Skälen för det måste nog ansvarig minister svara för. Det kan inte på något sätt vara ett ansvar för Miljöpartiet.

Jag hoppas ändå att man tar till vara det förslag om atomansvarighetslag som vi har lagt fram. Det är ett väldigt bra förslag.

Anf. 121 TANJA LINDERBORG (v):

Fru talman! Jag vill bara helt kort ta upp skadeståndsansvar vid atomskador. I den historiska energiuppgörelse som träffades i söndags kväll mellan s, c och v ingår bl.a. att kärnkraftsindustrin skall bära sina egna kostnader vid en eventuell kärnkraftsolycka. Det har både Agne Hansson och Bengt Kronblad berört. Därför har vi från Vänsterpartiet inte funnit några skäl för riksdagen att ge regeringen detta till känna. Det är som att slå in öppna dörrar.

Det var min röstförklaring.

Fru talman! Kan man lita på staten? Kan man lita på de statliga myndigheterna? Kan man lita på att myndighetsbesluten är sakligt underbyggda? Kan vi lita på att den information som kommer från statliga myndigheter är korrekt?

Tyvärr är svaret på de frågorna nej. Det är inte alltid så att myndigheterna handlar korrekt.

Fredagen den 16 augusti i fjol skrev Expressen en artikel om äggoljetempera. Den hade rubriken "Den farliga miljöfärgen". "Giftet kryper ut veckor efter målningen", fortsatte den med.

Sedan kunde man läsa:

"Miljövänliga färger är farliga för hälsan.

Färgerna utsöndrar giftiga ämnen under lång tid.

En ny rapport från Arbetslivsinstitutet visar att färgerna som ska rädda vår miljö inte är särskilt bra för människor.

Yrkesmålare som använder naturfärger kan drabbas av yrsel, huvudvärk, trötthet, illamående och irritation i ögon, näsa och hals.

Andra som jobbar i de nymålade lokalerna kan få samma besvär.

Färgerna ger ifrån sig hälsofarliga organiska ämnen under lång tid.

En inventering visar att problemet finns över hela landet."

Det som refereras är ett pressmeddelande från Arbetslivsinstitutet som börjar så här: "Naturfärger hälsorisk inte bara för yrkesmålare. Yrkesmålare som använder s.k. naturfärger kan få yrsel, huvudvärk, trötthet, illamående samt irritation i ögon och luftvägar." Och så fortsätter det.

Resultatet visade sig samma dag i en liten färgfabrik hemma i Karlskoga. Ordertelefonerna slutade att ringa. Det är ganska självklart att man inte ringer om man läser att en statlig myndighet dömer ut färgen som hälsovärdig, som en hälsorisk.

Det visade sig att detta pressmeddelande och denna artikel inte hade någon som helst täckning i den forskning som Arbetslivsinstitutet bedrev. Några dagar senare skickade den ansvarige för forskningen på Arbetslivsinstitutet ett brev till bl.a. det här berörda företaget. Han skrev:

"Uppståndelsen orsakades inte av rapporten, men väl av en felaktig och totalt missvisande pressrelease som Institutets informationsenhet lämnat ut till massmedia. Ni har säkert sett rubrikerna i DN och Expressen från i fredags (16/8)? Artiklarna speglar någorlunda väl innehållet i pressreleasen, men tyvärr alltså inte innehållet och slutsatserna i rapporten. (Någon intervju med mig har varken DN eller Expressen gjort, trots att man kan få den uppfattningen från tidningsartiklarna -- --.)"

Litet längre fram i brevet skrev han:

"På informationsenheten hade man ändrat texten – spetsat till formuleringarna, som dom uttrycker det. Som ni förstår känner jag mig blåst, överkörd av vår egen informationsenhet. Det här berör inte bara Arbetslivsinstitutet, det gäller oxå er och ert förtroende för mig. Därför vill jag att ni ska veta hur det hela gått till!

Men! Jag tror inte att en ny pressrelease skulle tjäna något syfte, annat än visa på brister i vår organisation".

Så här hanteras företag och privatpersoner i Sverige av en statlig myndighet. Man skickar ut totalt felaktig information i ett pressmeddelande och är sedan inte ens beredd att rätta till det i ett nytt pressmeddelande. Detta är inte anständigt. Så hanterar man inte medborgare och

företag i Sverige på ett riktigt sätt. Man borde ha en självklar rätt till skadestånd när en myndighet begår så här omfattande misstag. Därför motionerade jag i den här frågan. Jag försökte referera det här fallet i motionen. När jag läser utskottets betänkande blir jag litet bekymrad. Majoriteten har ju ingen egen uppfattning i den här frågan. Man redovisar och hänvisar till att det pågår ett beredningsarbete. Och i ett replikskifte kunde jag höra Bengt Kronblad säga att det är självklart att man skall behandlas på rätt sätt, att man skall behandlas anständigt, att skadestånd skall ges ut när det är berättigat och att det kommer förslag till lagstiftning.

Men tycker Bengt Kronblad att myndigheten har agerat på rätt sätt? Är det en korrekt behandling? Behandlar man företag och medborgare på ett anständigt sätt när man inte utger skadestånd? Är det berättigat eller inte berättigat att man utger skadestånd när en myndighet missköter sig på detta sätt? Det går inte att bara hänvisa till pågående beredningsarbete, Bengt Kronblad. Man borde kunna ha en egen uppfattning och tycka att det skall vara på det ena eller andra sättet. Även om det kan vara svårt att formulera en lagstiftning borde man åtminstone från riksdagens talarstol kunna uttrycka en viljeinriktning om hur man vill ha det.

Det borde vara självklart att medborgare och företag som misshandlas på grund av en felaktig myndighetsutövning eller på grund av att myndigheter agerar fel skall ha rätt till ersättning, rätt till skadestånd. Därför, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 123 BENGT KRONBLAD (s):

Fru talman! Som jag tidigare har sagt menar jag att man i det beredningsarbete som pågår också måste ta upp sådana frågor som Ola Karlsson här har redovisat.

Min uppfattning är att sådana fel som här beskrivs inte får göras. Såväl privatpersoner som myndigheter och olika företag måste ta ansvar när och om de gör sådana här fel och se till att de också rättar till dem. Det är min bestämda och personliga uppfattning, som jag tror delas av många. Dessa gör jag mig också till tolk för när jag säger att sådana här frågor måste vara med i beredningen inför en ny lagstiftning som skall träda i kraft.

Anf. 124 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Att enskilda och myndigheter tar ansvar för det som de gör borde vara en självklarhet, men menar Bengt Kronblad att det i det här ansvaret också skall ligga en skadeståndsskyldighet när myndighetens agerande har vållat självklar skada för den enskilde eller företaget? Om Bengt Kronblad anser det undrar jag varför man inte kunde skriva det i betänkandet. Varför kommer det i så fall bara upp i debatten?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

Föredrogs

Lagutskottets betänkande 1996/97:LU10

Vissa fastighetsförvärv

Vissa fastighetsförvärv

Anf. 125 TANJA LINDERBORG (v):

Fru talman! Många av de ärenden som vi debatterar i dag i lagutskottet är favoriter i repris. Här kommer en sådan.

För litet drygt åtta månader sedan behandlade riksdagen en proposition om historiska arrenden. Beslutet innebar ett starkare skydd för landets arrendatorer. Tyvärr orkade inte riksdagsmajoriteten ända fram den gången, dvs. att man skulle ge arrendatorerna rätt att friköpa historiska arrenden. Argumentet mot friköp var då som nu att det inte är förenligt med 2 kap. 18 § i regeringsformen.

Frågan om friköp av historiska arrenden har varit föremål för riksdagsbehandling under en följd av år, och i november 1989 beslutade riksdagen att en sådan lag borde införas. Det tillsattes förstas en kommitté, och i direktiven till 1990 års arrendekommitté underströks bl.a. att den kommande lagens utformning skulle vara enkel, tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt och förenlig med Sveriges förpliktelser mot den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna.

Arrendekommittén, som bl.a. bestod av fyra jurister och fem sakkunniga, gjorde bedömningen att en lag om friköpsrätt står i överensstämmelse med Sveriges internationella åtaganden. Bl.a. refererade kommittén till fallet James m.fl. mot Storbritannien. Det handlade om att Storbritannien 1967 införde en lag som gav vissa arrendatorer rätt att lösa in arrenderade fastigheter. I förarbetena till den brittiska lagen ansåg man att arrendatorerna hade en moralisk äganderätt och att lagens syfte var att utjämna orättvisor mot arrendatorerna.

Några markägare i London var dock inte nöjda med det här utan framförde klagomål till Europadomstolen. Domstolen gav följande tolkning: Ett egendomsberövande som görs för att fullfölja en legitim social-, ekonomisk eller annan politik kan vara i det allmännas intresse även om samhället i stort inte har någon direkt nytta av den egendom som tas i anspråk.

Vidare konstaterade domstolen att de nationella organen i princip är bättre skickade än domstolen att avgöra vad som skall anses vara i det allmännas intresse och att varje land måste ges betydande mått av frihet när det gäller lagstiftning med social och ekonomisk anknytning.

Därmed har Europadomstolen slagit fast att det är de nationella parlamentens sak att värdera vad som är "allmänt intresse".

Vänsterpartiets uppfattning är att det finns mycket starka sociala och politiska skäl att införa en lag om friköp av historiska arrenden. Vi har vid ett flertal tillfällen lagt fram sådana motioner, som ledamöterna mycket väl känner till. Det handlar om att rätta till historiska misstag som går så långt tillbaka som till 1700-talet, då Sverige inte hade någon lagstiftning om äganderätt till jord.

Fru talman! Den 18 maj 1995 hade kunnat bli en historisk dag. Då hade Sveriges riksdag chansen att avskaffa de sista kvarlevorna av feodalismen. Tyvärr blev det inte så. Med hjälp av de borgerliga partierna fick

Socialdemokraterna igenom regeringens proposition i dess helhet, trots att man mandatperioden dessförinnan var enig om att införa friköpsrätt.

Genom en motion undertecknad av sex socialdemokrater och en enskild motion från Ingrid Irhammar, Centerpartiet, har nu frågan om friköp av historiska arrenden återigen aktualiserats. För undvikande av missförstånd vill jag säga att Vänsterpartiet inte har ändrat ståndpunkt under de gångna månaderna. Däremot har vi genom brev och telefonsamtal från enskilda arrendatorer informerats om att vissa jordägare har chockhöjt arrendeavgifterna. Detta, tillsammans med de förhållanden som Bengt Silfverstrand m.fl. beskriver i sin motion, stärker oss i vår uppfattning om nödvändigheten av att införa en lag om friköp av historiska arrenden.

Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 126 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Jag kan bara säga att jag instämmer i det som Tanja Linderborg och Vänsterpartiet har framfört. För att spara tid för plenum kommer jag inte att upprepa detta, utan jag yrkar också bifall till reservation nr 1.

Anf. 127 ANITA PERSSON (s):

Fru talman! Till det betänkande vi nu behandlar har avgivits en gemensam reservation om friköp av historiska arrenden från Vänstern och Miljöpartiet – trots att de själva inte har lämnat någon egen motion.

Som vi har hört behandlade vi den här frågan våren 1995, då med anledning av en proposition om investeringar i arrendejordbruket. Det riksdagsbeslutet innebar en förstärkning av arrendatorernas ställning, bl.a. ett generellt skydd för jordbruksarrendatorernas investeringar. I november 1995 beslutade sedan riksdagen att ytterligare förstärka arrendatorernas rättigheter, bl.a. när det gällde skador på byggnader och ansvarsskador förorsakade av vilt.

Bedömningen att inte införa någon friköpsregel grundade sig på att lagstiftningen till förmån för arrendatorernas rättigheter gentemot jordägarna så väsentligt hade skärpts. Det skulle också strida mot regeringsformens 2 kap. 18 §, där det stadgas att varje medborgares egendom är tryggad bl.a. genom att ingen kan tvingas att avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller annat sådant förfogande, utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Det skulle också strida mot äganderättsskyddet i Europakonventionen, som vi nu har införlivat i regeringsformens 2 kap. 23 §.

Den här frågan rör förhållandet mellan enskilda och inte ett allmänt intresse. När det gäller arrendatorer som sitter på s.k. historiska arrenden har de en särskilt stark ställning, i synnerhet i frågan om rätten att få stanna kvar på arrendestället. Sedan 1979 har dessa arrendatorer ett speciellt starkt skydd mot s.k. självinträde från jordägarens sida.

Då det inte har inträffat något nytt sedan riksdagen senast tog ställning i den här frågan yrkar jag avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 128 TANJA LINDERBORG (v) replik:

Fru talman! Anita Persson och jag har haft ett replikskifte om det här tidigare, så jag skall inte gå in på huruvida det här strider mot Europa-konventionen eller inte. Där har vi helt olika uppfattningar.

Däremot tyckte jag mig uppfatta att Anita Persson ironiserade kring att vi inte hade lagt fram någon egen motion i det här ärendet i år. Menar Anita Persson att vi av den anledningen inte skulle kunna stödja två så utmärkta motioner, vi som alltid tidigare själva har lagt fram motioner i ärendet? Menar Anita Persson det?

Anf. 129 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! Givetvis får ni stödja motioner som inte läggs fram av era egna partier. Eftersom vi tog så klar ställning i riksdagen 1995 tycker jag bara att det är litet underligt att nu komma tillbaka och stödja enskilda motioner när man inte har motionerat själv. Men jag vet ju vilken inställning Vänsterpartiet har haft i den här frågan tidigare och tydligen fortfarande har. Givetvis får ni stödja det här. Jag tycker bara att det är förvånansvärt att man inte lägger fram egna motioner om man nu vill kämpa för de här frågorna.

Anf. 130 TANJA LINDERBORG (v) replik:

Fru talman! Det är kanske inte så konstigt att vi inte lade fram någon egen motion, med tanke på att ledamöterna var desamma för 8 månader sedan som de är nu. Men när motionen ändå kom upp och var så utmärkt fanns det ju all anledning att stödja den.

Ett annat skäl är de facto att trots att arrendatorerna fick en starkare ställning med den proposition som vi antog för 8 månader sedan visar det sig nu att precis det som Bengt Silfverstrand tar upp i sin motion äger giltighet. Det har jag fått flera bevis på. Jag har också genom telefonsamtal och brev från enskilda arrendatorer fått bevis för att man nu chockhöjer arrendena. Egentligen har arrendatorernas ställning inte stärkts så mycket som vi hade önskat.

Anf. 131 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! Om arrendena chockhöjs skall man givetvis vända sig till Arrendenämnden.

Sedan har, om jag inte misstar mig, en av de personer som har kämpat för historiska arrenden nu fått möjlighet att köpa sitt arrende tack vare den lagstiftning vi har infört. Orsaken till det är den skärpta lagstiftning som vi har infört. Det har ju hänt mängder av saker sedan 1700-talet, Tanja Linderborg, när detta system infördes. Arrendatorerna har numera en mycket stark ställning i det svenska rättssamhället.

Anf. 132 YVONNE RUWAIDA (mp) replik:

Herr talman! Anita Persson anser kanske att vi inte skall stödja bra förslag bara därför att de lagts fram av regeringen, inte av oss själva. Jag vill ha detta klarlagt. Jag följer i riksdagen principen att stödja förslag som jag och Miljöpartiet tycker är bra, oavsett varifrån de kommer – från regeringspartiet eller från andra partier. Bra förslag är bra förslag.

Jag tycker att vi kan upphöra med den här typen av diskussioner vid plenum. Det här är inte första gången som denna typ av frågor kommer upp.

Anf. 133 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Rubriken på lagutskottets betänkande nr 10 är *Vissa fastighetsförvärv*, och i betänkandet behandlas tre motioner från allmänna motionstiden. Två motioner gäller friköp av historiska arrenden. Som tidigare nämnts har detta ämne också behandlats våren 1995, då under rubriken *Investeringar i arrendejordbruk*. De beslut som vi då tog gav ett generellt skydd för jordbruksarrendatorns investeringar på arrendestället. De besluten syftade till att förstärka arrendatorns ställning gentemot jordägaren, och de genomförda förändringarna har verkligen klart stärkt arrendatorns ställning.

I Sverige arrenderas 45 % av all jordbruksmark, och det finns ungefär 50 000 arrendeupplåtelser. Det är alltså mycket vanligt i Sverige att mark brukas av annan än markägaren. Motionerna gäller de historiska arrendena, men det är en väldigt liten del av alla arrenden som hör hemma i den kategorin. Vi anser inte att det finns ett så stort allmänintresse av att stifta lagar som skulle göra att markägarna i fråga skulle tvingas sälja sin mark. I ett arrendeavtal föreskrivs både rättigheter och skyldigheter både för jordägare och för arrendatorer, och i de flesta fall är parterna överens. Den lagstiftning som vi nu har på det här området är bra.

Den tredje motionen gäller generell kontroll av utländska förvärv av fast egendom. Centerpartiet har avgivit ett särskilt yttrande i den frågan. Vi har väckt en motion som berör just de här frågorna och som kommer att behandlas i bostadsutskottet. Det har under de senaste åren skett en markant ökning av utlänningars förvärv av fast egendom i Sverige. Det gäller förvärv av både jordbruksfastigheter och skogsbruksfastigheter.

Detta har inneburit att många mindre orter har utarmats på befolkning. Många hus står tomma stora delar av året, vilket får negativa konsekvenser för den svenska samhällsutvecklingen. Utländska uppköp av jordbruks- och skogsbruksfastigheter kommer att vara till hinder för ett rationellt familjebruk. Samverkan på orten uteblir, och de naturliga sociala kontakterna mellan de boende försvinner när kontaktnätet uttunnas. Detta får många negativa konsekvenser för samhället.

Vi gjorde omfattande förändringar i förvärvslagarna 1991, som har medverkat till att de utländska förvärven ökat. När vi tog bort den tillfälliga prispövningen av förvärv av jordbruks- och skogsbruksfastigheter begränsades boplikten till att gälla endast i vissa stödområden. Det är viktigt att den lagstiftningen ses över, och vi hoppas att motionen härom kommer att få en positiv behandling i bostadsutskottet.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 134 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Det är med rätt blandade känslor som jag än en gång äntrar talarstolen i en fråga som kommit att bli en av de verkliga följetongerna i riksdagens historia, frågan om friköp av historiska arrenden. Det gäller om människor som i generationer bebott, bebyggt och brukat sin jord också skall medges rätten att äga densamma. Genom sina dags-

verken och arrendeavgifter har dessa i flera avseenden fortfarande li-
vegna torpare i många fall betalat arrendestället ett oändligt antal gånger.
Förslag om att avskaffa den sista resten av ett tidsfrämmande förmynderi
finner sig riksdagens lagutskott lämpligen kunna insortera under den
vidsynta samlingsrubriken "Vissa fastighetsförvärv".

Redan nu kan vi konstatera konsekvenserna av 1995 års riksdagsbe-
slut att inte införa den friköpslag som en bred majoritet i Sveriges riksdag
beställde redan 1989 och som en utredning med juridisk expertis därefter
funnit väl förenlig med såväl rikets grundlag som våra internationella
förpliktelser. Arrendatorerna har på flera gods fått sina arrendeavgifter
höjda med ända upp till 100 %. Efter detta riksdagsbeslut slog man alltså
till. Därmed faller också lagutskottets uppfattning att friköpsrätt inte
skulle vara motiverad av sociala skäl.

Det är felaktigt att, som både utskottets talesman och Birgitta Carls-
son gör, påstå att det skulle finnas ett tillräckligt starkt socialt skydd och
att lagen är bra för arrendatorer. Höjer man arrendena med 100 %, visar
detta naturligtvis att ett sådant påstående är helt felaktigt och att skyddet
inte är tillräckligt starkt.

Det är mycket beklagligt att lagutskottet gett de nya motionerna om
friköpsrätt en så summarisk behandling. Att godsägare missbrukar sin
ställning genom att chockhöja arrendeavgifter och därmed starkt försva-
gar och kanske i vissa fall t.o.m. underminerar människors tillvaro borde
vara ett tillräckligt tungt skäl för ny sakprövning.

Ett lika starkt skäl för förnyad ingående sakprövning är den fördju-
pade analys som vi gjort om en friköpslags förenlighet med grundlag och
Europakonventionen. Medan såväl regeringsproposition som två lagut-
skottsbetänkanden – senast det som vi nu behandlar – bara innehåller
vaga antaganden om att en friköpslag enligt Arrendekommitténs modell
skulle stå i strid med äganderättsskyddet i Europakonventionen, har vi
gått till grunden med detta antagande och kan efter ytterligare juridiska
konsultationer konstatera att det är ett antagande som vilar på ytterst
bräcklig grund.

För det första är de feodala systemens knytning till äganderätten inte
särskilt stark i grundlagens mening. För det andra föreligger inte något
uttalande från vare sig EU eller Europadomstolen som stödjer uppfatt-
ningen att en friköpsrätt skulle stå i strid med äganderätten. För det tredje
visar uttalanden som Europadomstolen faktiskt gjort i jämförbara tvister
att de nationella organen är bättre skickade än domstolen att avgöra vad
som skall anses vara i allmänt intresse. Lägg därtill att det i Sverige före-
slås att friköp skall ske till marknadspris medan ersättningen i fall från
Storbritannien som prövats av domstolen regelmässigt har understigit
marknadsvärdet.

Tre frågor inställer sig. Varför har utskottet inte krävt en ingående och
saklig prövning av huruvida Arrendekommitténs förslag till friköpslag är
förenligt med Europakonventionen? Och om Arrendekommitténs förslag
till äventyrs anses vara ett alltför långtgående ingrepp i en i och för sig
tvivelaktig äganderätt, varför kräver man inte ett förslag med mindre
räckvidd? Det går ju alldeles utmärkt att begränsa en friköpslags verkan,
om bara viljan finns. Och varför skall enskilda godsägare ha ett starkare
rättsskydd än enskilda arrendatorer?

Även om det är lätt att känna vemod över lagutskottets slentrianmässiga behandling av en grundläggande frihets- och rättvisefråga, nämligen rättvisa åt en grupp arrendatorer som fortfarande i flera avseenden är rättslösa och genom godtyckliga arrendehöjningar kan tvingas gå från gård och grund, tänker jag inte ge upp.

Eftersom det nu gått mer än fem år sedan 1990-års arrendekommitté lade fram sitt förslag till friköpslag kan det vara hög tid att låta en ny utredning förutsättningslöst pröva den grundläggande frågan om lagens förenlighet med våra internationella åtaganden, något som både regeringen och lagutskottet av någon anledning inte har velat gå in på närmare. Genom att koncentrera utredningens uppdrag till denna aspekt och de sociala konsekvenserna av godtyckliga arrendehöjningar borde förutsättningar föreligga att kunna lägga fram en ny proposition innan mandatperiodens utgång. Vi återkommer till denna fråga under allmänna motions- tiden i september.

I detta anförande instämde Bengt Kronblad (s).

Anf. 135 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Det är ett frivilligt åtagande man gör som arrendator när man arrenderar mark. Det är inget man tvingas till att göra. Däremot ser jag det som mycket främmande att man när man varit arrendator skall kunna tvinga sig till att köpa marken. Man väljer frivilligt att vara arrendator.

Sedan till frågan om oskäligen avgifter. Det är helt klart att en jordägare inte har någon rättighet att ta ut avgifter utöver vad arrendestället kan bära. Det finns priser satta i förhållande till det man arrenderar. Det finns stora möjligheter att få hjälp med att överklaga om ett arrende är felaktigt satt.

Jag pratade med arrendeombudsmannen för vårt distrikt hemma hos oss i Vänersborg. Han menade på att det inte var ett så stort problem som har gjorts gällande. Också jag har hört detta, och jag ringde upp honom för att fråga om just det. Det är några få som har klagat. Man har då möjlighet att få hjälp med det. Det utreds om det är en oskäligen avgift som tas ut, och man får sin avgift sänkt om det skulle vara fel i arrendesättningen.

Anf. 136 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Det är inte frågan om någon tvångsinlösen i den bemärkelse som Birgitta Carlsson anför. Det är klart uttalade och begränsade fall där det finns en synnerligen stark anknytning till arrendestället och där den enskilde arrendatorn praktiskt taget har svarat för alla investeringar. I vissa fall är det inte ens en gång klarlagt att godsägaren, exempelvis i fallet Koberg, är den verkliga ägaren. Det har ifrågasatts juridiskt om det är den rätta ägaren.

I ett sådant läge kan man formulera en lag på ett sådant sätt att den återger rätten att själv äga marken till de människor som i praktiken har bott, bebyggt och gjort allt arbete på gården under generationer. Det är ett mycket begränsat antal fall det är fråga om. Det är juridiskt prövat, och det är i dessa juridiska prövningar klarlagt att det är väl förenligt med äganderätten.

Det är klart att man kan överklaga beslut om höjda arrendeavgifter. Men det har uppstått ett stort antal fall som i tiden ligger kopplat till ett riksdagsbeslut. Det har naturligtvis tolkats av godsägarna som: Riksdagen följer inte längre den här frågan, och nu kan vi slå till.

Det finns ytterligare ett exempel på detta missbruk. Flera arrendatorer har utnyttjat möjligheten till bidrag för att bevara kulturmiljön och den biologiska mångfalden. Sådant bidrag utgår med 800 kr per hektar. Trots att dessa värden är skapade av jordbruksbefolkningen och inte av gods-herrarna har fideikommissarien höjt arrendeavgiften med 500 kr per hektar för att komma i åtnjutande av en del av miljöstödet.

Detta tillsammans med en ökande tendens till indragningar hotar landsbygdsbefolkningens intressen och rätt att värna om sitt eget kulturlandskap. Det borde bekymra centerpartister, som faktiskt har motionerat i vår riktning.

Anf. 137 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Jag reagerar starkt när Bengt Silfverstrand säger att lagutskottet inte gör någon saklig prövning. När frågan behandlades med anledning av regeringens proposition år 1995 tog vi klart ställning, och naturligtvis gjorde vi då en saklig prövning.

När det gäller frågan att friköpsrätt står i strid med Europakonventionen stod i den proposition som regeringen då lade fram att både Svea hovrätt och Uppsala universitets juridiska fakultet klart ifrågasatte om friköpsrätten skulle vara förenlig med konventionen. Det kan inte vara ett allmänt intresse att man tar från en enskild och ger till en annan enskild. Det skulle helt klart strida mot regeringsformens 2 kap. 18 §.

Jag beklagar att Bengt Silfverstrand tror att vi i lagutskottet lämnar ifrån oss ärenden utan att göra sakliga prövningar.

Anf. 138 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Det är väl ändå att övertolka vad jag sade, Anita Persson. Jag sade att man inte hade gjort någon ny ingående sakprövning, trots att det har kommit fram nya omständigheter i frågan. Det kan jag bekräfta genom att läsa vad utskottet skriver. Utskottet skriver utan någon som helst motivering efter att ha redogjort för motionerna: Utskottet anser att vad som anförs i motionerna inte utgör skäl att nu göra någon annan bedömning.

Då är det alltså inte något skäl att man missbrukar beslutet i så måtto att man i många fall höjer arrendeavgifterna godtyckligt, bl.a. för att komma i åtnjutande av EU-bidrag. Jag menar att det finns brister i sakprövningen. Man har uppenbarligen inte besökt dessa ställen och intervjuat arrendatorerna i samband med prövningen. Det var vad jag menade, och det var på den punkten jag var kritisk mot den bristande sakprövningen.

När det sedan gäller allmänintresse och hänvisningen till Uppsala universitet säger EU-domstolen i samband med prövade fall från Storbritannien att den enskilda nationens organ är bättre lämpade att göra den bedömningen. Uppsala universitet säger att allmänt intresse inte endast behöver föreligga i fall då egendom överförs till staten eller kommunen,

utan ett sådant intresse kan finnas även när egendom överförs från en enskild till en annan enskild.

Det finns inga övertygande bevis för att detta inte skulle hålla. De är åtminstone så vaga att det vore värt en prövning precis som man i flera fall har gjort i England och att Sverige vågade ta det steget.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

Sjöfylleri

13 § Sjöfylleri

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU11
Sjöfylleri

Anf. 139 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Det råder en bred samstämmighet om att det inte är tillåtet att framföra en bil i onyktert tillstånd. Det är självklart för alla att det krävs nykterhet i yrkestrafiken på våra vägar. Lika självklart är det att det krävs nykterhet för trafiken i luften och för den spårbundna trafiken. Men till sjöss är det annorlunda. Där finns det ingen lagreglering som i klartext förbjuder framförandet av en båt i ett onyktert tillstånd. Det är märkligt.

På land får polisen göra kontroller praktiskt taget när som helst för att kontrollera nykterheten hos den som framför ett fordon. Till sjöss är det annorlunda. Till sjöss förbjuder lagen inte uttryckligen att någon är onykter om vederbörande framför en båt. Det är tillräckligt att man inte utgör fara för egen eller andras säkerhet. Någon promillegräns finns i realiteten inte till sjöss. Det kan bli straffbart att framföra båt först om promillegränsen 1,5 promille överskrids.

Detta annorlunda till sjöss är märkligt. Det är inte minst märkligt därför att antalet fritidsbåtar och fritidsbåtstrafiken ökar väldigt kraftigt. Snabbheten ökar, och sjötrafiken börjar i det fallet mer och mer att likna vägtrafiken. Men på lagstiftningens område råder inte harmoni.

Centerpartiet har uppfattningen att samma krav på nykterhet skall ställas vid framförandet av en båt till sjöss som vid framförandet av en bil på vägen. I en partimotion kräver vi att en promillegräns skall införas, en principiell nollgräns till sjöss för den som framför en båt. Vi föreslår vidare i samma partimotion att man jämför alkohol med narkotika och att en principiell nollgräns skall gälla i all trafik. Motivet är självklart – det är säkerhet. För att säkra våra egna och andras liv bör vi ha en sådan här lagstiftning.

I betänkandet behandlas nykterheten till sjöss, eller som rubriken lyder: sjöfylleri. Även om utskottet gör långtgående skrivningar i motionens riktning, avstyrker utskottet kraven på att man skall införa en promillegräns på samma sätt som gäller i trafiken enligt trafikbrottslagen. I reservationen har vi vidhållit motionens krav på en promillegräns också till sjöss. Utskottets majoritet motiverar sitt ställningstagande med att man ytterligare vill avvakta propositionen kring Drograttfylleriutredning-

ens förslag. Först i anslutning till det ärendet, om drogfylleri i dess helhet, vill man ta ställning till en eventuell promillegräns också till sjöss.

Vi kan för vår del inte se någon anledning till att riksdagen nu skall behöva vänta längre på att fatta beslut i denna fråga. Redan 1992 föreslog Väg- och sjöfyllerikommittén just en promillegräns för grovt sjöfylleri. Sedan dess har Brottsförebyggande rådet i en rapport 1996 bekräftat att det är möjligt att tillämpa en promillegräns även för sjötrafiken.

Mot bakgrund av detta och med anledning av vad jag nu har anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen som är fogad till lagutskottets betänkande nr 11.

Anf. 140 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Trafiksäkerheten har under många år blivit rejält förbättrad. Fysiska förbättringar i trafikmiljön och på fordon i kombination med lagtekniska förändringar har radikalt höjt trafiksäkerheten, både i absoluta tal och, framför allt, i relativa mått. Både det professionella och det ideella trafiksäkerhetsarbetet har starkt bidragit till denna förbättring. Nu lanseras den s.k. nollvisionen av såväl motororganisationer som Vägverket och Kommunikationsdepartementet – allt i avsikt att kraftigt reducera antalet människor som skadas eller dödas i trafiken.

Dagens betänkande om sjöfylleri tar framför allt upp den mänskliga faktorns roll i trafiken. Graden av onykterhet och fylleri i sjötrafiken är inget givet mått. Den kan både förbättras och försämrats. I mer än 20 år har frågan aktualiserats här i riksdagen, dvs. sedan bara några år efter det att en uttrycklig straffbestämmelse införts för sjötrafikens del beträffande trafikonykterhet.

Den nu gällande bestämmelsen, som tillkom den 1 juli 1991, innebar en uppdelning av sjöonykterhet i dels sjöfylleri, dels grovt sjöfylleri. Man ville ha en tydlig gradskillnad, men det fanns också en uttalad avsikt att även påföljden av olika slags trafikonykterhet i sjötrafiken skulle ha samma principiella bedömning. En annan förändring som byggde på samma tanke var en mer enhetlig straffpåföljd. Då maximistrafik för grovt rattfylleri fördubblades från ett till två år, blev detta regel också för grovt sjöfylleri.

Lagutskottet resonerar i likhet med både den nuvarande regeringen och den tidigare fyrpartiregeringen så att landtrafik och sjötrafik har blivit alltmer lika. Den starkt ökade hastigheten i sjötrafiken, inte minst när det gäller fritidsbåtar, och den blandande och mycket ofta täta sjötrafiken är i sig stora faromoment. Den tydligaste skillnaden är att det inte finns några promillegränser i sjötrafiken. Det är ett förhållande som kritiserats i motioner från flera partier.

Erinras kan också det faktum att den statliga väg- och sjöfyllerikommittén föreslog en promillelagstiftning i det helt eniga betänkande som lades fram för mer än fyra år sedan. Sju partier stod bakom det, och den promillelagstiftningen efterlyses nu i många motioner.

Förvisso har det skett en attitydförändring i riksdagen under de drygt 20 år som frågan har diskuterats. Jag har själv varit med och motionerat. Nästan varje år har det kommit ett antal motioner. Det har gjorts statsråds- och regeringsuttalanden om att man borde utreda frågan i avsikt att komma med en lagstiftning. Under 70-talet möttes ett sådant resonemang

av förvåning, för att inte säga förakt. Under 80-talet var det en tydligt stiltje. Likgiltigheten var påfallande från utskott och riksdag.

Men de allt svårare sjöolyckorna satte press på lagstiftarna. När 1991 års lag utarbetades och antogs övervägdes också promillegränser. Då hänsköt man frågan till att utredas, vilket också skedde i den nämnda kommittén. Den kom året efter med sitt enhälliga förslag om införande av promillegränser i sjötrafiken. Den dåvarande regeringen erkände problemen med sjöfylla i sin proposition nr 44, som presenterades för riksdagen under hösten 1993, men man avstod från att föreslå promilleregler i sjötrafiken. Man erkände problemen men hemföll åt att räkna upp gamla traditionella invändningar om de särpräglade omständigheterna i sjötrafiken.

Visserligen fick Väg- och sjöfyllerikommittén en klapp på axeln. Man erkände att den lagtekniska lösningen som kommittén presenterat var ”i många stycken tilltalande”. Men regeringen tog även denna gång sin tillflykt till en ny översyn och utvärdering, som Brottsförebyggande rådet fick ta sig an. De skulle se på effekterna av 1991 års ändringar på sjöfyllerilagstiftningens område. Däremot var man beredd att jämställa i påföljdsfrågan som jag nyss nämnde, dvs. fördubbla maximistraffet för grovt fylleri i såväl landsvägs- som sjötrafik.

I december 1993 fick alltså BRÅ i uppdrag att klarlägga om beteendet till sjöss och sjösäkerheten hade påverkats av de tidigare gjorda lagändringarna. Först i början av 1996 kom rapporten Sjöfylleri, en utvärdering av 1991 års lagstiftning. Under dessa mellanliggande år valde såväl statsråd som lagutskott att inte föregripa en sådan utvärdering, som med det ånyo fick ett par års frist.

För ganska precis ett år sedan behandlade riksdagen denna fråga då lagutskottet återigen hade att behandla ett antal motionsyrkanden. Visserligen anförde utskottet att alkoholförtäring i samband med sjötrafik inte är förenligt med krav på sjölivet, eftersom det leder till för stora risker för allvarliga olyckor. Men man återgick till att tala om de mycket varierande förhållanden som råder till sjöss. Man landade dock på att förutsätta ett nytt övervägande från regeringen, som nu intog en mer sträng hållning till onykterhet på sjön, och man ville få en mer anpassad lagstiftning gentemot trafik som berörs av trafikbrottslagen. Men för säkerhets skull skickade man också med talet om de s.k. ”betydande svårigheter” som förekom i tillämpningen av en promilleregul i sjötrafiken.

Herr talman! Så har denna fråga bollats under mycket lång tid. Verkligheten och omständigheterna har gjort en reformering av lagen alltmer angelägen. Regeringen och riksdagen har instämt i att situationen blivit alltmer allvarlig med de höga hastigheterna, med fartyg med farlig last och med stora färjebåtar med hundratals eller ibland tusentals passagerare. Ändå har man inte kommit till skott. Så sent som i augusti i fjol uttalade justitieministern i ett skriftligt frågesvar att ett ställningstagande från regeringens sida skulle presenteras för riksdagen vid ett senare tillfälle.

Sjösäkerhetskommittén har nu i dessa dagar kommit med ett slutbetänkande för sin del: *Handlingsprogram för ökad sjösäkerhet*. Där slås fast att nykterhet på sjön är väsentligt från sjösäkerhetssynpunkt och att det är angeläget att problemet med gränsvärdet för grovt sjöfylleri borde få sin lösning. Men för den senfärdige lagstiftaren har man också hänvisat

till Drograttfylleriutredningen som var klar under hösten 1996. Det betänkandet remissbehandlas fortfarande. Här upprepar sig mönstret igen. Regeringen och utskottsmajoriteten får återigen en frälsarkrans att hålla sig i för att inte allt för snart behöva komma till skott om en ny reform.

Nu talar man om att koppla samman Drograttfylleriutredningens förslag med promillelagstiftningen i sjötrafik. Det är knappast en omständighet som kommer att förenkla frågan, då vi vet att andra droger än alkohol i trafiken är klart svårare att sätta ett gränsvärde för än vad man kan göra med just alkoholtester. Utskottsmajoriteten utgår nu från att regeringen skall ta ställning till behovet av promilleregler i sjötrafiken senast i anslutning till lagstiftningen om drograttfylleri.

Herr talman! Jag menar att detta är ett säkert sätt att skjuta frågan framåt i tiden. Dessutom landar utskottsmajoriteten inte på ett tydligt besked om var man står i sakfrågan. Därför vill jag till utskottets företrädare väcka frågan om utskottsmajoriteten efter alla dessa år har en ståndpunkt att redovisa. Är man beredd att förorda en promillelagstiftning? Ett sådant ställningstagande har däremot reservanterna gjort då de tydligt uttalat att regeringen snarast skall återkomma till riksdagen med lagförslag om införande av promilleregler i sjölagen.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservationen till lagutskottets betänkande nr 11.

Anf. 141 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Som tidigare talare har sagt har frågan om att införa promilleregler till sjöss diskuterats under många år. Onykterhet till sjöss är mycket allvarligt, liksom onykterhet på våra vägar. Straffen har också höjts, och det har haft effekt. Även om vi inte har promilleregler i sjölagen kan man nämligen dömas till grovt sjöfylleri om analysresultatet visar att man har en alkoholhalt som uppgår till 1,5 ‰.

Införandet av promilleregler är inte enkelt, men jag är övertygad om att det är möjligt. Det har ett stort stöd hos allmänheten och hos flera myndigheter som Sjöpolisen, Kustbevakningen m.fl. Rättssäkerheten kräver emellertid en lagteknisk modell som kan undanröja problem vid tillämpningen. Ett annat problem är att sjölagen omfattar alla farkoster till sjöss från den minsta lilla bräda till stora oceanbåtar. Den omfattar också alla som fullgör en uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss. Därför blir lagstiftningen mer problematisk än när det gäller rattonykterhet.

När vi diskuterade nykterhetsfrågorna i Sjösäkerhetskommittén konstaterade vi att arbetsmarknadens parter har infört egna regler som innebär 0,2 ‰ under arbetstid och 0,4 ‰ under fritid, då de regler som anges i STCV-konventionen är alldeles för höga. Men, herr talman, det kan inte vara arbetsmarknadens parter som skall avgöra vilka promilleregler som skall gälla. Det skall givetvis vara riksdagen som skall göra det.

Förra året var vi eniga om att regeringen borde överväga att införa promilleregler med anledning av BRÅ:s då avlämnade rapport. Där ansågs att det kan finnas två skäl för införandet av ett gränsvärde: dels för att det skulle få en pedagogisk och moralfbildande effekt att låta samma principer gälla både väg- och sjötrafik och att nykterheten och därmed också säkerheten till sjöss skulle gagnas av detta, dels för att en sådan

gräns skulle ha stora processuella fördelar i och med att bevisningen i mål om sjöfylleri skulle förenklas och rättssäkerheten för de misstänkta öka.

Mot införande av ett gränsvärde finns två argument: dels att differentierade och särpräglade förhållanden råder till sjöss jämfört med på land, dels att det inte bör införas en regel vars efterlevnad inte kan övervakas.

Av undersökningen som BRÅ gjorde framgår också att brott mot sjöfyllerilagen huvudsakligen kommer till rättsväsendets kännedom som ett resultat av att allmänheten tipsar om att ett sådant brott har begåtts. Detta gäller till skillnad mot rattfylleribrott, som i mycket stor utsträckning upptäcks genom polisens kontroller. Men i jämförelse med rattfylleribrott är andelen fall med höga promillehalter tyvärr mycket stor vid sjöfylleribrott. Detta är mycket allvarligt.

Alkoholförtäring i samband med sjötrafik är inte förenligt med de krav som sjölivet ställer. Det kan leda till ökade risker för allvarliga olyckor. Vi vet att under senare år har antalet fritidsbåtar ökat kraftigt. Trafiken på vattnet har därmed blivit allt tätare. Dessutom har alltfler fritidsbåtar kapacitet för höga hastigheter. Under sommaren kan trafikförhållandena till sjöss likna dem som råder på landsvägarna. Därför krävs det också till sjöss reaktionssnabbhet och gott omdöme.

Dessa förhållanden har legat bakom utskottets tidigare ställningstagande att man borde överväga om inte en strängare syn på onykterhet till sjöss borde komma till uttryck genom en ändring i sjölagen. På så sätt skulle bestämmandet av påföljd för brottet närmare anpassas till vad som gäller enligt trafikbrottslagen.

Som Elver Jonsson sade har nu två utredningar nyligen avlämnat sina betänkanden. Dessa är nu föremål för remissomgång. Dels gäller det Sjösäkerhetskommittén, dels Drograttfylleriutredningen. Jag vet att vi är överens om att promillegränser bör komma till även till sjöss, men jag anser att vi skall avvakta regeringens ställningstagande till dessa utredningar. Därför anser jag att ett tillkännagivande inte är nödvändigt. Jag litar på att regeringen lyssnar på och läser vad som har sagts i utskottet och vad som sägs här i kammaren, och återkommer med förslag i den riktning vi vill ha.

Med det anförda yrkar jag avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 142 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Det är ingen tvekan om att denna fråga skjuts framåt undan för undan. Jag tycker att utskottets talesman Anita Persson här också för frågan framåt. Hon konstaterar nämligen i sin inledning att det är möjligt att införa en promillegräns till sjöss. Hon konstaterar också att alltfler omsluts av det självklara kravet på en promillegräns. Det tycker jag är bra. Utskottet skärpte också förra året skrivningen ytterligare på väg mot en promillegräns.

Jag och andra i Centerpartiet börjar nu att tycka att slalomåknigen på sjön är väl omfattande. Elver Jonsson redogjorde på ett föredömligt sätt i sin beskrivning för hur detta ärende har bollats mellan utredningar, utskottsuttalanden, regeringsuttalanden, statsrådsuttalanden osv.

Därför bör man nu komma till skott. Anita Persson hänvisade till det omfattande och komplicerade problemet att lagen omfattar fler än de som

kör en båt på sjön. Jag ser inte det som något särskilt svårt. För mig är det nämligen självklart att man skall vara nykter när man arbetar.

Slutligen hänvisar utskottsmajoriteten till Drograttfylleriutredningen. Är det verkligen säkert att det är lättare att lösa problemet med en promillegräns om man även tar in narkotika och andra preparat i bedömningen, Anita Persson?

Prot. 1996/97:60

5 februari

Sjöfylleri

Anf. 143 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Agne Hansson undrar om det hela blir lättare om man även tar hänsyn till narkotikapåverkade personers beteende när de är ute och kör på sjön. Jag tror att det är bra om regeringen även har med narkotikaproblematiken när den skall ta ställning till införande av promillegränser.

Vi ser ju hur det är i dag när vi inte har detta klart när det gäller rattfylleriet. Därför tror jag att det är viktigt att man även tittar på den här sidan.

Sedan är det också viktigt att man ser över och får ordentliga promilleregler för dem som arbetar på sjön. Men det är också viktigt när det gäller fritidsbåtar. Jag är inte så duktig i segling och jag kan inte reglerna, men vad jag vet är det ett lagarbete när man är ute och seglar, i alla fall när det gäller de större segelbåtarna. Då är det viktigt att vi får en lagstiftning som även gäller medhjälparna ombord.

Anf. 144 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag har ingenting emot att man gör en helhetsbedömning i det här sammanhanget också, som när det gäller rattfylleri, och jämför alla typer av droger. Det är just det kravet vi har i vår motion. Jag är inte övertygad om att just promillegränsen till sjöss löses lika lätt på det sättet, men jag har ingenting emot att man gör det. Jag vet att Anita Persson har gjort ett utomordentligt arbete i Sjösäkerhetskommittén. Jag tycker mig vara mer övertygad nu om att det kan finnas en bred möjlighet att få igenom en promillegräns till sjöss och en större jämförbarhet mellan alkohol och andra typer av droger i trafiken till sjöss, till lands på vägarna, i luften och när det gäller spårbunden trafik.

Anf. 145 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Regeringen och utskottsmajoriteten bejakar ju de många skäl som vi har radat upp i motionerna och som har citerats här. Utskottets vice ordförande talar ju om att det är ett allvarligt brott och att det finns ett stort stöd för att det blir en påföljd. Jag är för egen del angelägen att säga att påföljden inte främst är till för att komma till en straffsituation utan för att förhindra ett brott. Dessutom har det stort pedagogiskt värde, som Anita Persson nyss sade.

Anita Persson talar om svårigheter, nämligen att detta skulle vara svårt att hantera och övervaka. Med det resonemanget skulle vi knappast ha en promillelagstiftning i landtrafiken heller med tanke på de tusentals mil vägar vi har som inte kan kontrolleras. Men avsikten med lagstiftningen är ju att ge en tydligt signal att denna typ av brott är allvarligt och att statsmakten ser allvarligt på det.

Nu kan det utläsas av betänkandet att man ställer upp på behovet av en förändring och reform. Men ändå har man ett språkbruk där man talar om senare, att ånyo överväga, utreda, göra en översyn, avvakta och kanske rent av undvika en lagstiftning. Det är ju faktiskt så, Anita Persson, och där tror jag att vi kan vara överens, att det finns de som tycker illa om en sådan här lagstiftning. Därför bör vi som hävdar trafiksäkerheten vara mer ivriga att driva på. Jag tror att det behövs en tydlig signal till regeringen. Jag har inte lika stor tillit till regeringen som Anita Persson sade sig ha.

Anf. 146 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Det är beklagligt att Elver Jonsson inte har tilltro till den socialdemokratiska regeringen. Jag hoppas att han kommer att ändra uppfattning i den frågan så småningom när det föreligger en proposition avseende promillegränser till sjöss.

Både Elver Jonsson och jag har ju varit verksamma länge här i kammaren. Vi vet båda att vi inte brukar ta ställning förrän remissomgångar och sådant är klara. Jag avvaktar regeringens beredning av de utredningar som är ute på remiss. Jag är ganska övertygad om att regeringen kommer med ett förslag så snart beredningen av dessa frågor är klar.

Anf. 147 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag delar Anita Perssons uppfattning att man bör avvakta utredningars resultat, remissvar och annat. Men här måste man ju säga: För vilken gång i ordningen?

När nu utskottsmajoriteten säger sig bejaka argumenten för en reform skulle det vara rimligt att också landa på det. Det är faktiskt så att regeringen måste krävas på att komma upp till bevis, eftersom den har fått en uppmaning att komma med en ny lagstiftning.

Herr talman! Det handlar ju om att ge den övervakande myndigheten, nämligen sjöpolisen, ett enkelt och bra instrument för att beivra den här typen av brott. Dessutom – och det har vi ju Anita Perssons ord på – skulle det vara ett gott pedagogiskt verktyg att säga till den sjöfarande allmänheten att alkohol och trafik på sjön inte hör ihop, precis lika litet som det gör i landsvägstrafiken. Därför har jag anledning att instämma i utskottsmajoritetens förhoppning att regeringen måste ta sig samman och snabbt komma med ett förslag. Men för säkerhets skull vore det mycket värt att riksdagen röstade fram reservationen, som är tydlig och klar i den här delen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

LU7 Skadeståndsansvar vid dammhaveri

Mom. 1

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. 2 (försäkringsfrågor)

1. utskottet
2. res. 1 (m)
3. res. 2 (mp)
Förberedande votering:
82 för res. 1
15 för res. 2
195 avstod
57 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.
Huvudvotering:
204 för utskottet
78 för res. 1
14 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 21 c, 19 fp, 19 v, 1 mp
För res. 1: 68 m, 10 kd
Avstod: 14 mp
Frånvarande: 17 s, 12 m, 6 c, 7 fp, 3 v, 3 mp, 5 kd

LU8 Familjerättsliga frågor

Mom. 2 (partnerskapskonvention)

1. utskottet
2. res. 1 (mp)
Votering:
264 för utskottet
34 för res. 1
1 avstod
50 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 69 m, 22 c, 19 fp, 10 kd
För res. 1: 1 c, 18 v, 15 mp
Avstod: 1 v
Frånvarande: 17 s, 11 m, 4 c, 7 fp, 3 v, 3 mp, 5 kd

Mom. 3 (registrering utomlands)

1. utskottet
2. res. 2 (fp, mp)
Votering:
243 för utskottet
55 för res. 2
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 69 m, 20 c, 10 kd
För res. 2: 3 c, 18 fp, 19 v, 15 mp
Frånvarande: 17 s, 11 m, 4 c, 8 fp, 3 v, 3 mp, 5 kd

Mom. 6 (kusiners arvsrätt)

Prot. 1996/97:60
5 februari

1. utskottet
2. res. 3 (m)

Votering:
219 för utskottet
79 för res. 3
51 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 144 s, 23 c, 19 fp, 19 v, 14 mp

För res. 3: 69 m, 10 kd

Frånvarande: 17 s, 11 m, 4 c, 7 fp, 3 v, 4 mp, 5 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU9 Ersättningsrättsliga frågor

Mom. 1 (det allmännas skadeståndsansvar)

1. utskottet

2. res. 1 (m, fp, mp)

Votering:

184 för utskottet

115 för res. 1

50 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 144 s, 21 c, 19 v

För res. 1: 69 m, 2 c, 19 fp, 15 mp, 10 kd

Frånvarande: 17 s, 11 m, 4 c, 7 fp, 3 v, 3 mp, 5 kd

Mom. 4 (skadeståndsansvar vid atomskador)

1. utskottet

2. res. 3 (c, mp)

Votering:

248 för utskottet

32 för res. 3

17 avstod

52 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 144 s, 66 m, 19 fp, 19 v

För res. 3: 1 m, 6 c, 15 mp, 10 kd

Avstod: 17 c

Frånvarande: 17 s, 13 m, 4 c, 7 fp, 3 v, 3 mp, 5 kd

Kerstin Warnerbring (c) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat nej.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU10 Vissa fastighetsförvärv

Mom. 1 (friköp av historiska arrenden)

1. utskottet

2. res. (v, mp)

Votering:
256 för utskottet
42 för res.
1 avstod
50 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 138 s, 69 m, 21 c, 19 fp, 9 kd
För res.: 6 s, 1 c, 19 v, 15 mp, 1 kd
Avstod: 1 c
Frånvarande: 17 s, 11 m, 4 c, 7 fp, 3 v, 3 mp, 5 kd

Mom. 2
Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU11 Sjöfylleri

Mom. 1 (sjöfylleri)

1. utskottet
2. res. (c, fp)
Votering:
220 för utskottet
66 för res.
13 avstod
50 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 69 m, 3 v, 4 mp
För res.: 23 c, 19 fp, 4 v, 10 mp, 10 kd
Avstod: 12 v, 1 mp
Frånvarande: 17 s, 11 m, 4 c, 7 fp, 3 v, 3 mp, 5 kd

Mom. 2
Kammaren biföll utskottets hemställan.

14 § Sveriges internationella samarbete för hållbar utveckling

Föredrogs
Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU6
Sveriges internationella samarbete för hållbar utveckling (skr. 1996/97:2)

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare önskade ordet.

Beslut

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Föredrogs
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1996/97:AU9
Riksdagens revisorers förslag angående arbetsmarknadsutbildning (förs. 1996/97:RR3)

*Riksdagens revisorers
förslag angående
arbetsmarknadsutbildning*

Anf. 148 PATRIK NORINDER (m):

Herr talman! Det är tråkigt att ledamöterna lämnar kammaren i en så här viktig debatt.

Jag tänker uppehålla mig till största delen vid behandlingen av ärendet i utskottet. Själva revisorernas förslag rör sig om tre tillkännagivanden. Majoriteten i utskottet har inte i något fall velat tillstyrka tillkännagivandet till regeringen. Jag tycker att det är anmärkningsvärt. Med tanke på skrivningarna i betänkandet är det ännu mer anmärkningsvärt. Utskottet biträder i princip revisorernas förslag och instämmer i det mesta vad revisorerna säger.

De tre tillkännagivandena gäller ytterligare utvärdering av arbetsmarknadsutbildningen, deltagarnas bakgrund och arbetsmarknadsutbildningens inriktning och dimensionering.

Här har alla remissinstanser varit rätt eniga med revisorerna om att det behövs ett tillkännagivande och en ytterligare utvärdering av arbetsmarknadsutbildningen.

Utskottet skriver att man ”instämmer med revisorerna i att kunskapsläget i fråga om sådana effekter som mäts genom utvärderingar inte är tillfredsställande. Utskottet förespråkar – i likhet med revisorerna och remissorganen – att utvärderingsverksamheten förstärks. Såväl Arbetsmarknadsdepartementet som AMS bör därvid ta större ansvar.

Arbetsmarknadsdepartementet bör sålunda ta initiativ till ytterligare studier av arbetsmarknadsutbildningens effekter.”

Man noterar vidare att AMS har utarbetat en uppföljnings- och utvärderingsplan. Vidare skriver man:

”I sin utvärderingsverksamhet bör AMS i stor utsträckning anlita utomstående organ, anser utskottet.”

Man sammanfattar det hela med att man instämmer med revisorerna om vikten av utvärderingar. Man utgår från att utvärderingarna av arbetsmarknadsutbildningen genomförs. Med all denna skrivning i utskottet landar man i att ”bör mot denna bakgrund inte föranleda något uttalande av riksdagen”. Det är rätt märkligt. Här instämmer man i det mesta, men så landar man i en sådan skrivning.

Det här återkommer även i de andra punkter där revisorerna föreslagit ett tillkännagivande. Beträffande deltagarnas bakgrund anser man att det är ”värdefullt med en sådan redovisning från AMS som revisorerna efterlyser, i vilken en fördjupad analys görs av deltagarnas bakgrund och orsakerna till den uppkomna fördelningen såvitt gäller olika grupper.” Även där landar man i en liknande skrivning: ”Något särskilt tillkännagivande med anledning av revisorernas förslag i fråga om deltagarnas bakgrund synes emellertid inte erforderligt.” Någon svagare motivering får man nog leta efter.

I den tredje frågan är det samma sak. Utskottet instämmer i allt väsentligt i vad revisorerna anför. Så landar man i den något konstiga inställningen: "Något uttalande av riksdagen med anledning av revisorernas förslag i dessa eller övriga avseenden föreslår utskottet dock inte."

Jag begriper inte, herr talman, varför Socialdemokraterna och stödpartiet Centern inte kan bifalla revisorernas yrkande om tillkännagivande. För mig är det obegripligt.

Det finns en bred enighet i utskottet. Alla partier – utom Socialdemokraterna och dess stödparti Centern – anser att revisorerna har helt rätt i sitt resonemang, men man kan ändå inte bifalla revisorernas förslag.

Jag ser revisorernas roll som en hjälp i riksdagens och regeringens arbete. Det som ligger till grund för betänkandet är ett mycket gediget och omfattande arbete som revisorerna har lagt ned. Det viftas nu bara bort av utskottsmajoriteten.

Om man jämför med revisorernas roll i privata företag har de en konsultroll. Man bistår med hjälp att göra analyser och hjälper ledningen att undvika misstag. På samma sätt borde revisorernas arbete kunna användas i riksdagen. Men tydligen är detta känsligt. Det har blivit något av en Thage G-punktare av det hela. Regeringen anser sig så felfri att varje form av kritik blir en oerhörd kränkning. Därför rycker utskottsmajoriteten ut för att skydda regeringen från denna fruktansvärda händelse, att bli beskyldd för någonting, att inte kunna allt, att inte vara helt felfri.

Det är inte så konstigt att förtroendet för regeringen är lågt och att alltfler medborgare har en pessimistisk inställning till framtiden. Människor måste undra vad som sker i denna kammare när alla är överens om att revisorerna har rätt men att man inte kan tillkännage detta ens till regeringen. Jag får kanske senare under debatten en förklaring till varför man betar sig på det här underliga sättet. Är man verkligen så känslig?

Vi från moderaterna har avgett ett särskilt yttrande där vi lämnar vår syn på arbetsmarknadsutbildningen, något som vi tidigare har utvecklat i våra motioner. Vi tar upp tre delar i vårt särskilda yttrande.

Till att börja med bör utbildningen styras av ett klart definierat arbetsmarknadsbehov och genomföras i samarbete med företagen. Det är en självklarhet att en utbildning som man erbjuder de arbetslösa skall kunna leda till någonting senare och att utbildningen skall anordnas i samverkan med företagen.

Utbildning bör också kunna ske i *trainee*-form. Det finns olika sätt att finansiera detta, t.ex. genom utbildningscheckar.

Vi anser att det behövs en objektiv och allsidig utvärdering av verksamheten. Det är inte acceptabelt att AMS själv ansvarar för huvuddelen av utvärderingen, utan den bör göras av utomstående personer. Detta anmärker även revisorerna på. Jag tror att det finns flera i utskottet som delar den uppfattningen.

Med anledning av det anförda yrkar jag bifall till reservation nr 1. Naturligtvis står jag bakom alla våra övriga reservationer.

Anf. 149 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Dagens betänkande behandlar ett förslag från Riksdagens revisorer. De synes ha ett angeläget budskap, och de ståndpunkter och förslag som man lyfter fram förtjänar riksdagens uppslutning. Revisorerna har granskat arbetsmarknadsutbildningen och gjort viss utvärde-

ring. Man lämnar riksdagen ett antal synpunkter i tre avseenden. Utvärderingarna gäller deltagarnas bakgrund och utbildningens inriktning och dimensionering.

Vi har ju flera gånger under det senaste året diskuterat arbetsmarknadsutbildning och därtill hörande frågor i såväl utskott som kammare. Senast var kort före jul då vi beslutade om ett kapitaltillskott till AMU-gruppen. Där återkommer regeringen snart med en proposition om AMU-gruppens framtida verksamhet. Dessutom har ju utbildningens roll diskuterats mycket, inte minst i volymtermer eller i termer av kvalitet.

Vår principiella ståndpunkt i Folkpartiet när det gäller arbetsmarknadsutbildningen är att den behöver förändras i inriktning mot utbildningar som är mer anpassade till dagens arbetsmarknad. Visserligen har det gjorts påståenden i den riktningen, men alltför litet har kommit till praktisk tillämpning. Det är nödvändigt att arbetsmarknadsutbildningen förändras så att utbildningen inriktas på det som kan anses vara framtidens arbetsmarknad och inte på gårdagens arbetsmarknad.

Ett problem som vi dras med just nu är att massarbetslösheten har antagit sådana dimensioner att kvantiteterna har kommit för mycket i förgrunden. Regeringens ambition att pressa arbetslösheten är ett försök att ta en genväg. För vår del tror vi att utbildningen måste inriktas på utbildningar som i en del fall – kortsiktigt – är dyrare, men som i stället har hög kvalitet och som mycket säkrare leder till ett jobb efter avslutad utbildning. Volymkraven får inte ta över en rationell och långsiktigt klok hantering.

Så till revisorernas förslag. Arbetsmarknadsutbildningen är en dyr åtgärd. Därför är det viktigt att vi kan överblicka vilka effekter som den får. De utvärderingar som hittills har gjorts är inte aktuella. De gjordes i ett annat ekonomiskt läge, och sedan måste man också ta hänsyn till de stora volymerna. Det är angeläget att göra en bra avvägning mellan arbetsmarknadsutbildning och andra typer av åtgärder.

Vi från oppositionen konstaterar att arbetsmarknadspolitiken inte är tillräckligt genomlyst. Detta är djupt otillfredsställande, och det är av största vikt att intentionerna inte stannar enbart vid ord. Konkreta resultat är nödvändiga om vi skall få bukt med såväl arbetslöshet som rikets affärer.

Vi påpekar också i reservation nr 1 att regeringen fortlöpande måste genomföra utvärderingar av det slag och i den omfattning som föreslås av revisorerna. Ambitionsnivån skall vara hög och kvaliteten skall vara god. Utvärderingar får inte bara bli interna utredningar utan bör självfallet läggas ut på fristående organ och forskare. Bara då kan de få hög trovärdighet och bli i verklig mening användbara.

I avseende om deltagarnas bakgrund påpekar revisorerna att de prioriterade gruppernas andel av utbildningen måste hållas uppe. Inte minst från fördelningspolitisk synpunkt är det angeläget att underlätta för personer med svag ställning på arbetsmarknaden och att de kan komma i fråga för relevant utbildning. Inte sällan rör det sig om vissa ungdomar, arbetshandikappade och medborgare från utomnordiska länder. Men även jämställdhetsperspektivet måste beaktas av arbetsmarknadsmyndigheten.

Revisorerna ser med misstänksamhet på att de prioriterade gruppernas andel har tenderat att minska och befarar att det rentav kan vara fråga om en ny inriktning. I detta avseende behöver länsarbetsnämnder ha en mer

ensartad inställning. De tillväxtpolitiska och fördelningspolitiska målen bör inte avsevärt skilja sig åt från län till län. Statistiska brister behöver också åtgärdas. AMS bör få i uppgift att förtydliga riktlinjerna i detta avseende, följa utfallet och redovisa resultatet till regeringen, som i sin tur har att meddela riksdagen sina iakttagelser.

Visserligen är vår uppfattning i Folkpartiet att man inte skall ha alltför långtgående och detaljutformade riktlinjer för län och lokala arbetsförmedlingar, men när det gäller stora principiella ställningstaganden behöver de självfallet få sitt genomslag i praktisk, vardaglig utbildningsverksamhet. Detta är så angeläget att riksdagen bör göra ett särskilt uttalande till regeringen i denna fråga.

Vår tredje reservation, dvs. nr 7, som tre partier ställer sig bakom gäller planeringen av utbildningens inriktning och dimensionering. Revisorerne har pekat på brister, inte bara i inriktningen utan också i effektiviteten. Därför är det viktigt med en professionell upphandling och utbildning. Det är vidare angeläget att göra bra och riktiga marknadsbedömningar, att få en korrekt bild av samhällets kostnader för arbetsmarknadsutbildningen i relation till andra åtgärder, att se vikten av en god svensk undervisning för invandrare samt att över huvud taget säkra kvaliteten i arbetsmarknadsutbildningen.

Här återkommer jag till mitt påstående i inledningen av anförandet om faran av att sådan utbildning alltför mycket kan höra gården till. Att detta har lett till att utbildningen alltför ofta inte har lett till något jobb uppmärksammas alltför sällan. I det sammanhanget kommer de s.k. dyra utbildningarna in i bedömningen. Men i de fall att dessa utbildningar skulle underlätta att få ett arbete på öppna arbetsmarknaden måste de redan i ett relativt kort perspektiv ändå vara att föredra.

Bra är riktlinjerna att arbetsmarknadsutbildningen skall vara anpassad till den enskildes behov och förutsättningar och i enlighet med kraven på arbetsmarknaden. Vi reserverar oss under att ett sådant synsätt bör prägla planeringen av utbildningens inriktning och dimensionering. Men här bör riksdagen också göra ett uttalande med en innebörd som väl sammanfaller med bl.a. en folkpartimotion.

Slutligen, herr talman, bejaktar utskottsmajoriteten i allt väsentligt revisorernas resonemang och menar att en förtjänstfull genomgång av arbetsmarknadspolitiken har skett. Men samma majoritet tycker att en del av dessa synpunkter redan har uppmärksamats av Arbetsmarknadsstyrelsen. Man instämmer rent allmänt i behovet av utvärderingar och ett större ansvar från såväl departement som ämbetsverk. Även socialdemokraterna anser att AMS bör anlita utomstående organ i enlighet med revisorernas påpekande. Man påminner också om det nya oberoende institutet för utvärdering av arbetsmarknadspolitik som inrättades för bara några veckor sedan.

Till detta kan sägas att massarbetslösheten, som likt en prairiebrand drar fram över landet, är så alarmerande i omfång och hastighet att man inte kan invänta oberoende instituts utvärderingar, som ligger alltför långt fram i tiden. Nu bränns det ordentligt i arbetsmarknadsfrågorna. De senaste årens ökade arbetslöshet är just alarmerande. Som redan tidigare påpekats i denna kammare har vi ett Arbogafall varje vecka.

Socialdemokrater och centerpartister nöjer sig tyvärr med att revisorerne har gjort sitt. Institutet är inrättat och riksdagen behöver inte enga-

gera sig ytterligare. Ändå är behovet av uppföljning av all den här typen av verksamhet inom offentlighetsområdet mycket angeläget.

En utvärdering värd namnet måste verkligen komma till stånd. Då är det viktigt att det inte bara talas, skrivs eller staplas ord om utvärderingar. Riksdagens konstitution ger oss möjlighet att resa detta krav och att ge regeringen våra åsikter till känna.

Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 7.

Anf. 150 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till Vänsterpartiets reservationer nr 2, nr 5 och nr 8.

Miljöpartiets representant Barbro Johansson har tyvärr blivit sjuk under dagen. Hon har sagt till mig att hon hade tänkt yrka bifall till de två förstnämnda vänsterpartireservationerna.

Patrik Norinder försöker att koka soppa på en spik. Visst är det så att man från majoritetspartiets sida nästan alltid är väldigt rädd för revisorernas kritik. Huvuddelen av den kritik som framförs av revisorerna, vilken jag till mycket stor del ställer mig bakom, drabbar egentligen det moras som började inom detta område i början på 90-talet. Det är inte bara jag som säger detta. I remissvaren till revisorernas rapport skriver expertgruppen för utvärderingsstudien inom arbetsmarknadspolitiken, EFA, att forskningsresultaten när det gäller arbetsmarknadsutbildning var mycket mer positiva förr och att de tenderar att få en sjunkande verkningsgrad.

Man skriver: ”Dessa forskningsresultat gav inget stöd för den förändring av arbetsmarknadspolitikens tidsanpassning och sammansättning som skedde i början av 1990-talet. Förutom att åtgärderna i början av konjunkturedgången sattes in senare och i mindre omfattning än vid tidigare konjunkturedgångar var åtgärdssammansättningen annorlunda. Istället för att som tidigare låta de efterfrågepåverkande åtgärderna vara den första och främsta stabiliseringspolitiska åtgärden var det denna gång utbildningsinsatserna som fick denna roll.”

På diagrammen kan man se hur Börje Hörnlund lyfte upp arbetsmarknadsutbildningen till att i genomsnitt omfatta 80 000 personer i månaden. Det var fri dragningsrätt, som man sade, på denna åtgärdstyp. Man vräkte in utbildningsinsatser, som delvis just uppnådde utförsäkringssyftet. Det var en ogenomtänkt arbetsmarknadspolitik av borgerligt märke, som egentligen gav upphov till den kvalitetssänkning som man kom att se under de närmaste åren. Det är egentligen denna period som är utvärderad. Jag vill inte säga att det bara beror på den borgerliga regeringens missgrepp, men det politiska ansvaret låg faktiskt där.

Rent generellt är vi väldigt mycket för utvärderingar. De skall tas på stort allvar. I vår motion har vi, i förhållande till revisorerna, i väsentlig grad skärpt anmärkningarna.

När det gäller behovet av utvärderingar har vi pekat på att det inte bara är den operativa verksamheten som skall utvärderas. Man måste också utvärdera de alternativ som fanns när utvärderingen gjordes liksom regeringens och riksdagens ansvar. Aldrig har vi väl upplevt maken till ryckighet och dragspelande med volymerna när det gäller arbetsmarknadspolitik, inte minst arbetsmarknadsutbildning, som under just de år som utvärderades. Det leder naturligtvis till att Arbetsmarknadsverket får myck-

Prot. 1996/97:60
5 februari

*riksdagens revisorers
förslag angående
arbetsmarknadsutbild-
ning*

et små möjligheter att göra noggranna planeringar och, kanske än mindre, uppföljningar. Detta är *en* väldigt viktig del som jag vill lyfta fram.

Det andra som jag vill ta upp är metodiken. Vi har i vår motion och litet grand också i reservationen diskuterat vilken metodik som skall användas. Den vanligaste formen av utvärdering är helt enkelt att man tar reda på löneutvecklingen för en person som får del av arbetsmarknadsutbildning och personens arbetsmarknadsstatus efter ett halvår, ett år, eller några månader – man väljer alltså en tidsperiod. Det är klart att detta i väldigt hög grad beror på arbetsmarknadsläget, som i första hand inte bestäms av den enskildes utbildning på kort sikt utan av den ekonomiska politiken, näringspolitiken, regionalpolitiken etc. Därför pekar vi på att det används ganska trubbiga instrument, vilket inte bara vi pekar på. Delvis bekräftas detta också av revisorerna. Varje genomgång av undersökningar och utvärderingsstudier om arbetsmarknadsutbildning leder till konstaterandet att kunskapsläget är osäkert. Det är mycket svårt att göra jämförelser över tiden och mellan länder.

Efter varje undersökning som presenteras, om de råkar vara negativa – det finns också positiva – ropas det från borgerligt håll: AMS är ruttet! Det är dåligt skött! Varför skall vi hålla på med det här? ”Flexibilisera” arbetsmarknaden i stället!

Den typen av politisering av bräckliga undersökningsresultat är mycket dålig. Det finns också i den borgerliga reservationen ett inslag av detta. Man säger att nu måste det komma fram konkreta resultat, att det inte är acceptabelt att människor så sällan får jobb efter genomgången utbildning. Men det handlar inte om det, utan det handlar i första hand om en dålig ekonomisk politik och en dålig arbetsmarknadspolitik i stort, som leder till små jobbchanser. Däremot är en vettig kompetenshöjande insats kanske det bästa som man på lång sikt kan göra för den arbetslöse, som ofta har stora kompetensbrister.

Vi har alltså diskuterat en serie sådana metodproblem, och vi har diskuterat vikten av en jämförelse av de alternativ som stod till buds. Därför har vi i vår reservation nr 2 gjort en skärpning i förhållande till revisorernas påpekande om behovet av och metodiken för utvärderingar.

I reservation nr 5 tar vi upp en fråga som tas upp i alldeles för liten omfattning av revisorerna, nämligen könsperspektivet. Kort sagt är det en ojämlik situation som råder mellan män och kvinnor. Det är en mindre volym av utbildningsinsatser som riktas till kvinnor. Framför allt är kostnaderna väsentligt lägre för de utbildningar som riktas till kvinnorna, vilket vi tror beror på slentrian och gamla arbetsmarknadsstrukturella föreställningar. Detta mönster måste brytas. Det måste vara en del i det uppdrag som AMS har att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden. Vad kunde vara bättre än att använda kompetenshöjande åtgärder för att bryta den i Sverige så starkt könssegregerade arbetsmarknaden?

Vi noterar att det läggs väldigt liten vikt vid den aspekten när revisorerna har utvärderat det här. Vi har gjort en stark markering av vårt missnöje på den punkten och av att det, både i utvärderingen och i själva arbetet med arbetsmarknadsutbildningen, är viktigt att lyfta fram könsperspektivet.

Den tredje reservationen, reservation 8, handlar om arbetsmarknadspolitikens inriktning. Vad vi försöker säga är att arbetsmarknadsutbildning skall definieras som utbildning som sätts in av arbetsmarknadsskäl

för den som är arbetslös, finansieras med ett aktivitetsstöd och ingår i den individuella handlingsplanen. Det leder oss till att diskutera några mycket konkreta punkter som vi tycker att revisorerna borde ha lyft fram. Även här är det alltså en skärpning av revisorernas hållning. Vi menar att vi har sett många exempel på hur man tas in under löpande månad eller löpande vecka på olika kurser och åker ut igen vid olika tillfällen. Det finns inte alls någon klasstruktur när man går i arbetsmarknadsutbildning. Det kan lätt få karaktären av att man skall göra sina dagar, man skall få sin kurs gjord. Sedan har man en ny status när man kommer till arbetsförmedlingen.

Vi tror att det är oerhört viktigt vilket sätt man tas in i arbetsmarknadsutbildning på. Det är viktigt att det verkligen är en del i en realistisk, individuell handlingsplan som tar hänsyn till möjligheterna och förutsättningarna att klara av studierna och till på vilket kvalitativt sätt man genomför sina studier, sin utbildning. Det är också viktigt att det finns inslag av praktik. Det är mycket ovanligt i dag.

Skall man få jobb efter en utbildning, tror jag att praktikinslaget är alldeles nödvändigt. Jag tror också att jobbsökaraktiviteten är nödvändig. Därför skulle jag vilja se arbetsmarknadsutbildningen på ett mycket starkare sätt integrerad i det här med att skaffa sig jobb i den individuella handlingsplan man utarbetar tillsammans med arbetsförmedlingen. Det finns oerhört mycket att göra på den punkten. Vi har pekat på några ytterligare mycket konkreta punkter, men jag nöjer mig med detta.

Låt mig slutligen säga att en hel del av de problem vi i dag ser, kommer sig av en fortsatt ryckighet. Vi har i dag en radikal neddragnings av arbetsmarknadsutbildningen, av de kompetenshöjande inslagen i arbetsmarknadspolitiken. Vi ser det som utomordentligt negativt – inte minst eftersom personalpolitiken, personalutbildningen i företag, kommuner och statliga myndigheter ofta diskriminerar dem som har lägst utbildning och som står längst ned i hierarkin.

Vi behöver ett omfattande statligt program för kompetenshöjning utanför den normala arbetsgivarsidan. Vi behöver ha en arbetsmarknadsutbildning som är stark och långsiktig och som naturligtvis, Elver Jonsson, skall inrikta sig på den kommande arbetsmarknaden. Det är en självklarhet. Det är inte lätt att planera, men det är en självklarhet. Därför vill jag bara notera att vi är utomordentligt dystra över den usla planering som finns på Arbetsmarknadsdepartementet och som vi har sett prov på i fråga om debaclet med AMU-gruppen, som har att förvalta en mycket stor del av den arbetsmarknadsutbildning vi diskuterar.

Utvärderingar är alltså mycket bra, men gör dem mer specifika, mer konkreta och mer inriktade på de verkliga problem vi har på svensk arbetsmarknad.

Anf. 151 PATRIK NORINDER (m) replik:

Herr talman! Min kritik tog inte sin utgångspunkt i vems fel det var, när det började, hur det har uppstått och varför. Den tog sin utgångspunkt i att revisorerna och utskottet, och även Hans Andersson själv, anser att man bör ge det här till känna till regeringen. Varför kan man inte göra det då? Vad är det fråga om för prestige? Det var det kritiken gällde.

Själva arbetsmarknadsutbildningen och hur den skall inriktas är inte vad det här betänkandet rör. Det rör hur revisorerna anser att vi skall ha

en utvärdering. Det gäller revisorernas arbete och om vi skall tillkännage det till regeringen eller inte. Det var utgångspunkten i min kritik av Socialdemokraternas och Centrerns agerande.

Anf. 152 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag kan dela *den* kritiken. Men både i reservationen, den första från de borgerliga partierna, och i Patrik Norinders inlägg, finns slängen att regeringspartiet är så skrajset. Vad jag påpekar är att de största misstagen, som har lett till de mest bekymmersamma effekterna för förmedlingarna, länsarbetsnämnderna, AMS och framför allt de arbetslösa, tillkom under den tid då Patrik Norinders parti satt i ledningen. Jag vill säga att det nästan är dramatiskt hur kvaliteten på arbetsmarknadspolitiska åtgärder då försämrades. Tyvärr är det just nu samma tendens. Den enda likheten mellan de två perioderna är Centrerns mycket starka inflytande på politiken i det här fallet.

När det sedan gäller de andra punkterna vi har tagit upp, ligger de inte alls vid sidan av vad revisorerna har påpekat. Man har tagit upp frågor om vilka grupper som får del av arbetsmarknadsutbildning. Det hade varit roligt om även Moderaterna hade lyft fram frågan om könssegregering och kvinnors roll.

När det gäller planering och inriktning vill jag säga att det *är* planering vi tar upp när vi säger på vilket sätt arbetsmarknadsutbildning skall vara integrerad i de individuella handlingsplanerna. De skall vara väl förberedda och väl uppföljda på individuell basis.

Anf. 153 SONJA FRANSSON (s):

Herr talman! Utvärderingar syftar till att ta till vara erfarenheter av genomförda åtgärder, till att lära för att förbättra. Utvärdering bör ske med en kombination av självvärdering och både en intern och en extern utvärdering. Genom den interna självvärderingen skapas beredskap och öppenhet för synpunkter från den externa utvärderingen. För utveckling av verksamheter är det nödvändigt med både en intern och en extern utvärdering.

Till skillnad från utvärdering innebär uppföljning att ta reda på resultatet av vad som skett och av vad som är gjort. Det är en del av verkställigheten som ständigt måste göras på olika nivåer internt inom verksamheten. Det är viktigt att hålla isär dessa båda begrepp i den fortsatta debatten.

Herr talman! Riksdagens revisorer har granskat arbetsmarknadsutbildningen efter förslag från arbetsmarknadsutskottet. Revisorernas överväganden redovisas under fyra rubriker. På tre punkter; utvärderingar, deltagarnas bakgrund samt planeringen av utbildningens inriktning och dimensionering, begär revisorerna tillkännagivande till regeringen.

Utskottsmajoriteten håller med revisorerna om att en noggrann, kontinuerlig och kvalitativt god utvärdering av arbetsmarknadsutbildningen, både internt via AMS och externt av ett oberoende institut, är nödvändig för att förbättra kunskapen om arbetsmarknadsutbildningens effekter, precis som Patrik Norinder påpekar. Vi tycker samtidigt att revisorerna slår in öppna dörrar. I flera fall gäller i dag inte de förhållanden som revisorerna pekat på.

Ett exempel på detta är revisorernas förslag om vikten av oberoende utvärdering av hela arbetsmarknadspolitiken. Riksdagen har redan fattat beslut om att inrätta ett utvärderingsinstitut fr.o.m. den 1 januari i år.

Ett annat exempel är att AMS redan har utarbetat en uppföljnings- och utvärderingsplan som skall möjliggöra en effektivare avvägning mellan olika åtgärder. Regeringen har dessutom i regleringsbrevet ställt större krav på AMS när det gäller uppföljning och effektivisering vid upphandling av arbetsmarknadsutbildning.

Sedan flera år tillbaka görs uppföljning av sysselsättningen sex månader efter genomgången arbetsmarknadsutbildning kontinuerligt av AMS. Svårigheten som finns i dag är att jämföra olika resultat. Här måste en utveckling ske av uppföljningsinstrumenten för att man bättre skall kunna jämföra och följa upp resultat, så att en bra utvärdering därefter skall kunna göras. Dessutom var de största problemen med arbetsmarknadsutbildningen under borgerligt styre, precis som Hans Andersson mycket riktigt påpekar.

Herr talman! Utskottet har liksom revisorerna velat peka på några viktiga punkter i betänkandet när det gäller tendensen till minskning av de prioriterade gruppernas deltagande i arbetsmarknadsutbildningen. Det kan finnas naturliga orsaker till att arbetshandikappade, invandrare och kvinnor fått mindre del av arbetsmarknadsutbildningen under senare tid. Ett skäl kan vara att den grundläggande utbildningen i dag i huvudsak skall ske genom reguljär utbildning eller att invandrare med akademisk examen får svensk kompletteringsutbildning som arbetsmarknadsutbildning och därmed blir registrerade som enbart akademiker i statistiken. Men eftersom oklarheter finns är det viktigt att orsaken till förskjutningen analyseras ordentligt.

Det är nödvändigt att uppmärksamma könsperspektivet bättre, särskilt i dag då arbetsmarknadsutbildningen i huvudsak är en form av yrkesutbildning. I detta läge är det lätt att kvinnorna får en betydligt mindre del av åtgärden. Detta bör belysas i en könsuppdelad statistik som redovisar både volymer och kostnader.

En annan av de frågor som revisorerna tar upp vill utskottet särskilt kommentera, och det gäller undervisningen i svenska för invandrare. Ordentliga kunskaper i det svenska språket är en förutsättning för att få ett arbete. Det är viktigt att invandrare redan från början av sin vistelse i Sverige ges tillräckliga förutsättningar att lära sig svenska språket. Här måste den reguljära skolan, den kommunala sfi-undervisningen och AMS ta ett helhetsgrepp. Utskottet har uppmärksammat en pågående beredning och en kommande utvärdering på området och vidtar därför inga ytterligare åtgärder i frågan.

Slutligen, herr talman, vill jag erinra om att en parlamentarisk kommitté nyligen har slutfört sitt arbete om arbetsmarknadspolitiken, där utvärderingen av verksamheten var en viktig del i arbetet. Arbetsmarknadspolitiska kommitténs betänkande finns nu på Arbetsmarknadsdepartementet som underlag för fortsatt utveckling i utvärderingsfrågan.

Dessutom pågår ett kontinuerligt förnyelse- och effektiviseringsarbete på det arbetsmarknadspolitiska fältet.

Detta sammantaget och med hänsyn till den utökade utvärderingsverksamheten som nu förutsätts komma till stånd beträffande arbetsmarknadsutbildning och andra åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken anser

utskottsmajoriteten att något initiativ i form av särskilt yttrande från riksdagens sida för närvarande inte behövs.

Jag vill därför yrka bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet och därmed avslag på samtliga reservationer.

Anf. 154 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Sonja Fransson säger en hel del som jag tycker visar förståelse för sakfrågan. Jag kan också hålla med om att mycket har blivit överspelat genom ett flertal studier som har gjorts på ett tidsförhållande som ligger efter revisorernas och inte minst genom den arbetsmarknadspolitiska kommittén. Jag har emellertid några frågor.

Det är som Sonja Fransson säger att utskottet efter vår motion säger att det är viktigt att både belysa volym och kostnad när det gäller jämställdhetsperspektivet. Men vi säger också att man bör ha en positiv särbehandling i syfte att uppnå det som faktiskt är ett av målen, nämligen att bryta den könsreglerade arbetsmarknaden. De brytprojekt som AMS disponerar medel för är ju som en droppe i havet i förhållande till den massiva volym insatser som ändå kan sättas in i form av arbetsmarknadsutbildning.

Min första fråga är: Varför inte nappa på det som vi har fört fram i vår reservation när det gäller könsperspektivet?

Min andra fråga är: Vi har när det gäller synpunkter på hur arbetsmarknadsutbildningen skall planeras satt fokus på individen och den individuella handlingsplanen – inträdet i arbetsmarknadsutbildning och utträde med praktik, jobbsökeri, osv. Varför ställer sig majoriteten inte bakom ett tillkännagivande av den typen och biträder dessa synpunkter?

Anf. 155 SONJA FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är viktiga punkter som Hans Andersson tar upp. Positiv särbehandling är något som vi i princip inte alls har något emot. Det tycker vi är viktigt i många hänseenden.

Vad vi har sagt är att vi i detta fall inte tycker att vi behöver göra ett tillkännagivande till regeringen, därför att vi tycker att väldigt mycket är på gång av det som regeringen håller på med. Bl.a. har det gjorts en utredning om kvinnors plats på arbetsmarknaden, *Hälften vore nog*. I den talas det om vissa åtgärder som behöver vidtas. Det pågår en samverkan om arbete-kön. Det är ett projekt. Det skall utjämna skillnaden mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden.

Det är alltså redan väldigt mycket på gång. Det är därför som vi inte tycker att vi ytterligare behöver peka på de saker som Hans Andersson tar upp.

Anf. 156 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Det är ett slags positivt svar som jag får. Det ligger mycket i vad jag säger men mycket är på gång. Men vad är det som är på gång? Ja, det talas. Det finns konferenser. *Hälften vore nog*. Ja visst vore det nog om hälften vore nog. Men vi är så långt därifrån. Och jag har inte alls känslan av att vi går framåt. Den utredningen var ju en ren deskriptiv utredning utan åtgärdsförslag.

Vi pekar nu på åtgärdsförslag. Och det hade väl varit ett bra tillfälle att ge signalerna till regeringen att äntligen komma loss på detta område. Sedan måste det naturligtvis följas upp i konkreta förslag i kommande propositioner. Men alla möjligheter finns för riksdagsmajoriteten att ge signaler till regeringen på detta område. Det är bara att yrka bifall till våra reservationer.

Anf. 157 SONJA FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker faktiskt att det har hänt en hel del. Just den utredning som jag pekar på, *Hälften vore nog*, har lett till att det har tillsatts en arbetsgrupp på departementet som skall ta fram konkreta förslag. Det är precis det som det handlar om. Vi har redan pekat på det, och vi har väckt en motion som gäller denna del som utskottet har biträtt. Efter detta blev det en utredning, och efter den utredningen har det också blivit ett konkret arbete för att ta fram praktiska exempel, möjligheter och projekt. Jag tycker att det är bra.

Anf. 158 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Sonja Fransson säger att en del är överspelat och att det nog slås in en hel del öppna dörrar. Jag tror inte det, därför att väldigt mycket av det som revisorerna säger är ändå av sådan allmängiltig art att det gäller att ta fasta på det. Vi för vår del har sagt att det är särskilt angeläget att vi ser till att vi har utbildningar som är relevanta inför dagens och morgondagens arbetsmarknad och att det leder till att människor får jobb. Då är det viktigt att göra en sådan avvägning att man tittar på kvalitet och inte bara på kvantitet.

Sedan försökte jag i mitt anförande påtala att de prioriterade gruppernas situation ser ut att dra i väg åt fel håll. Det har revisorerna påtalat. Det gäller arbetshandikappade, ungdomar och medborgare från främmande länder. Men även jämställdhetsperspektivet är viktigt eftersom många kvinnor har svårt att hävda sig och få en relevant arbetsmarknadsutbildning.

I den här debatten har man också av och till påtalat ryckigheten i arbetsmarknadspolitiken. Det skall inte förnekas att det har skett genom åren också med en tidigare regering. Men jag tror ändå att vi av historien måste lära oss att inte öka på den ryckigheten. Det är väl det som vi har erfär under denna mandatperiod. Det må gälla ungdomar, hugskott med beteckningen RAS eller arbetshandikappade som störs av både oväntade besked och uteblivna besked. Jag tror att vi behöver en lugnare och tydligare arbetsmarknad och att vi framför allt siktar på det som ger jobb när vi nu lever med en massarbetslöshet av sällan eller aldrig skådat slag.

Anf. 159 SONJA FRANSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller de prioriterade grupper som Elver Jonsson tar upp skriver vi i betänkandet att det är viktigt att göra en analys av orsakerna, om det nu har blivit en förskjutning. Vi menar att det här kommer att uppmärksammas och att man kommer att göra något.

I frågan om kvalitet och kvantitet har vi inte några delade meningar. Det är viktigt med kvalitet i åtgärderna. Men det är, som Elver Jonsson

säger, väldigt många människor som skall ha del av olika åtgärder. En kvalitet kan vara just att man över huvud taget får ta del av en åtgärd.

Anf. 160 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Utskottsmajoritetens talesman här håller med både Revisorerna och oppositionen i allt väsentligt. Det är bra. I sak är vi alltså ganska överens. För att vara riktigt vänlig kan jag säga att vi är nästan helt överens. Det enda som skiljer oss åt beträffande de ståndpunkter som vi från arbetsmarknadspolitisk synpunkt och utifrån vår ansvarsroll i arbetsmarknadspolitiken här i riksdagen bör driva är väl att detta ställningstagande borde nå fram till regeringen i form av att regeringen får riksdagens skrivelse översänd till sig genom ett tillkännagivande.

Jag yrkar bifall till att detta må ske genom de tre reservationer som jag har aktualiserat.

Anf. 161 SONJA FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är säker på att regeringen kommer att lyssna och att man också utan ett tillkännagivande kommer att läsa betänkandet.

Anf. 162 MARGARETA ANDERSSON (c):

Herr talman! Arbetsmarknadsutbildningen är en viktig del av arbetsmarknadsinsatserna. Rätt utnyttjade är dessa en resurs för de arbetslösa. Det är också viktigt från både samhällets och individens synpunkt att de här insatserna följs upp och utvärderas. Det måste ske på både kort och lång sikt. AMS har i olika omgångar, inte minst genom det beslut som fattades före jul, fått medel för detta. Dessa resurser måste utnyttjas. I det här fallet håller vi helt och hållet med Riksdagens revisorer.

Det oberoende institut som diskuterats i olika sammanhang inrättades för en månad sedan. Det måste ges både tillfälle och tid, så att man kan börja arbeta. Det gäller att avge synpunkter på saker och ting, att ta ställning och att göra undersökningar, för annars plockar vi bara på ytterligare uppgifter utan att de utredningar tas till vara som vi redan har fått fram.

Inte minst viktigt är att fördelningsprinciperna och uppföljningen av insatserna sker i ett jämställdhetsperspektiv. Det är inte ansvarigt att låta kvinnor få mindre insatser än män. Å andra sidan är andelen arbetslösa kvinnor, som väl är, något mindre – tyvärr nu för tiden bara aningen mindre – än andelen arbetslösa män. Därför är det viktigt att hålla reda på detta. Jag upplever att regeringen och AMS har försökt göra det, inte minst genom utredningen *Hälften vore nog* och de insatser som kommer fram med anledning därav.

Invandrarnas kunskaper i svenska är oerhört viktiga för deras integration i det svenska samhället. Det har under många år ställts krav på förbättringar. Tyvärr har kraven nog inte blivit riktigt tillgodosedda av vare sig av Invandrarverket eller placeringskommunerna, och inte heller av AMS. Man har inte riktigt kommit fram till hur den här utbildningen skall genomföras.

En brist tror jag är att man inte har kunnat tillgodose behovet av utbildade lärare. Det krävs nämligen en speciell pedagogik för att undervisa människor i svenska som andra språk. Det är lättare med svenska för svenskar. Där har det funnits en brist. Jag vet inte hur det ser ut i dag,

men jag vet att en hel del utbildning försiggått i olika sammanhang. Det har blivit bättre under senare tid. Men då de stora invandrargrupperna kom var det ofta ungdomar och de som hade någon form av lärarkompetens som fick ta undervisningen i svenska för invandrare. Resultatet är också därefter.

Det är alltså väldigt viktigt att vi följer upp dessa saker. Det är inte bara Arbetsmarknadsstyrelsen som skall ha det ansvaret, utan det ligger också på kommunerna att se till att den svenska som de erbjuder invandrarna verkligen har en sådan kvalitet att invandrarna sedan kommer in i det svenska samhället och kan försörja sig, så att de inte ligger våra bidragsformer till last.

Herr talman! Skälet till att jag avstår från att reservera mig i den här frågan är att många åtgärder helt nyligen har vidtagits för att förbättra situationen när det gäller de brister som Revisorerna har pekat på. Det innebär att jag vill avvakta och se hur de här insatserna faller ut. Naturligtvis måste vi dock fortsatt följa utvecklingen på området. Det är ett alldeles för stort ekonomiskt område för att lämna det utan en noggrann uppföljning från riksdagens sida. Det gäller också regeringen. Jag utgår från att man kommer att ta hänsyn till Revisorernas synpunkter i de olika frågorna.

Jag yrkar härmed bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 9.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1996/97:60
5 februari

*riksdagens revisorers
förslag angående
arbetsmarknadsutbild-
ning*

Beslut

Mom. 1 (utvärderingar)

1. utskottet

2. res. 1 (m, fp, kd)

3. res. 2 (v)

Förberedande votering:

103 för res. 1

32 för res. 2

159 avstod

55 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

164 för utskottet

99 för res. 1

30 avstod

56 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 140 s, 23 c, 1 mp

För res. 1: 69 m, 20 fp, 10 kd

Avstod: 1 s, 18 v, 11 mp

Frånvarande: 20 s, 11 m, 4 c, 6 fp, 4 v, 6 mp, 5 kd

Mom. 2 (deltagarnas bakgrund)

1. utskottet
 2. res. 4 (m, fp, kd)
- Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 3 (könsperspektivet i arbetsmarknadsutbildningen)

1. utskottet
 2. res. 5 (v)
- Votering:
262 för utskottet
33 för res. 5
2 avstod
52 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 141 s, 69 m, 23 c, 19 fp, 10 kd
För res. 5: 1 fp, 18 v, 14 mp
Avstod: 2 m
Frånvarande: 20 s, 9 m, 4 c, 6 fp, 4 v, 4 mp, 5 kd

Mom. 4 (planeringen av utbildningens inriktning och dimensionering)

1. utskottet
 2. res. 7 (m, fp, kd)
 3. res. 8 (v)
- Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

16 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 4 februari

1996/97:165 av *Maud Ekendahl* (m) till försvarsministern

Räddningshelikopterverksamhet

1996/97:166 av *Lars Stjernkvist* (s) till statsrådet Leif Blomberg

Idrottens kommersialisering

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 11 februari.

17 § Anmälan om fråga för skriftligt svar

Prot. 1996/97:60
5 februari

Anmälades att följande fråga för skriftligt svar framställdes

den 4 februari

1996/97:270 av *Lilian Virgin* (s) till kommunikationsministern
Gotlandstillägget

Frågan redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 11 februari.

18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att följande skriftliga svar på frågor inkommit

den 4 februari

1996/97:236 av *Carina Hägg* (s) till justitieministern
Kriminalitet

1996/97:237 av *Carina Hägg* (s) till justitieministern
Ombudsmän

1996/97:249 av *Barbro Westerholm* (fp) till justitieministern
Lag om sambor av samma kön

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 11 februari.

19 § Kammaren åtskildes kl. 17.09.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 6 § anf. 27 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 75 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 12 § anf. 131 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Aktuell debatt: Uppgårelsen om en förtida avveckling av kärnkraften	1
Anf. 1 LARS TOBISSON (m)	1
Anf. 2 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	2
Anf. 3 LARS TOBISSON (m)	4
Anf. 4 LENNART DALÉUS (c)	5
Anf. 5 ANNE WIBBLE (fp)	6
Anf. 6 LENNART BEIJER (v)	8
Anf. 7 BIRGER SCHLAUG (mp)	9
Anf. 8 DAN ERICSSON (kd)	11
Anf. 9 TALMANNEN	12
Anf. 10 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	12
Anf. 11 LARS TOBISSON (m)	13
Anf. 12 LENNART DALÉUS (c)	14
Anf. 13 ANNE WIBBLE (fp)	15
Anf. 14 LENNART BEIJER (v)	15
Anf. 15 BIRGER SCHLAUG (mp)	16
Anf. 16 DAN ERICSSON (kd)	16
Anf. 17 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	17
Anf. 18 LARS TOBISSON (m)	18
Anf. 19 Näringsminister ANDERS SUNDSTRÖM (s)	18
2 § Justering av protokoll	19
3 § Ledighet, m.m.	19
4 § Meddelande om information från regeringen	19
5 § Meddelande om fördröjda svar på interpellationer	19
Beslut om samlad votering	20
6 § Hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.	20
Bostadsutskottets betänkande 1996/97:BoU5	20
Anf. 20 STEN ANDERSSON (m)	20
Anf. 21 LENNART FREMLING (fp)	22
Anf. 22 OWE HELLBERG (v)	23
Anf. 23 STEN ANDERSSON (m) replik	25
Anf. 24 OWE HELLBERG (v) replik	25
Anf. 25 STEN ANDERSSON (m) replik	25
Anf. 26 OWE HELLBERG (v) replik	26
Anf. 27 PER LAGER (mp)	26
Anf. 28 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd)	27
Anf. 29 OWE HELLBERG (v) replik	29
Anf. 30 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik	29
Anf. 31 OWE HELLBERG (v) replik	29
Anf. 32 MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik	29
Anf. 33 LENA LARSSON (s)	30
Anf. 34 OWE HELLBERG (v) replik	32
Anf. 35 LENA LARSSON (s) replik	32
Anf. 36 OWE HELLBERG (v) replik	33

Anf. 37	LENA LARSSON (s) replik	33	Prot. 1996/97:60
Anf. 38	MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik	33	5 februari
Anf. 39	LENA LARSSON (s) replik	34	
Anf. 40	MICHAEL STJERNSTRÖM (kd) replik	34	
Anf. 41	LENA LARSSON (s) replik	34	
Anf. 42	STEN ANDERSSON (m) replik	34	
Anf. 43	LENA LARSSON (s) replik	34	
Anf. 44	STEN ANDERSSON (m) replik	35	
Anf. 45	LENA LARSSON (s) replik	35	
Anf. 46	RIGMOR AHLSTEDT (c)	35	
Anf. 47	MICHAEL STJERNSTRÖM (kd)	36	
Anf. 48	RIGMOR AHLSTEDT (c)	36	
	(Beslut fattades efter 8 §.)	36	
7 §	Justitieombudsmännens ämbetsberättelse vid riksmötet		
1996/97		37	
	Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU11	37	
	(Beslut fattades efter 8 §.)	37	
8 §	Riksdagens arbetsformer m.m.	37	
	Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU13	37	
Anf. 49	NILS FREDRIK AURELIUS (m)	37	
Anf. 50	HÅKAN HOLMBERG (fp)	38	
Anf. 51	KENNETH KVIST (v)	40	
Anf. 52	PETER ERIKSSON (mp)	40	
Anf. 53	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	42	
Anf. 54	PETER ERIKSSON (mp) replik	42	
Anf. 55	NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	42	
Anf. 56	PETER ERIKSSON (mp) replik	42	
Anf. 57	AXEL ANDERSSON (s)	42	
Anf. 58	NILS FREDRIK AURELIUS (m)	44	
Anf. 59	AXEL ANDERSSON (s)	45	
Anf. 60	NILS FREDRIK AURELIUS (m)	45	
Anf. 61	AXEL ANDERSSON (s)	46	
Anf. 62	KENNETH KVIST (v)	46	
Anf. 63	AXEL ANDERSSON (s)	46	
Anf. 64	KENNETH KVIST (v)	47	
Anf. 65	AXEL ANDERSSON (s)	47	
Anf. 66	PETER ERIKSSON (mp)	47	
Anf. 67	AXEL ANDERSSON (s)	47	
Anf. 68	PETER ERIKSSON (mp)	48	
Anf. 69	AXEL ANDERSSON (s)	48	
Anf. 70	HÅKAN HOLMBERG (fp)	48	
Anf. 71	AXEL ANDERSSON (s)	49	
Anf. 72	HÅKAN HOLMBERG (fp)	49	
Anf. 73	AXEL ANDERSSON (s)	50	
Beslut		50	
	BoU5 Hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.	50	
	KU11 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse vid riksmötet 1996/97	51	

KU13 Riksdagens arbetsformer m.m.	51
Beslut om samlad votering.....	52
9 § Skadeståndsansvar vid dammhaveri.....	53
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU7	53
Anf. 74 ROLF DAHLBERG (m)	53
Anf. 75 YVONNE RUWAIDA (mp)	54
Anf. 76 LENNART THÖRNLUND (s)	54
Anf. 77 ROLF DAHLBERG (m) replik	56
Anf. 78 LENNART THÖRNLUND (s) replik	56
Anf. 79 OLLE LINDSTRÖM (m)	56
Anf. 80 YVONNE RUWAIDA (mp)	57
Anf. 81 LENNART THÖRNLUND (s)	57
Anf. 82 YVONNE RUWAIDA (mp)	57
Anf. 83 LENNART THÖRNLUND (s)	57
(Beslut fattades efter 13 §.)	57
10 § Familjerättsliga frågor	58
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU8	58
Anf. 84 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m)	58
Anf. 85 KERSTIN HEINEMANN (fp)	59
Anf. 86 YVONNE RUWAIDA (mp)	59
Anf. 87 ANDERS YGEMAN (s)	60
Anf. 88 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) re- plik	61
Anf. 89 ANDERS YGEMAN (s) replik	61
Anf. 90 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) re- plik	62
Anf. 91 ANDERS YGEMAN (s) replik	62
Anf. 92 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik	62
Anf. 93 ANDERS YGEMAN (s) replik	62
Anf. 94 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik	62
Anf. 95 YVONNE RUWAIDA (mp) replik	62
Anf. 96 ANDERS YGEMAN (s) replik	63
Anf. 97 YVONNE RUWAIDA (mp) replik	63
Anf. 98 ANDERS YGEMAN (s) replik	63
Anf. 99 TANJA LINDERBORG (v)	63
Anf. 100 ANDREAS CARLGREN (c)	64
Anf. 101 ANDERS YGEMAN (s)	65
Anf. 102 ANDREAS CARLGREN (c)	65
(Beslut skulle fattas efter 13 §.)	66
11 § Ersättningsrättsliga frågor	66
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU9	66
Anf. 103 AGNE HANSSON (c)	66
Anf. 104 ROLF DAHLBERG (m)	67
Anf. 105 AGNE HANSSON (c) replik	68
Anf. 106 ROLF DAHLBERG (m) replik	68
Anf. 107 BENGT HARDING OLSON (fp)	68
Anf. 108 YVONNE RUWAIDA (mp)	69
Anf. 109 BENGT KRONBLAD (s)	70

Anf. 110	BENGT HARDING OLSON (fp) replik	72
Anf. 111	BENGT KRONBLAD (s) replik	73
Anf. 112	BENGT HARDING OLSON (fp) replik	73
Anf. 113	BENGT KRONBLAD (s) replik	74
Anf. 114	ROLF DAHLBERG (m) replik	74
Anf. 115	BENGT KRONBLAD (s) replik	74
Anf. 116	ROLF DAHLBERG (m) replik	75
Anf. 117	BENGT KRONBLAD (s) replik	75
Anf. 118	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	75
Anf. 119	BENGT KRONBLAD (s) replik	76
Anf. 120	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	76
Anf. 121	TANJA LINDERBORG (v)	76
Anf. 122	OLA KARLSSON (m)	77
Anf. 123	BENGT KRONBLAD (s)	78
Anf. 124	OLA KARLSSON (m)	78
	(Beslut fattades efter 13 §.)	78
12 §	Vissa fastighetsförvärv	79
	Lagutskottets betänkande 1996/97:LU10	79
Anf. 125	TANJA LINDERBORG (v)	79
Anf. 126	YVONNE RUWAIDA (mp)	80
Anf. 127	ANITA PERSSON (s)	80
Anf. 128	TANJA LINDERBORG (v) replik	81
Anf. 129	ANITA PERSSON (s) replik	81
Anf. 130	TANJA LINDERBORG (v) replik	81
Anf. 131	ANITA PERSSON (s) replik	81
Anf. 132	YVONNE RUWAIDA (mp) replik	81
Anf. 133	BIRGITTA CARLSSON (c)	82
Anf. 134	BENGT SILFVERSTRAND (s)	82
Anf. 135	BIRGITTA CARLSSON (c)	84
Anf. 136	BENGT SILFVERSTRAND (s)	84
Anf. 137	ANITA PERSSON (s)	85
Anf. 138	BENGT SILFVERSTRAND (s)	85
	(Beslut fattades efter 13 §.)	86
13 §	Sjöfylleri	86
	Lagutskottets betänkande 1996/97:LU11	86
Anf. 139	AGNE HANSSON (c)	86
Anf. 140	ELVER JONSSON (fp)	87
Anf. 141	ANITA PERSSON (s)	89
Anf. 142	AGNE HANSSON (c)	90
Anf. 143	ANITA PERSSON (s)	91
Anf. 144	AGNE HANSSON (c)	91
Anf. 145	ELVER JONSSON (fp)	91
Anf. 146	ANITA PERSSON (s)	92
Anf. 147	ELVER JONSSON (fp)	92
Beslut		92
	LU7 Skadeståndsansvar vid dammhaveri	92
	LU8 Familjerättsliga frågor	93
	LU9 Ersättningsrättsliga frågor	95

LU10 Vissa fastighetsförvärv	95
LU11 Sjöfylleri	96
14 § Sveriges internationella samarbete för hållbar utveckling	96
Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU6	96
Beslut	96
15 § Riksdagens revisorers förslag angående arbetsmark-	
nadsutbildning.....	97
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1996/97:AU9	97
Anf. 148 PATRIK NORINDER (m)	97
Anf. 149 ELVER JONSSON (fp)	98
Anf. 150 HANS ANDERSSON (v)	101
Anf. 151 PATRIK NORINDER (m) replik	103
Anf. 152 HANS ANDERSSON (v) replik	104
Anf. 153 SONJA FRANSSON (s)	104
Anf. 154 HANS ANDERSSON (v) replik	106
Anf. 155 SONJA FRANSSON (s) replik	106
Anf. 156 HANS ANDERSSON (v) replik	106
Anf. 157 SONJA FRANSSON (s) replik	107
Anf. 158 ELVER JONSSON (fp) replik	107
Anf. 159 SONJA FRANSSON (s) replik	107
Anf. 160 ELVER JONSSON (fp) replik	108
Anf. 161 SONJA FRANSSON (s) replik	108
Anf. 162 MARGARETA ANDERSSON (c)	108
Beslut	109
16 § Anmälan om interpellationer.....	110
17 § Anmälan om fråga för skriftligt svar	111
18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	111
19 § Kammaren åtskildes kl. 17.09.	111

Gotab, Stockholm 1997